

ΠΑΝΑΘΗΝΑΙΑ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Π. ΚΑΡΟΛΙΔΗ— Καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου — Τὸ Τυπικὸν τῆς Μονῆς Πετριτζοῦ —
Ἑλληνες καὶ Ἰεῖρες.

ΑΡΙΣΤΟΥ ΚΑΜΠΑΝΗ Γενάρης. ποίημα.

ΚΝΟΥΤ ΧΑΜΣΟΥΝ Δίχο Παρίσι.

ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΥ Ἡ ἀναθρεφτή. διήγημα, συνέχεια.

ΑΔΑΜ. Ι. ΑΔΑΜΑΝΤΙΟΥ Γουσταῶς Σλουμπερζέ, τέλος.

Χ. ΑΝΝΙΝΟΥ Ἐκ τῶν Ἀπομνημονευμάτων μου.

ΠΛΑΤΩΝΟΣ Ἀπολογία Σωκράτους, μετάφρ. Παύλου Νιρβάνα.

ΘΕΜΟΥ ΑΝΝΙΝΟΥ Γελοιογραφικὴ σελίς.

ΤΟ ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟΝ

ΜΑΘΗΜΑΤΑ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΑ ΤΩΝ ΠΑΝΑΘΗΝΑΙΩΝ ὑπὸ Α. Σ. Ἀρβανιτοπούλου.

Α. Κ. Φιλολογικὴ Ζωή.

Ζ. ΠΑΔΟΥ Γερμανικὴ Φιλολογία.

ΜΟΥΚΙΟΥ ΣΚΑΙΟΛΑ Λόγοι καὶ Ἀντίλογοι.

ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΤΕΧΝΗ ΕΠΙΣΤΗΜΗ — Ὁ Σαυροκτόνος τοῦ Πραξιτέλους. — Μία Ἐπιστολὴ τοῦ Παύλου Νιρβάνα διὰ τὸ « Μυστικὸν τῆς Ζωῆς ». — Τὰ « Ἠλύσια ». — Ὁ « Ὀρῆνος τῆς Κύπρου ». — Ἡ « Γυμναστική ». — Γερμανικὴ Σχολή. — Ἀπὸ τὰ περιοδικά. — Ὁ Μυσσέ. — Προτομὴ τοῦ Σολωμοῦ ἐν Ἀθήναις. — Ὀλιγόστιχα. — Νέα Βιβλία.

ΕΙΚΟΝΕΣ : Ἀνάπανσις, ὑπὸ Α. Δημητρίου ἐκτὸς τοῦ κειμένου. — Βιομηχανία τοῦ Καίρου ὑπὸ Π. Τσιριγώτη. — Προεκλογικοὶ Ἀγῶνες ὑπὸ Θ. Αννίνου. — Δημοσθένης. — Σοφοκλῆς. — Αἰσχίνης. — Ἀντίνοος. — Ὁ Κωσταγερακάρης ὑπὸ Θ. Θωμοπούλου.

Ἐκαστὸν τεύχος Δρ. 1.20

ΤΙΜΗΜΑ ΕΓΓΡΑΦΗΣ

ΕΣΤΕΡΙΚΟΥ Δ' εν έτος 25
" δι' έξ μην. " 13
ΕΣΤΕΡΙΚΟΥ Δ' εν έτος 25
" δι' έξ μην. " 13

ΠΑΝΑΘΗΝΑΙΑ

ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟΝ ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΜΕΝΟΝ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ
ΑΘΗΝΑΙ, 35, ΟΔΟΣ ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΟΥΣ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΚΑΙ ΙΔΙΟΚΤΗΤΗΣ
ΚΙΜΩΝ ΜΙΧΑΗΛΙΔΗΣ

Αι εγγραφαι λογίζονται άρχοντα
και από 15 Οκτωβριου ή 15 Α-
πριλιου.
Τα χειρόγραφα δέν επιστρέ-
φονται.
Έν τεύχος αποστέλλεται δωρεάν
ως δείγμα.
Αγγέλλεται πών νέον βιβλίον, το
όποιον αποστέλλεται εις το γρα-
φείον εν αντίτυπον.

ΣΥΝΔΡΟΜΗΤΑΙ ΠΛΗΡΟΝΟΝΤΕΣ ΚΑΤΑ ΔΟΣΕΙΣ: Δρ.—Φρ. 5 κατά την έγγραφήν, Δρ.—Φρ. 8
μετά 2 μήνας και ούτω καθεξής μέχρις αποπληρωμής.

— Πόσα αιτησίς προς έγγραφήν συνοδεύεται απαραίτητως υπό του αντίτιμου εις τραπεζ.
ή ταχ. επιταγήν.
προς τόν κ.

ΚΙΜΩΝΑ ΜΙΧΑΗΛΙΔΗΝ
Διευθυντήν των «Παναθηναίων» δδός Αριστοτέλους 35, Αθήνας.

ή προς την
ΤΡΑΠΕΖΑΝ ΕΜΠΕΔΟΚΛΕΟΥΣ—ΑΘΗΝΑΣ

Όλα τα τεύχη των προηγουμένων έτών πωλούνται υπερτιμημένα.

ΓΕΝΙΚΟΣ ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΟΣ των «Παναθηναίων» εις όλην την Ρωσίαν δ κ. Αναστάσιος Μάλλος.
Одесса rue Rouschkin № 66.

ΓΕΝΙΚΟΣ ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΟΣ εις όλην την Αίγυπτον δ κ. Τριαντάφυλλος Τσιτσέλης Βιβλιοπωλείον δ «Ερ-
μής» εναντι του Αβερωφίου Γυμνασίον.

ΔΩΡΑ

ΕΙΣ ΤΟΥΣ ΣΥΝΔΡΟΜΗΤΑΣ ΜΑΣ

Τόμος των «ΠΑΝΑΘΗΝΑΙΩΝ» κομψότατα χαρτοδεμένοι με χρωματιστόν εξώ-
φυλλον. Έκαστος τόμος αποτελείται εκ 400 σελίδων.

Τόμος Α'. (1900) προς Δρ.—Φρ. 6 αντί 13
Τόμος Β'.—ΣΤ'. (1901-3) έκαστος τόμος " " " 7 " 13
Τόμος Ζ'.—Η'. (1903-4) " " " 9 " 13
Τόμος Θ'.—Ι'. (1904-5). Οι δύο ούτοι τόμοι λογίζονται προς Δρ.—Φρ.

9 έκαστος, μόνον διά τους αγοράζοντας όλην την σειράν. Ίδιαιτέρως πωλούνται προς
Δρ.—Φρ. 13.

Νικόλαος Γύζης ειδικόν τεύχος των «ΠΑΝΑΘΗΝΑΙΩΝ» αφιε-
ρωμένον εις τόν Έλληνα καλλιτέχνην με 26 εικόνas Δρ.—Φρ. 1 αντί 2.

Διονύσιος Σολωμός τεύχος ειδικόν των «ΠΑΝΑΘΗΝΑΙΩΝ»
αφιερωμένον εις τόν έθνικόν ποιητήν με διαφόρους εικόνas " " 1 " 2.

Τό Δεόκωμα των «ΠΑΝΑΘΗΝΑΙΩΝ» " " 1 " 2.

Τά άνωτέρω αποτελούν ωραιότατα δώρα προς οικείους και φίλους.

Αι άνωτέρω τιμαί είναι ελεύθεραι ταχυδρομικών τελών.

Τό τίμημα των παραγγελλομένων αποστέλλεται μαζί με την παραγ-
γελίαν διά ταχυδρομικής ή τραπεζικής επιταγής.

ΜΗΧΑΝΙΚΟΝ ΚΑΙ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΟΝ ΓΡΑΦΕΙΟΝ

ΗΛΙΑ Ι. ΑΓΓΕΛΟΠΟΥΛΟΥ

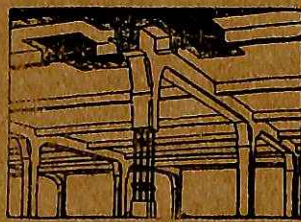
ΔΙΠΛΩΜΑΤΟΥΧΟΥ ΤΗΣ ΕΝ ΠΑΡΙΣΙΟΙΣ ΣΧΟΛΗΣ ΤΩΝ ΓΕΦΥΡΟΠΟΙΩΝ

5—ΟΔΟΣ ΖΩΟΔΟΧΟΥ ΠΗΓΗΣ—5

Μελέται και εκτελέσεις
μηχανικών και οίκοδομικών
 έργων.

Έφαρμογή συστήματος
Hennebique.

Κατασκευή γεφυρών, α-
φλέκτων οίκων, διαπέδων,

στηλών κ.τ.λ. διά σκυροκο-
νιάματος σιδηροπαγούς (bé-
ton armé) συστήματος Hen-
nebique.

ΜΕΓΑ ΒΡΑΒΕΙΟΝ ΕΝ ΤΗ ΠΑΓ-
ΚΟΣΜΩ ΕΚΘΕΣΕΙ ΤΩΝ ΠΑΡΙ-
ΣΙΩΝ 1900.

Άντιπροσωπεία εν Έλλάδι του εν Παρισίοις οίκου Hennebique.

ΤΑ ΜΕΤΑΞΩΤΑ

ΣΠΑΡΤΗΣ ΚΑΡΑΣΤΑΜΑΤΗ
ΗΕΙΩΘΗΣΑΝ 10 ΒΑΣΙΛΙΚΩΝ ΤΙΤΛΩΝ ΠΡΟΜΗΘΕΙΑΣ ΚΑΙ ΕΤΙ-
ΜΗΘΗΣΑΝ ΔΙΑ ΧΡΥΣΩΝ ΒΡΑΒΕΙΩΝ ΚΑΙ ΤΙΤΛΩΝ ΤΙΜΗΣ
ΕΙΣ ΟΛΑΣ ΤΑΣ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΥΣ ΕΚΘΕΣΕΙΣ
ΕΥΡΩΠΗΣ & ΑΜΕΡΙΚΗΣ

Τά περίφημα ταύτα μεταξωτά της κ. Σπάρτης Καρασταμάτη, τά ύμνηθέντα εις όλας τας
γλώσσας και διαδοθέντα εις όλον τόν κόσμον κατέστησαν περιώνυμα διά την άπαράμιλλον στε-
ρεότητά των και την εκ καθαράς και φυσικής μετάξης λεπτεπίλεπτον τέχνην των.

33—ΟΔΟΣ ΣΤΑΔΙΟΥ—33

ΕΛΛΗΝΙΚΟΝ ΣΤΕΑΤΟΚΗΡΟΠΟΙΕΙΟΝ

Ο «ΦΟΙΒΟΣ»

Ν. ΘΩΝ ΚΑΙ Σ^Α

ΕΡΓΟΣΤΑΣΙΟΝ ΙΔΡΥΘΕΝ ΤΟ 1893

ΠΡΟΪΟΝΤΑ ΤΟΥ ΕΡΓΟΣΤΑΣΙΟΥ

Βραβευθέντα διά χρυσών βραβείων εν τη Παγκοσμίω Έκθέσει των Παρισίων, τη Διεθνεί
Έκθέσει της Κρήτης και τη Διεθνεί Έκθέσει των Όλυμπίων.

Στεατοκήρια (Σπερμασέτα) άρίστης και πρώτης ποιότητος, χρωματιστά δίδυμα, τρυ-
πητά και εκκλησιών, κατασκευαζόμενα εξ όλικων άρίστης ποιότητος και διά νεωτάτης χημικής
μεθόδου, δίδουσιν άπλετον φώς, τίκονται άνευ σταγόνων και σβύνουσιν άνευ όσμης.

Στεατίνη, παραφίνη, κηρίζινη, γλυκερίνη, ελαιίνη.

Άπαντα τά άνωτέρω προϊόντα είνε ποιότητος άρίστης και πωλούνται εις τιμάς άνεπι-
δέκτους συναγωνισμοῦ.

Άνταποκρίται εις τας κυριώτερας πόλεις της Ελλάδος.

Γραφείον Διευθύνσεως: Όδός Σοφοκλέους, αριθ. 2.

ΤΡΑΠΕΖΑ ΑΘΗΝΩΝ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

Κεφάλαιον έταιρικόν 20.000.000.— Άποθεματικόν 1.000.000

Όμολογία φρ. χρ. 2.500.000.

ΥΠΟΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΑ εν Πειραιεί, Πάτραις, Βόλω, Σύρω, Καλάμαις, Δονδίνω, Αλεξαν-
δρεία, Καίρω, Κων/πόλει, Σμύρνη, Χανίοις και Ηρακλείω Κρήτης.

Προεξοφλήσεις, εισπράξεις γραμματίων, προκαταβολαί επί χρεωγράφων και έμπορευμάτων
Τρεχ/νοι λ/σμοί ήγγυημένοι, Φύλαξις χρεωγράφων, Ένοικίσεις χρηματοκιβωτίων εις ιδιώτας.

ΚΑΤΑΘΕΣΕΙΣ εις χρυσόν ή τραπεζογραμμάτια:

3⁰/₀ εις πρώτην ζήτησιν.—3¹/₂ ⁰/₀ άπόδοσις μετά 6 μήνας.—4⁰/₀ μετά έν έτος.—5⁰/₀
μετά δύο έτη και επέκεινα.

ΤΑΜΙΕΥΤΗΡΙΟΝ λειτουργούν καθ' έκαστην, προς 4⁰/₀.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ Π. Δ. ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΟΥ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΛΕΞΙΚΑ

ΑΠΑΝΤΑ ΕΠΙ ΑΡΙΣΤΟΥ ΧΑΡΤΟΥ ΕΠΩΜΕΝΑ

ΛΕΞΙΚΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛ. ΓΛΩΣΣΗΣ υπό Α. Α. Σακελλαρίου Τόμοι 3	σελ. 4400	δρ. 48
ΛΑΤΙΝΟΕΛΛΗΝΙΚΟΝ ΛΕΞΙΚΟΝ υπό Ε. Α. Τσακαλώτου	» 780	» 12
ΕΛΛΗΝΟΛΑΤΙΝΙΚΟΝ ΛΕΞΙΚΟΝ υπό Ε. Α. Τσακαλώτου	» 872	» 10
ΟΜΗΡΙΚΟΝ ΛΕΞΙΚΟΝ υπό Α. Ι. Όλυμπίου	» 360	» 6
ΓΑΛΛΟΕΛΛΗΝΙΚΟΝ ΛΕΞΙΚΟΝ υπό Ν. Κοντοπούλου	» 1087	» 11
ΕΛΛΗΝΟΓΑΛΛΙΚΟΝ ΛΕΞΙΚΟΝ υπό Ν. Κοντοπούλου	» 1100	» 11
ΑΓΓΛΟΕΛΛΗΝΙΚΟΝ ΛΕΞΙΚΟΝ υπό Ι. Περγάνου	» 1087	» 11
ΕΛΛΗΝΟΑΓΓΛΙΚΟΝ ΛΕΞΙΚΟΝ υπό Ι. Περγάνου	» 1000	» 11
ΓΕΡΜΑΝΟΕΛΛΗΝΙΚΟΝ ΛΕΞΙΚΟΝ υπό Α. Ν. Γιάνναρη	» 1146	» 10
ΕΛΛΗΝΟΓΕΡΜΑΝΙΚΟΝ ΛΕΞΙΚΟΝ υπό Ρ. Ρουσοπούλου	» 1080	» 10

Εδρίσκονται εν τοις κυριώτεροις βιβλιοπωλείοις και εν τῷ βιβλιοπωλείῳ

Π. Δ. Σακελλαρίου, όδός Λυκούργου 8.

THE GRESHAM LIFE

ASSURANCE SOCIETY LIMITED

ΑΓΓΛΙΚΗ ΑΣΦΑΛΙΣΤΙΚΗ ΕΤΑΙΡΙΑ ΖΩΗΣ ΓΚΡΕΣΑΜ

ΕΔΡΑ: ST MILDRED'S HOUSE POULTRY, LONDON

ΙΔΡΥΘΕΙΣΑ ΕΝ ΛΟΝΔΙΝΩ ΤΩ 1848

ΕΓΚΕΚΡΙΜΕΝΗ ΕΝ ΕΛΛΑΔΙ ΔΙΑ Β. ΔΙΑΤΑΓΜΑΤΟΣ

Ένεργητικόν	Διρ. Άγγλ.	9,014,532	Φρ. χρ.	225,363,300
Έτήσιον εισόδημα	»	1,348,659	»	33 716.475
Ήσφαλισμένα Κεφάλαια	»	23,951,524	»	598.788.100
Πληρωθέντα ποσά	»	20,474,666	»	511,866,650

ΣΥΝΑΨΙΣ ΑΣΦΑΛΕΙΩΝ ΕΙΣ ΔΡΑΧΜΑΣ

ΤΑ ΑΣΦΑΛΙΣΤΗΡΙΑ ΕΚΔΙΔΟΝΤΑΙ ΕΛΛΗΝΙΣΤΙ

Όσοι δ' ασφαλιζόμενοι να είνε εν γνώσει των όρων ύφ' ούς ασφαρίζεται.

Συμμετοχή των ασφαλιζομένων κατά 90% εις τὰ κέρδη.

Άσφάλεια ισοβίοι, μικτά, προικοδοτήσεις κτλ.

Υποκατάστημα διά την Ελλάδα εν Αθήναις δόδος Κοραή 5.

Διευθυντής

Β. Α. ΓΕΩΡΓΙΑΔΗΣ

Νομικός Σύμβουλος

Δ. ΡΑΛΛΗΣ βουλευτής κλπ.

Τραπεζίτης της Εταιρίας εν Ελλάδι: Η ΙΟΝΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ

ΕΝΟΙΚΙΑΖΕΤΑΙ

μία κατοικία, πρώτον πάτωμα και υπόγειον, ανατολικομεσημβρινή, επί της πλατείας Έξαρχείων. Δωμάτια 7, κηπάριον κλπ. Ένοίκιον δραχμαί 135 κατά μήνα.

Πληροφορίαι δόδος Άριστοτέλους 35.

ΚΛΕΑΝΘΟΥΣ ΓΑΪΤΑΝΟΥ ΑΠΟΘΗΚΗ ΧΑΡΤΟΥ

Πλατεία Αγίων Θεοδώρων
Αθήναι.

Όλα τὰ είδη χάρτου τυπογραφικού
πρωτοκόλλων, γραφής κλπ.

Τιμαί έκτος συναγωνισμού.

ΑΝΑΜΦΙΣΒΗΤΗΤΟΣ ΑΛΗΘΕΙΑ

έκφεύγουσα μετά θαυμασμού εκ του στόματος ολοκλήρου της μεγίστης πελατείας του Έργοδηματοποιείου Ζ. ΣΚΑΡΔΙΑΚΟΥ, Όδus Προαστίου αρ. 10, Ότι ουδέποτε άπενεμήθη δικαιότερον βραβείον από το Χρυσόν Βραβείον της τελευταίας Διεθνούς Έκθέσεως, δοθέν εις το Κατάστημα ΣΚΑΡΔΙΑΚΟΥ.

δ ι ο τ ι

τά υπόδηματά του, γόδες, σκαρπίνια, μπότες και ή εν γένει εργασία του φέρει

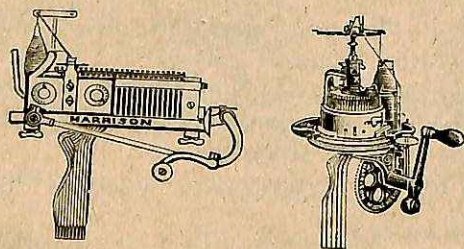
Σφραγίδα της Τελειότητος

υπό έποψιν κομψότητος και στερεότητος.

HARRISON PATENT KNITTING MACHINE CO. L^{td}.

WORKS 257 UPPER BROOK STREET, MANCHESTER.

ΠΛΕΚΤΟΜΗΧΑΝΑΙ

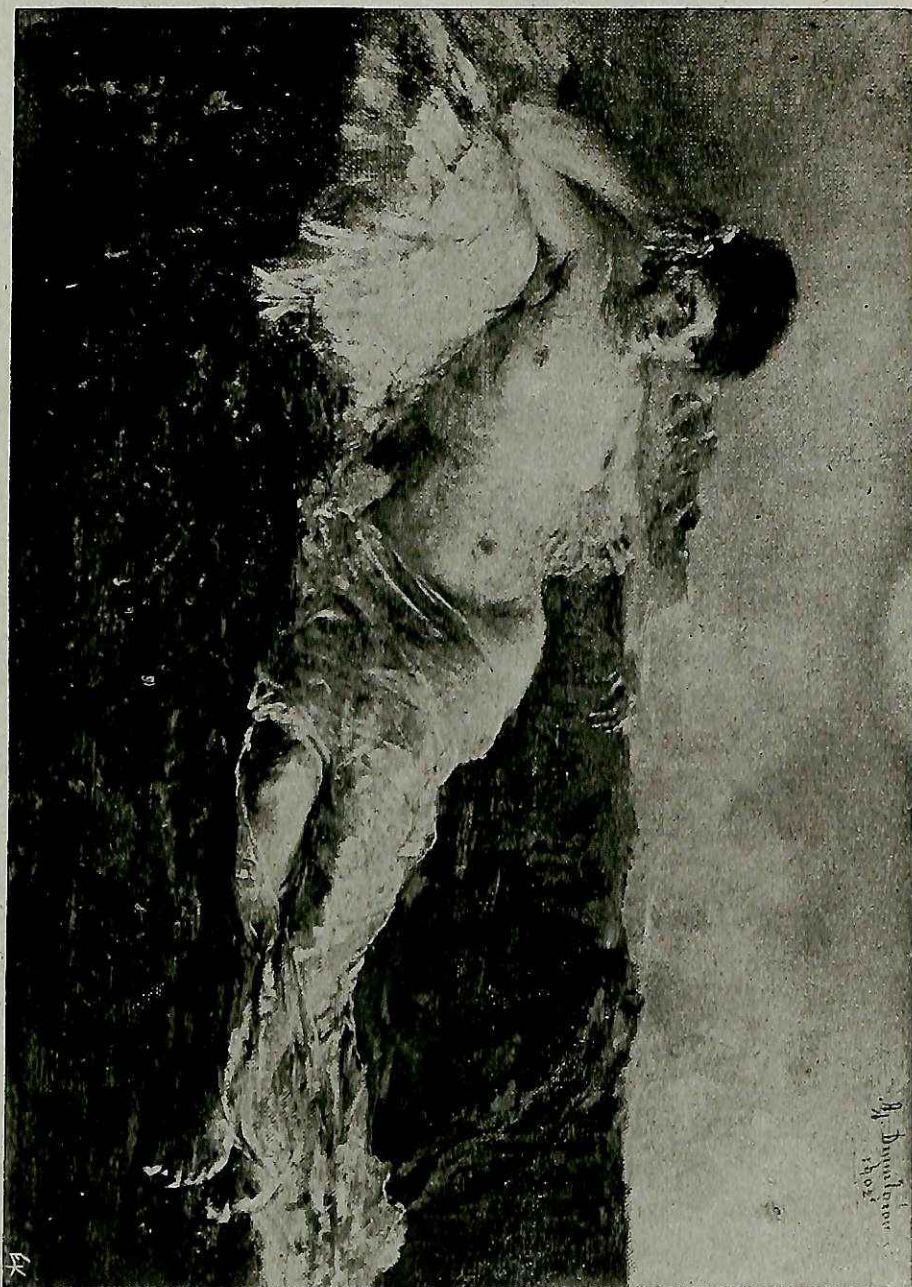
Ένασχόλησις επωφελής και ευχάριστη

Η μηχανή αυτή πλέκει Κάλτσες άπλές και ριγωτές, χειρόκτια και ένδύματα μάλλινα, μεταξωτά ή βαμβακερά. Είδικως πλέκει έσώρρουχα χωρίς ραφήν και σκουφάκια όνομαζόμενα Tam-O-Shanters. Χειροκίνητοι ή άτμοκίνητοι. Στέλλονται τιμολόγια εις τόν ζητούντα.

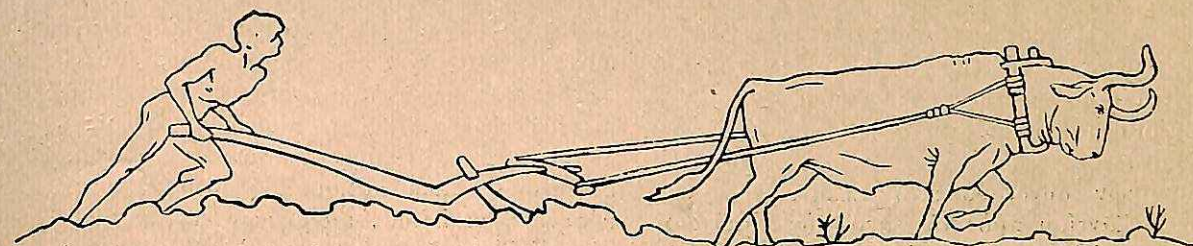
Άντιπρόσωποι εν Αθήναις: Τράπεζα Έμποροκλέους.

ΑΝΑΠΑΥΣΙΣ Α. ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ

ΠΑΝΔΘΗΝΔΙΑ

ΕΤΟΣ 4' 28 ΦΕ-
ΒΡΟΙΛΙΟΥ 1906

ΤΟ ΤΥΠΙΚΟΝ ΤΗΣ ΜΟΝΗΣ ΠΕΤΡΙΤΖΟΥ — ΕΛΛΗΝΕΣ ΚΑΙ ΙΒΗΡΕΣ

Πρὸ τεσσάρων ἐτῶν εὗρισκόμενος ἐν Φιλίππουπόλει, γενομένου λόγου ἐν κύκλῳ λογίων καθηγητῶν τοῦ ἐν τῇ πόλει ταύτῃ Ἑλληνικοῦ Διδασκαλείου ἐνώπιον τοῦ τότε ἐν Φιλίππουπόλει Γενικοῦ Προξένου Σ. Φουντούλη, περὶ τῶν ἐν τῇ βορείῳ Θράκῃ ἔτι μέχρι νῦν ὑπαρχόντων Παυλικιανῶν, ἤκουσα τοῦ κυρίου Προξένου λέγοντος ὅτι ἐν τῇ περιφήμῳ κατὰ τὴν Ροδόπην μονῇ τοῦ Βατοκόβου ὑπῆρχε Τυπικὸν τῶν Παυλικιανῶν ἀρμενιστὶ συντεταγμένον. Τὸ τοιοῦτον ἄκουσμα μοὶ ἐποίησεν ἑκπληξιν οὐχὶ διὰ τὴν ἀρμενικὴν γλῶσσαν τοῦ ὑποτιθεμένου Τυπικοῦ (διότι οὐδόλως παραδόξον ἦτο, βιβλίον Παυλικιανὸν νὰ εἶνε συντεταγμένον ἀρμενιστὶ, ἀφοῦ ἡ τούτων γλῶσσα ἐν τῇ Ἀσιατικῇ αὐτῶν πατρίδι ἦτο κυρίως Ἀρμενικὴ), ἀλλὰ διότι ἐγένετο λόγος περὶ τυπικοῦ μοναστηριακοῦ προκειμένου περὶ Παυλικιανῶν, εἰς ὧν τὸν βίον τὸν θρησκευτικὸν καὶ τὰς ἀρχαῖς τὰς θρησκευτικὰς ἀπὸ πάντως βίος μοναστικὸς καὶ μοναστήρια καὶ τυπικὰ μοναστηρίων Ἄλλ' εἶτα μαθὼν παρὰ τοῦ αὐτοῦ κ. Φουντούλη ὅτι τὸ Τυπικὸν ἢ ἀντίγραφον αὐτοῦ εὗρίσκετο ἐν τῷ Οἰκουμένικῳ Πατριαρχείῳ, ἐνόησα περὶ τίνος ἐπρόκειτο. Τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος Τυπικὸν ἦτο αὐτὸ τὸ Τυπικὸν τῆς Μονῆς τὸ ὑπὸ τοῦ κτίτορος αὐτῆς συνταχθὲν καὶ διατηρούμενον ἐπὶ αἰῶνας ἐν τῇ Μονῇ. Καὶ αὐτὸ μὲν τὸ ἐν τοῖς Πατριαρχείοις πρωτότυπον ἢ ἀντίγραφον πιστὸν τοῦ Τυπικοῦ δὲν ἐξεδόθη ἔτι ἀλλὰ τὸ περιεχόμενον αὐτοῦ πρὸ πολλοῦ ἦτο, γενικῶς τοῦλάχιστον, γνωστὸν ἀφ' οὗτου πρὸ 18 ἐτῶν (τῷ 1888) εἶχε δημοσιευθῇ ὑπὸ τοῦ Γεωργίου Μουσαίου μετάφρασις αὐτοῦ

εἰς τὴν καθωμιλημένην μετὰ πολλῶν χασμάτων. Τῷ δὲ 1904 ἐν τοῖς Βυζαντινοῖς Χρονικοῖς τῆς Πετροπόλεως (ὡς παράρτημα τοῦ ΙΑ' τόμου) ἐδημοσιεύθη ὑπὸ τοῦ ἐκ τοῦ τάγματος τῶν Αὐγουστίνων Louis Petit αὐτὸ τὸ κείμενον τοῦ Τυπικοῦ Typicon de Grégoire Pacourianos pour le monastère de Petritzos. (Backovo), (καὶ τοῦτο μετ' ἱκανῶν χασμάτων) εὗρεθὲν ἐν τοῖς χειρογράφοις τῆς Ἀκαδημίας τοῦ Βουκουρεστίου. Τὸ δημοσιευθὲν Τυπικὸν φέρει ἐπιγραφὴν « Ἀρχὴ συν Θεῷ: τὸ Τυπικὸν τὸ ἐκτεθὲν παρὰ τοῦ μεγάλου δομestίκου τῆς Λύσεως κυρίου Γρηγορίου τοῦ Πακουριανοῦ πρὸς τὴν παρ' αὐτοῦ κτισθεῖσαν μονὴν τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου τῆς Πετριτζωτίσσης ». Ὁ Louis Petit προτάσσει τῆς ἐκδόσεως μακρὸν πρόλογον, ἐν ᾧ δὴθεν ἐκθέτει τὴν ἱστορίαν τοῦ Τυπικοῦ καὶ ἀνερευνῶν καὶ ἐξηγούμενος τοὺς λόγους, δι' οὓς τὸ Πατριαρχεῖον δὲν προέβη μέχρι νῦν εἰς τὴν ἐκδοσιν αὐτοῦ, εὗρίσκει ἀφορμὴν ἵνα ἐκχέῃ πᾶσαν τὴν χολὴν αὐτοῦ ἐναντίον τοῦ Ἑλληνικοῦ κλήρου ἐκδηλῶν ἔνθεν μὲν τὸν φανατικὸν μισσελληνισμόν, ἔνθεν δὲ τὰ πρὸς τοὺς Σλάβους δουλόφρονα αἰσθήματα αὐτοῦ. Δὲν σκοποῦμεν ἐν τῇ μικρᾷ ἡμῶν ταύτῃ περὶ τοῦ ἐν λόγῳ Τυπικοῦ πραγματεία νὰ ἀσχοληθῶμεν εἰς συζήτησιν καὶ ἀναίρεσιν τῶν ὑπὸ τοῦ Αὐγουστίνου μοναχῶν λεγομένων, ἀναξίων ἄλλως σπουδαίας προσοχῆς. Ἡμῖν διαφέρει ἀπλῶς νὰ ἐκθέσωμεν ἐνταῦθα ὅτι ἱστορικῶς νέον τι καὶ ἄξιον λόγου μανθάνομεν ἐκ τῆς ἀναγνώσεως τοῦ ἐκδοθέντος Τυπικοῦ, τοῦ γραφέντος τῷ 1083 μ. Χ. βασιλεύοντος ἐν Κωνσταντινουπό-

λει τοῦ Ἀλεξίου Α' τοῦ Κομνηνοῦ (1081—1118) μ. Χ. Ἐκ τῶν πολλαχού τοῦ Τυπικοῦ ἐγκατεσπαρμένων ἱστορικῶν εἰδήσεων καὶ νύξεων διαφωτίζονται ἱστορικῶς γενικώτερον μὲν τὰ κατὰ τὰς σχέσεις τὰς ἐν τοῖς χρόνοις τῶν Κομνηνῶν συνδεούσας τὸ Ἑλληνικὸν κράτος τοῦ Βυζαντίου πρὸς τὸν περὶ τὸν Καύκασον οἰκοῦντα Ὀρθόδοξον λαὸν τῶν Ἰβήρων, τῶν ἄλλως Γεωργιανῶν καλουμένων, εἰδικώτερον δὲ τὰ κατὰ τὴν ἱστορίαν αὐτοῦ τοῦ ἰδρυτοῦ τῆς Μονῆς Γρηγορίου Πακουριανοῦ οὐχὶ ὡς κτίτορος ἀπλῶς τῆς Μονῆς, ἀλλ' ὡς στρατηγοῦ τοῦ Ἑλληνικοῦ κράτους, ὡς μεγάλου δομεστίκου τῆς Δύσεως.

Οἱ Ἰβηρες ἢ Γεωργιανοὶ οἱ ὡς πρὸς τὸ κάλλος τοῦ σώματος θεωρούμενοι ὡς κατέχοντες τὴν ἀνωτάτην βαθμίδα ἐν τῇ Λευκῇ ἢ Καυκασίᾳ λεγόμενῃ ἀνθρωπολογικῇ φυλῇ τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, οἱ κατὰ τινὰ παράδοσιν ἑλληνικὴν μεταγενεστέραν καταγόμενοι ἐκ τῶν Ἀργοναυτῶν τοῦ Ἰάσωνος, οἱ ἐν παρόδῳ μόνον μνημονευόμενοι ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῶν τελευταίων χρόνων τῆς Ρωμαϊκῆς δημοκρατίας καὶ τῶν πρώτων αἰώνων τῆς Ρωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας, ἤρξαντο συνδεόμενοι στενῶς πρὸς τοὺς Ἕλληνας ἀφ' οὗ χρόνου ἐπὶ τοῦ Κωνσταντίνου τοῦ Μεγάλου ἐδέξαντο τὸν χριστιανισμόν καὶ ἐπεμφαν πρεσβείαν εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ πρώτου τούτου χριστιανικοῦ βασιλέως. Οὐ πολὺ δὲ μετὰ τὴν βασιλείαν τοῦ Κωνσταντίνου, περὶ τὰ τέλη τοῦ 4ου μ. Χ. αἰῶνος ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Θεοδοσίου Α', ἦλθε τις εἰς Κωνσταντινούπολιν Ἰβηρ ἡγεμὼν ἢ ἡγεμονόπαις («βασιλίσκος Ἰβήρων» κατὰ τὸν Ἐκκλησιαστικὸν ἱστοριογράφον Σωκράτην), ὅστις προτιμήσας τὴν ἐν τῷ Ἑλληνικῷ στρατῷ ὑπηρεσίαν τῆς ἐν τῇ πατρίδι ἡγεμονίας ἐπέμφθη ὡς ταξίαρχος ἢ κόμης δομεστίκων εἰς Ἀντιόχειαν, εἴτα δὲ ἐγένετο δούξ (διοικητής) Παλαιστίνης καὶ μετέσχε τοῦ ἐν τῇ Δύσει ἐναντίον τοῦ ἀποστάτου Εὐγενίου πολέμου τοῦ Θεοδοσίου. Βραδύτερον ἐπὶ τοῦ Ἰουστίνου Β' ὁ βασιλεὺς τῶν Ἰβήρων Γοργένης ὁ ἔχων πρωτεύουσαν τὴν Τιφλίδα (Τιφλίδα), ὑποτελὴς ὢν τέως τοῦ Πέρσου βασιλέως, ἀπέστη (571 μ. Χ.) πρὸς τὸν αὐτοκράτορα καὶ συνεμάχησε μετ' αὐτοῦ. Καὶ ὁ αὐτοκράτωρ δὲ Ἡράκλειος ἐν ταῖς περιφήμοις εἰς Περσίαν εἰσβολαῖς τῶν ἐτῶν 23—26 εἶχε συμμάχους τοὺς Ἰβηρας. Ἀλλὰ στενώτεραι σχέσεις μεταξὺ τοῦ Ἑλληνικοῦ κράτους καὶ τῶν Ἰβήρων συνήφθησαν ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ 9 μ. Χ. αἰῶνος ἐπὶ τῆς βασιλείας

Λέοντος Σ' τοῦ Σοφοῦ, ὅτε οἱ Ἰβηρες ἡγεμόνες ἀπολαύοντες τῆς προστασίας τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει αὐτοκράτορος ἐναντίον τῶν μουαμεθανῶν Ἀράβων παρέδιδον αὐτοῖς ἀσμένως καὶ φρούρια τῆς χώρας αὐτῶν, καὶ ἐπεζήτουν ἀξιώματα καὶ προσωνυμίας τιμητικὰς Κουροπαλατῶν, μαγίστρων καὶ πατρικίων τοῦ Ἑλληνικοῦ κράτους καὶ μετ' ὑπερηφάνιας ἔφερον τὰς τοιαύτας προσωνυμίας, καὶ ἄνδρες Ἰβηρες τὴν καταγωγὴν διέπρεπον ἐν τῷ στρατῷ τοῦ κράτους οἷος μεταξὺ τῶν ἄλλων εἶναι ὁ περίφημος ἡρωϊκὸς στρατηλάτης Ἰωάννης Κουρκούας ὁ ἐπὶ τοῦ Ρωμανοῦ Α' καὶ τοῦ Κωνσταντίνου Ζ' τοσαύτας ἀράμενος περιφανεῖς ἐναντίον τῶν Ἀράβων νίκας καὶ χίλια ἀπ' αὐτῶν ἐν Συρίᾳ καὶ Μεσοποταμίᾳ ἀφαιρέσας φρούρια¹. Ἀλλ' αἱ μεταξὺ τοῦ Ἑλληνικοῦ κράτους καὶ τῶν Ἰβήρων σχέσεις ἔτι μᾶλλον ζωηρῶς ἀνεπτύχθησαν ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ 10 καὶ τῶν ἀρχῶν τοῦ 11 αἰῶνος, ὅτε ὁ μέγας καὶ κραταῖδς Ἕλλην βασιλεὺς Βασίλειος Β' ὑπήγαγε τὴν Ἰβηρίαν ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τοῦ Ἑλληνικοῦ κράτους. Καθ' ὅλον δὲ τὸν 11 αἰῶνα ἐξηκολούθησαν αἱ σχέσεις αὗται. Καθ' ὃν χρόνον περὶ τὰ μέσα τοῦ αἰῶνος τούτου ἤρξαντο αἱ πρῶται τῶν Σελσούκων Τούρκων εἰς τὰς Ἀσιατικὰς τοῦ κράτους χώρας ἐπιδρομαί, Ἰβηρες στρατηγοὶ ἦσαν οἱ ἀντιτασσόμενοι καὶ πολεμοῦντες ἐν Ἀρμενίᾳ ἐναντίον τῶν Τούρκων τούτων. Ὡς δὲ μανθάνομεν ἐκ τοῦ Τυπικοῦ τῆς Μονῆς Πετριτζιωτίσης, ὁ τῆς Μονῆς ταύτης κτίτωρ Γρηγόριος Πακουριανὸς καὶ ὁ αὐτάδελφος αὐτοῦ Ἀπάσιος Ἰβηρες υἱοὶ τοῦ Ἰβηρος εὐπατρίδου ἢ ἡγεμονίσκου Πακουριανοῦ πολλῶν, μετέσχον πολέ-

¹ Ὁ Κουρκούας εἶναι Ἰβηρ τὸ γένος καὶ οὐχὶ Ἀρμένιος, ὡς ἐξέλαβον τινὲς ἐν οἷς καὶ ὁ Σάθας καὶ Legrand στηρίζοντες ἐπὶ τῆς πλημμελοῦς ταύτης ὑποθέσεως δλόκληρον σειρὰν εἰκασίων πλημμελῶν (Id. Exploits de Digenis Akritas par Sathas et Legrand Introduction σ XXIV). Τὸ ὄνομα Κουρκούας εἶναι ἄλλος τύπος τοῦ παρὰ Βυζαντινοῖς μνημονευομένου Ἰβηρικοῦ ὀνόματος Γοργένης ἢ Κουρκένης. Τὸ ὄνομα τοῦτο, ὅπερ κακῶς οἱ μεταγενέστεροι Βυζαντινοὶ χρονολογοῦντες καὶ Ζωναράς, ὅπως καὶ πολλοὶ τῶν Ἑυρωπαϊῶν, συγχέουσι πρὸς τὸ Ἑλλήν. Γεώργιος εἶναι τὸ ὑπὸ διαφορωτάτους τύπους Coricé, Ciouricé, Ciouracé, Goricé, Gurgén, Gorgé, Gorgi, Giorgi) γνωστὸν ἀρχαῖον δημοτικώτατον ἐν Ἰβηρίᾳ ὄνομα (Id. Brosset Histoire de la Georgie τόμ. 4ος σ. 165—166). Ἀλλ' ἡ σύγχυσις Ἀρμενίων καὶ Ἰβήρων παρὰ τοῖς Βυζαντινοῖς (καίπερ τῶν μὲν πρώτων ὄντων αἰρετικῶν, τῶν δὲ δευτέρων ὀρθοδόξων) εἶνε συνήθης, ἀφοῦ ὡς βλέπομεν κατωτέρω, καὶ αὐτὸς ὁ Πακουριανὸς ὑπὸ τῶν συγχρόνων αὐτοῦ καὶ κάλλιστα εἰδῶτων τὰ κατ' αὐτὸν παραδίδεται ὡς Ἀρμένιος τὸ γένος.

μὸν Ἑλληνικῶν ἐν Ἀσίᾳ καὶ ἐν Εὐρώπῃ, ἐν Ἀσίᾳ μὲν ἐναντίον τῶν Σελσούκων Τούρκων διεξαγομένων, ἐν Εὐρώπῃ δὲ ἐναντίον Πατινῶν καὶ Βοσνίων, τέλος δὲ καὶ ἐναντίον τῶν ἐξ Ἰταλίας εἰς τὰς Εὐρωπαϊκὰς χώρας τοῦ κράτους ἐπιδραμόντων Νορμανδῶν τῆς Κάτω Ἰταλίας.

Τὸ ὄνομα τῶν Πακουριανῶν, ἢ τοῦλάχιστον τοῦ Πακουριανοῦ, δὲν ἦτο ἄγνωστον ἐν τῇ ἱστορίᾳ καὶ πρὸ τῆς ἐκδόσεως τοῦ περὶ οὗ ὁ λόγος ἐνταῦθα Τυπικοῦ. Ἡ Ἀννα Κομνηνὴ ἢ ἐν τῇ Ἀλεξιάδι αὐτῆς ἱστορήσασα τὰ γεγονότα τῆς βασιλείας τοῦ μεγάλου πατρὸς αὐτῆς καὶ τὰ κατορθώματα αὐτοῦ, ἱκανὰ ἰστόρησε καὶ περὶ τοῦ Πακουριανοῦ. Ἐκ τῆς Ἀλεξιάδος ἐγινώσκομεν ὅτι Πακουριανὸς τις (οὕτω καλεῖται αὐτὸν ἢ συγγραφεὺς τῆς Ἀλεξιάδος· νῦν ἐκ τοῦ Τυπικοῦ μανθάνομεν ὅτι ἐκαλεῖτο Γρηγόριος Πακουριανὸς) ὢν ἐν ὑψηλῷ ἀξιώματι στρατιωτικῷ, τῷ τοῦ μαγίστρου, ὡς φαίνεται περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1081 κατὰ τὰς παραμονὰς τῆς εἰς τὸν θρόνον ἀνόδου τοῦ Ἀλεξίου Κομνηνοῦ, ὄντος πρὸ τῆς ἀνόδου «μεγάλου δομεστίκου τῆς Ἑσπερίας», (τῶν ἐν ταῖς Εὐρωπαϊκαῖς δηλονότι ἐπαρχίαις τοῦ κράτους στρατιωτικῶν δυνάμεων ἀρχηγῶν), καὶ ὅτι συνδραμὼν τελεσφόρως εἰς τὴν τοῦ θρόνου ἀνοδὸν τοῦ Ἀλεξίου, καὶ ἄλλας παρασχὼν αὐτῷ πολυτίμους ὑπηρεσίας, ἡμεῖσθῃ ὑπ' αὐτοῦ, γενομένου βασιλέως, διὰ τῆς ἀπονομῆς τοῦ αὐτοῦ ἀνωτάτου στρατιωτικοῦ ἀξιώματος, ὅπερ περιεβάλτετο πρότερον ὁ Ἀλέξιος. Ὁ Γρηγόριος Πακουριανὸς, ὁ κατὰ τὴν συγγραφὴν τῆς Ἀλεξιάδος «μικρὸς τὸ δέμας, ἀλλὰ μαχητὴς, γένους λαμπροῦ ἐξ Ἀρμενίων ὀρμώμενος» γενόμενος «δομεστικός τῆς Ἑσπερίας» (οὕτω καλεῖται αὐτὸν ἢ Ἀννα Κομνηνὴ, ἐνῷ αὐτὸς ὁ Γ. Πακουριανὸς ἐν τῷ Τυπικῷ καλεῖται καὶ αὐτὸν «μέγαν δομεστίκον τῆς Δύσεως», ὅτι δὲ οὕτως εἶχε κατ' ἀκρίβειαν ἢ τιμητικὴ προσηγορία μαρτυρεῖται ἐκ τούτου ὅτι ἡ αὐτὴ Ἀννα Κομνηνὴ τὸν πατέρα αὐτῆς κατέχοντα πρὸ τῆς εἰς τὸν θρόνον ἀνόδου τὸ αὐτὸ ἀξίωμα καλεῖ «μέγαν δομεστίκον») μετέσχε τῶν ἐν Εὐρώπῃ ἐν τοῖς ἔτεσι 1081—1085 κατὰ τῶν Νορμανδῶν καὶ τῶν Πατινῶν πολέμων τοῦ 1085, ὢν ἐν τῷ πολέμῳ τούτῳ ἀρχιστράτηγος· ἐπὶ δὲ τῷ θανάτῳ αὐτοῦ μεγάλως ἐθλίβη ὁ Ἀλέξιος «γινώσκων αὐτὸν ἱκανώτατον οἰκονομῆσαι στρατεύματα καὶ κατὰ φάλαγγα στήναι καὶ πράγματα διαμνησθήσασθαι ποικιλώτατον». Νῦν ἐκ τοῦ Τυπικοῦ μανθάνομεν ἱκανὰς λεπτομερείας

τοῦ βίου αὐτοῦ, ἔτι δὲ καὶ ὅτι πλείστων πολέμων μετέσχε καὶ ἐν Ἀσίᾳ πρὸ τοῦ 1081 ἐπὶ τῶν πρὸ τοῦ Ἀλεξίου αὐτοκράτορων. Μανθάνομεν λοιπὸν ὅτι ὁ Γρηγόριος Πακουριανὸς (ὡς τονίζεται κ. λ. ἐν τῷ κειμένῳ τῆς Ἀλεξιάδος) ἢ Πακουριανὸς (ὡς τονίζεται ἐν τῷ Τυπικῷ) ἢ καταγόμενος οὐχὶ ὡς λέγει ἡ Ἀννα Κομνηνὴ ἐξ Ἀρμενίων ἀλλ' ἐκ τῆς «παμφαστάτης φυλῆς τῶν Ἰβήρων» ὡς λέγει αὐτὸς ὁ Γρηγόριος Π. εἶχε πατέρα καλούμενον Πακουριανόν καὶ ἀδελφὸν Ἀπάσιον. Ὁ πατὴρ αὐτοῦ ἦν ἐκ τῶν εὐγενῶν τῆς Ἰβηρίας ἀφοῦ καλεῖται ἐν τῷ Τυπικῷ «ἄρχων ἀρχόντων» οὐχὶ οὕτως ἀποδιδομένης τῆς Βυζαντινῆς προσωνυμίας Κουροπαλάτης, ὡς πλημμελῶς λέγει ὁ L. Petit, ἀλλὰ διότι τοιαύτη ἐδίδοτο προσωνυμία κατὰ τοὺς μέσους αἰῶνας εἰς τοὺς ἡγεμόνας τῆς Ἀρμενίας (καὶ εἰς αὐτοὺς ἔτι τοὺς ὑπὸ Ἀραβικὴν ἢ Ἑλληνικὴν κυριαρχίαν διατελοῦντας) κατὰ μίμησιν τῆς Περσικῆς βασιλικῆς προσωνυμίας σαχινσάχ (βασιλεὺς βασιλέων), καὶ ἡ τοιαύτη προσωνυμία κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Πακουριανοῦ, ὅτε ἡ Ἰβηρία διηρεῖτο εἰς πολλὰς μικρὰς ἡγεμονίας, ἐλαμβάνετο ὑπὸ παντὸς αὐτονόμου τοπάρχου, ὡς σήμερον ἐν Ἰνδικῇ τὴν προσωνυμίαν μαχαράτζας (=μέγας βασιλεὺς) φέρουσι πάντες οἱ μικροὶ ἢ μεγάλοι ὑποτελεῖς τοπάρχαι τῆς Ἀγγλίας. Τούναντίον δὲ τὰ Βυζαντινὰ ἀξιώματα καὶ αἱ τιμητικαὶ προσωνυμίαι Κουροπαλάτης, μαγίστρος, πατρικίος ἐδίδοτο εἰς τοὺς Ἰβηρας ἡγεμόνας ὡς δείγματα εὐνοίας αὐτοκρατορικῆς καὶ ἡγγέλονται δι' ἀπεσταλμένων αὐτοκρατορικῶν κομιζόντων καὶ τὰς ἰδιαζούσας εἰς τὰ ἀξιώματα ταῦτα στο-

¹ Τὸ ὄνομα τοῦτο πάντως εἶναι παράγωγον τοῦ ἀπὸ τοῦ Γ' ἡδὴ αἰῶνος γνωστοῦ Ἰβηρικοῦ ὀνόματος Βακούρ (ἡγεμόνος Ἀρσακίδου τῆς Ἰβηρίας) ἢ Βακούρης (ὡς καλεῖται κατὰ τὰ ἀνωτέρω εἰρημένα ὁ περὶ τὰ τέλη τοῦ Δ' αἰῶνος εἰς Κωνσταντινούπολιν ἀφικόμενος «βασιλίσκος Ἰβήρων», ὑπάρχει δὲ καὶ ὄνομα Ἀρμενικὸν τῶν αὐτῶν χρόνων Παγκούρ. Εἰς τὸ Πακουριανὸς ἢ καταλήξις ἰσως δὲ εἶναι Λατινικὴ (κατὰ τὸ Ἰουστίνος, Ἰουστινιανός) ἀλλὰ Περσοαρμενικὴ καὶ Ἰβηρικὴ (πρὸς τὸ Ἰβηρ. Χοσριάνης ἐκ τοῦ Χοσρού, Χοσρόης. Εἶνε δὲ περιεργον ὅτι ὁ Βυζαντινὸς τύπος τοῦ ὀνόματος συνάδει πρὸς τὸν Ἀρμενικόν καὶ οὐχὶ πρὸς τὸν Ἰβηρικόν, ἔτι δὲ περιεργότερον ὅτι ἐν τῷ Τυπικῷ τὸ Πακουριανὸς, ἐνῷ φέρεται ὡς ὄνομα οἰκογενειακὸν τῶν δύο ἀδελφῶν (Γρηγορίου καὶ Ἀπασίου) γενεακὸν τῶν δύο ἀδελφῶν καὶ ὡς ὄνομα κύριον τοῦ πατρὸς αὐτῶν. Τοιαύτη ἀπορία λύεται ἂν τὸ ἐν τῇ ἐπιγραφῇ τοῦ Τυπικοῦ «Γρηγορίου τοῦ υἱοῦ τοῦ Πακουριανοῦ, ὅτε δὴ ἀπλῶς Γρηγορίου τοῦ υἱοῦ τοῦ Πακουριανῶν, ὅτε τὸ Πακουριανὸς θὰ ἐθεωρεῖτο ἀπλῶς ὡς ὄνομα τοῦ ἀνδρὸς καὶ οὐχὶ ὄνομα τῆς οἰκογενείας. Ἀλλ' ἔξ ἄλλων εἰδήσεων γινώσκομεν ὅτι τὸ ὄνομα Πακουριανὸς ἦτο οἰκογενειακόν.

λάς. Εἶχε δὲ ὁ Γρ. Πακουριάνος καὶ πατέρα καὶ ἀδελφὸν καλούμενον Χορσριάνην καὶ ἀδελφὸν Ἀπάσιον, ἀποθανόντα πρὸ αὐτοῦ, διαπράξαντα ἐν Ἀνατολῇ πολλὰ ἔργα στρατιωτικὰ καὶ ἀνελεθόντα εἰς τὸ μέγα ἀξίωμα τοῦ μαγίστρου καὶ ἀμειψθέντα ὑπὸ τοῦ κράτους ἕνεκα τῶν ὑπηρεσιῶν τούτων διὰ μεγάλων τιμαρίων (κτισμάτων ὡς λέγεται ἐν τῷ Τυπικῷ) ἐν τῇ διοικήσει Ἀντιοχείας¹. Ὅτι ὁ πατὴρ τοῦ Γρηγορίου μετὰ τῆς πομπώδους τιμητικῆς προσωνυμίας ἄρχων ἀρχόντων δὲν συνήγου καὶ πραγματικὴν ἀρχὴν σπουδαίαν καὶ πλοῦτον μέγαν, μαρτυρεῖται ἐξ ὧν λέγει ὁ Γρηγόριος περὶ τοῦ βίου αὐτοῦ (Τ. π. 38—39).

«Ὁ γὰρ μακαρίτης ἡμῶν πατὴρ πάλαι ταχέως θανὼν, πάνυ σμικροτάτους ἡμᾶς κατέλειπε καὶ ἀνήβους, καὶ πάντα τὰ ὑπάρχοντα αὐτῷ ἢ μήτηρ ἡμῶν κατὰ γυναικείαν ἕξιν εἰς τὰ ἐπιτήδεια τῶν παιδῶν αὐτῆς καὶ τῶν θηλειῶν ἀδελφῶν ἡμῶν δοῦσα εἰς προίκα, γυμνοὺς ἡμᾶς κατέλειπε καὶ κεναῖς ταῖς χερσὶ πάντων τῶν πατρῶν ἡμῶν χρημάτων, πρὸς δὲ καὶ τῶν ἐαυτῆς ἥτοι μητρῶν ἡμῶν αἱ δὲ ἀδελφαὶ ἡμῶν μετὰ τῶν προικῶν αὐτῶν ἀπελθοῦσαι εἰς τοὺς ἀνδρας αὐτῶν ἐν διαφόροις χώροις, πρὸς δὲ κάμου περιερχομένου ἐν τε τῇ Ἀρμενίᾳ καὶ Ἰβηρίᾳ καὶ τῇ Συρίᾳ, ἔτι καὶ τῇ Ρωμανίᾳ προσφοιτῶντος καὶ τὴν εὐπορίαν τῆς ζωῆς μου ζητοῦντος, πολλὴν ἄγαν διεβίβασα χρόνον, καὶ ταῦτα πάντα κἂν τε κτήματα κἂν τε χρήματα κἂν τε ἀξιώματα ἐχρησάμην τῇ βοηθείᾳ τοῦ θεοῦ καὶ διὰ τῶν ἁγίων εὐχῶν τῶν γονέων μου καὶ δι' ἐμῶν πολλῶν τρόπων καὶ περιστάσεων γέγονεν, οὐς ὑπέστην, διὰ τε καμάτων καὶ δι' αἵματός μου ἐκκεχυμένου, οὐ διὰ τινος ἐτέρου ἀρωγῆς ἢ μεσιτείας· μᾶλλον δὲ πάντες οἱ συγγενεῖς μου καὶ οἱ ἀνθρώποι διὰ τοῦ ἐμοῦ μόχθου καὶ τῆς δουλείας καὶ τῆς πρὸς με τῶν εὐσεβῶν ἡμῶν βα-

¹ Ὅτι ὁ Ἀπάσιος ἐγένετο καὶ διοικητὴς (ἥτοι δοῦξ) Ἀντιοχείας, ὡς θέλει νὰ εἰκάσῃ ὁ L. Petit, δὲν φαίνεται πιθανόν. Ἀμαθῶς δ' οὗτος περὶ Ἀντιοχείας προκειμένου ποιεῖται λόγον περὶ τῶν ὁρίων τοῦ Ἑλληνικοῦ καὶ τοῦ Ἀραβικοῦ κράτους, ἀφοῦ εἶναι γνωστὸν ὅτι ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ 11 αἰῶνος ὁμορον πρὸς τὸ Ἑλληνικὸν κράτος ἦτο ἐν Ἀσίᾳ τὸ Τουρκικὸν Σαλσουλκικὸν κράτος.

σιλέων προσπάθειας καὶ φιλοτιμίας ἐδοξάσθησαν καὶ εὐηγετήθησαν καὶ ἐξ οἰκείων μου κἂν τε λεγάτον τινὶ δέδωκα ἢ ἔτι δώσω».

Τίνες ἦσαν οἱ πόλεμοι, οὓς διεξήγαγεν ὁ Γ. Πακουριάνος ἐν Ἀνατολῇ καὶ ἐν Εὐρώπῃ, ἐκτὸς τῶν ἐκ τῆς Ἀλεξιάδος γνωστῶν, περὶ ὧν ἐγένετο ἤδη λόγος, περὶ τούτων δίδωσι νύξεις τινὰς αὐτὸς ὁ Γρηγόριος ἐν τῷ Τυπικῷ. Οὕτω λέγει (Τ. π. 14) ὅτι «διὰ τῆς μεγάλης βοηθείας καὶ δυνάμεως τῆς θείας αὐτοῦ (τοῦ κραταιοῦ καὶ ἁγίου ἡμῶν βασιλέως κυρίου Ἀλεξίου) τοὺς λίαν δεινοὺς καὶ θρασυτάτους ἐχθροὺς αὐτοῦ συνέντριψά τε καὶ κατεπάταξα τοὺς ἀντισσασμένους οὐ μόνον τῇ Ρωμανίᾳ¹ ἀλλὰ καὶ παντὶ τῷ γένει τῶν Χριστιανῶν, φημί δὲ τοὺς Ποσνάκους, ὧν τὴν συντριβὴν καὶ παντελῆ ἐξολόθρευσιν γραφῇ παραδοῦναι πάντῃ τῶν χαλεπωτάτων ἐστὶ πέπεισμαι γὰρ ὅτι καὶ μετ' ἐμὴν παρέλευσιν διὰ πολλοῦ χρόνου ἢ τότε γενομένη θαυματουργία τοῦ παντοδυνάμου θεοῦ ἐπιλανθάνεται οὐδαμῶς». Ἀλλὰ ποῖα ἦτο ἡ κατὰ Ποσνάκων αὕτη στρατεία εἶναι ἄλλοθεν ἄγνωστον καὶ πολλὴν ἀπορίαν ἐγείρει τὸ ζήτημα. Ἐκ τῶν ἄνω λεγομένων ἐξάγεται σαφῶς ὅτι ὁ κατὰ Ποσνάκων πόλεμος ἐγένετο μετὰ τῶν ἐτῶν 1081—1086 ἀφοῦ τὸ μὲν 1081 ἀνῆλθεν ὁ Ἀλέξιος εἰς τὸν θρόνον, τῷ δὲ 1086 ἐφονεύθη ὁ Π. ἐν τῷ κατὰ Παετσινάκων πολέμῳ. Ἀλλὰ τὰ ἀπὸ 1081 μέχρι 1085 ἔτη τῆς βασιλείας τοῦ Ἀλεξίου ἀπὸ σκόλησεν ὁ Νορμανδικὸς πόλεμος, τῷ δὲ 1086 ἐγένετο ὁ κατὰ Παετσινάκων. Ἀλλὰ καὶ ἄλλη ἀπορία ἐγείρεται ἐνταῦθα: πῶς οἱ Ποσνάκοι, οἵτινες κατὰ τὸν 11 αἰῶνα ἦσαν ἤδη Χριστιανοί, θεωροῦνται ὡς ἀντισσασμένοι παντὶ τῷ γένει τῶν Χριστιανῶν. Ἴσως πρόκειται περὶ τῶν αἰρετικῶν Βογομίλων (τῶν καλουμένων ἐν Βοσνίᾳ καὶ Παταρηνῶν). Ἀλλ' ἡ ὑπὸ τοῦ Ἀλεξίου καταπολέμησις τῶν Βογομίλων ἐγένετο ἐν χρόνῳ πολλῷ ὑστέρῳ τῆς τελευτῆς τοῦ Πακουριάνου. Εἶναι δὲ ὅλως παράλογον νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι Ποσνάκοι νοοῦνται ἐνταῦθα οἱ τῷ 1085 ὑπὸ τοῦ Ἀλεξίου πολεμηθέντες ἐν Θράκῃ Πανλιανῖται.

[Ἔπεται τὸ τέλος]

Π. ΚΑΡΟΛΙΑΝΣ

¹ Τῷ Ρωμαϊκῷ (Ἑλληνικῷ) δηλονότι κράτει.

Γ Ε Ν Α Ρ Η Σ

Γενάρης μὲ τὴν ἡμερὴ χλωμάδα τῶν βραδιῶν,
ποῦ τὸ φεγγάρι μέρα —
μὲ τὴν γαλήνην τῶν Ἀλκυονίδων ἡμερῶν,
ποῦ ἔχουν πατέρα τὸν Αἰδέρα...

Πηγαίνεις κάτω ἀπὸ τὴ μυγδαλιὰ καὶ ἰ λές·
ἀκόμη ἀνάνθιστη; καὶ ἔως πότε;
νά! ἢ Ἀνοιξίς, τί προσδοκᾷς;
Ὁ ἥλιος καὶ οἱ φεγγαροβραδιές
δὲν εἶνε τὸ χαμόγελό της;

Πόσο βαθειὰ ποῦ κρύβεται τοῦ μυστηρίου ἡ θεότης!
Γιατί ἡ χαρὰ διαδέχεται τὴν πῦρ μεγάλη θλίψη,
καὶ δάκρυ τὸ πλατὺ τὸ γέλασμα τὸ ἀθέλητο
νὰ ῥαίγῃ δὲν θὰ λείψῃ;

Γενάρη μὲ τίς ἡμέρες τίς φεγγαρονεκτιές
μὲ τὴν ἡμέρα δέκα ὥρες —
μὲ τὰ γλυκὰ τὰ δειλινὰ —
τίς αὐγινὲς τίς δροσοφόρες!

Ἀκόμη ἀνάνθιστη ἡ ἀμυγδαλιὰ
ὅμως γιατί, γιατί;
Ὅσο βαθειὰ καὶ ὅν κρύβεται τοῦ μυστηρίου ἡ θεότης,
τὸ σῆθος μου τὸ ἐγέμισε καὶ σὰν φῶς,
στὴν ἀνοιξὶν ποῦ προσδοκῶ καὶ ποῦ ἔρχεται,
καὶ χύνεται ὁλοτρίγυρα τὸ θεῖον χαμόγελό της.

ΑΡΙΣΤΟΣ ΚΑΜΠΑΝΗΣ

ΛΙΓΟ ΠΑΡΙΣΙ*

Κάλλος καὶ δύναμις μὲ τριγυρίζουν ἀπὸ παντοῦ. Ζωὴ ποῦ λαμποκοπᾷ καὶ σπεύδει. Ὁ λαὸς αὐτὸς — λαὸς λαμπαδηφόρων — μὲ τὸ παραμικρὸν ξεσπᾷ σὲ θύελλαν, καίει

* Ἀποσπάσματα ἀπὸ τὰς παρισινὰς ἐντυπώσεις τοῦ νορβηγικοῦ συγγραφέως Κνουτ Χάμσουν, γνωστοῦ εἰς τοὺς ἀναγνώστας τῶν «Παναθηναίων» καὶ ἀπὸ τὴν μετάφρασιν τοῦ μυθιστορηματοῦ «Πάν».

πυροτεχνήματα, σκορπᾷ γύρω του λάμψιν. Ὅλα ἐδῶ συνυπάρχουν: ἐλαττώματα, διαφθορά, κάλλος, δύναμις. Μαζὶ μὲ τὸν θυμὸν μεγάλης ἀρχιτεκτονικῆς καὶ μεγάλης τέχνης ἀκούονται παραφωνίαι καὶ ἤχοι μουσικῆς πρωτογενούς. Πόσα ὁργανέττα καὶ πόσα τραγούδια στοὺς δρόμους τοῦ Παρισιοῦ! Καὶ οὔτε ἓνας μουσικὸς τῆς προκοπῆς μέσα εἰς ὅλον αὐτὸ

τὸ πλήθος. Συχνὰ ἀκούετε τοὺς Παρισινούς νὰ σφυρίζουν ἓνα ἐμβατήριον, ποτὲ ὅμως δὲν τοὺς βλέπετε νὰ βαδίζουν καὶ ὀρθοὶ μὲ αὐτό. Ὅταν περνᾷ ἡ φρουρὰ ἢ ὁ στρατός, Θεέ μου, τί ἔλεεινὴ εἰκὼν. Παντοῦ ἡμπορεῖτε ν' ἀκούσετε καλὰ τὴν Μαρσελιέζα ἐκτὸς ἀπὸ τὸ Παρίσι.

Ὁ λαὸς ὅμως αὐτὸς σφυρίζει καὶ παίζει μὲ ἡδονήν. Ἡ ζωὴ καὶ ἡ χαρὰ τὸν μεθοῦν, καὶ τότε ἡ εὐθυμία του ξεσπᾷ. Στους δρόμους φωναὶ καὶ θόρυβος. Καὶ μαζί μὲ τὴν ἀδιαφορίαν του πρὸς τοὺς ξένους, μαζί μὲ τὴν συνειδήσιν τῆς ὑπεροχῆς του, μία περιέργεια καθ'αὐτὸ παιδική.

Ἄν ἀπαντήσουν στὸν δρόμο ἓνα Κινέζον ἢ ἓναν ἀράπη, σταματοῦν καὶ τὸν κυττάζουν. Καὶ ὅμως εἰς τὸν Σάν-Φραντζίσκο κανεὶς δὲν γυρίζει νὰ ἰδῇ τοὺς ἀγρίους ποῦ φοροῦν δακτυλίδι στὴ μύτη.

***

Περπατοῦν πάντα σὰν χορευταὶ εὐθυμοί, ὅπως ὁ πιὸ νέος, ὁ πιὸ ξένοιαστος λαὸς τοῦ κόσμου. Καὶ ὅμως σπανίως, πολὺ σπανίως, τοὺς βλέπετε νὰ λησμονοῦν τοὺς κανόνας τῆς ζωῆς. Ὁ πολιτισμός των εἶναι παλαιός, βαθειὰ ῥιζωμένος. Προσπαθοῦν ν' ἀποφύγουν καθεὶ ἀγροίκον καὶ νὰ διατηρήσουν παντοῦ τὴν ἰσορροπίαν, ὅπως ὅλοι οἱ ἀριστοκράται εἶναι κατὰ βάθος συντηρητικοί. Σήμερ' ἀκόμη σφραγίζουν τὰς ἐπιστολάς των μὲ ὅστις καὶ μεταχειρίζονται σπέρτα μὲ θειάφι, ποῦ μόνον ἴσως τὰ ἀμερικανικὰ σπέρτα ἔχουν τέτοια χάρι. Ἔχουν μεγάλο παρελθόν, καὶ μὲ αὐτὸ ζοῦν. Ἐνας στρατηγὸς μὲ στολήν, εἶναι πάντοτε δι' αὐτοὺς ἰσόθεος καὶ μέσα εἰς τὴν ψυχὴν τους ὑπάρχει πάντα ὁ πόθος τῆς μοναρχίας. Οἱ κλητῆρες τῶν ὑπουργείων φοροῦν ἀκόμα δίκωχα καπέλα...

***

Monsieur, Monsieur!

Στὴν αὐλὴ τοῦ ξενοδοχείου κάθονται τὸ βράδυ ἓνας μάγειρος καὶ ὁ μικρὸς μαρμιτόνος ποῦ πλαίνει τὰ πιάτα. Ἐργάσθηκαν ὅλη τὴν ἡμέρα, καὶ τώρα κουβεντιάζουν. Ἐξαφνα ὁ μικρὸς σηκώνεται:

Bonne nuit, Monsieur!

Καὶ ὁ μάγειρος ἀπαντᾷ:

Bonne nuit, Monsieur!

Ποτὲ δὲν λησμονοῦνται οἱ τύποι.

***

Μία φορὰ ἐφθασε ἓνα γράμμα μὲ πένθος. Ἦτον ἀπάντησις ἀπὸ μιὰ νέα γυναῖκα ποῦ μόλις εἶχε χάσει τὸν ἄνδρα της καὶ τῆς ζητοῦσαν ραντεβού. Ἐγραφε σὲ χαρτὶ πένθιμον, ἔδινε ὅμως καὶ τὸ ραντεβού.

Αὐτὸ ποῦ λέω, τὸ ξεύρω καλά. Εἶδα τὸ γράμμα μὲ τὸ πένθιμο χαρτί.

***

Κάποιος διηγεῖται:

Πέντε ὥρες πρωί. Εἶμαι στὸ πόδι γιατί δὲν ἔκλεισα μάτι ὅλη τὴ νύχτα. Εἶμαι ἐγκαταλειμμένος καὶ δυστυχής. Τίποτε δὲν θέλω. Ἐλαβα τώρα ἓνα γράμμα ποῦ μοῦ ἔφερε τὴν εἰδησιν αὐτῇ.

Βγαίνω ἀπὸ τὸ δωμάτιό μου, κατεβαίνω στὸν δρόμο καὶ μπαίνω σ' ἓνα καφενεῖο ποῦ πηγαίνουν ὅλοι ἀμαξάδες. Ζητῶ καφέ καὶ κονιάκ. Τὸ καφενεῖον εἶναι γεμάτο ἀπὸ ἀμαξάδες ποῦ παίρνουν τὸ πρόγευμά τους. Πέντε ἀμαξάδες, ὅλοι μιλοῦν δυνατὰ καὶ τρώγουν.

Κρατῶ μιὰ μικρὴ φωτογραφία, τὴν κυττάζω καὶ διαβάζω χίλις φορὲς δύο-τρία λόγια ποῦ εἶνε γραμμένα πίσω ἀπὸ τὴν φωτογραφία. Μὲ τὸ γράμμα ποῦ εἶχα λάβει ἀποβραδύς, μοῦ ἔλεγε νὰ κάψω τὴν φωτογραφία, μὰ ἐγὼ δὲν τὴν ἔκαψα. Τὴν δείχνω στὸν ἀμαξά ποῦ κάθεται δίπλα μου· ἐκεῖνος τὴν κυττάζει, χαμογελᾷ καὶ λέει πῶς δὲν ἔχω κακὸ γούστο.

Μὰ ὅχι, τοῦ εἶπα· εἶναι ἀρραβωνιαστικὴ μου.

Τότε ἀκόμη περισσότερο ἐπαινεῖ τὸ γούστο μου. Ἡ φωτογραφία περνᾷ ἀπὸ χερὶ σὲ χερὶ, καὶ οἱ ἀμαξάδες ὅλοι μιλοῦν γιὰ τὴν ὁμορφιά της καὶ εἶνε γελαστοί. «Θέλω νὰ πῶ πῶς σήμερὰ πιά δὲν εἶναι ἀρραβωνιαστικὴ μου, τοὺς εἶπα. Χθὲς τὸ βράδυ ἔλαβα τὸ ὑστερνό της γράμμα. Τῶχω ἐδῶ, τὸ γράμμα της».

Τοὺς ἔδειξα τὸ γράμμα καὶ τοὺς εἶπα πῶς μ' ἐγκατέλειψε. Οἱ ἀμαξάδες δὲν ἤξεραν νὰ διαβάσουν στὴ γλώσσα μου, μὰ ὅταν τοὺς ἔδειξα τὸ μέρος ποῦ μοῦ τὸ ἔγραφε, ὅλοι ἐκούνησαν τὸ κεφάλι καὶ φάνηκαν λυπημένοι.

Πίνουμε ὅλοι μαζί.

Πλησίαζαν ἔξι ὥρες.

Ἐνας ὄμιλος ἀπὸ γυναῖκες καὶ ἄνδρες μπαίνουν γελώντας. Θὰ ἔρχονται ἀπὸ κανέναν χορὸ, —τὸ δείχνουν τὰ φορέματά των— καὶ εἶνε ὅλοι ὠχροὶ καὶ νυστασμένοι· χύνουν ὅμως παντοῦ χαρὰ καὶ γέλια. Ἦλθε καὶ σ' αὐτοὺς ἡ ἰδέα νὰ ποῦν σ' ἓνα λαϊκὸ καφενεῖο. Ἐζήτησαν καὶ αὐ-

τοὶ καφέ καὶ κονιάκ. Καὶ οἱ ἀμαξάδες τοὺς δείχνουν τὴν φωτογραφία καὶ τοὺς λέγουν τὴν ἱστορία μου. Ὅλοι μὲ κυττάζουν πονετικά, καὶ μιὰ κοπέλα ψηλὴ καὶ λιγνὴ μοῦ ῥίχνει μιὰ ματιά μελαγχολική.

Ἐξακολουθῶ νὰ πίνω καφέ καὶ κονιάκ, καὶ κάθε φορὰ οἱ ἀμαξάδες χτυποῦν τὰ ποτήρια τους μὲ τὸ δικό μου. Ὁ ὄμιλος τῶν νέων κάθεται κοντά μας καὶ πίνουν στὴν ὑγεία μας.

Ἐξαφνα ἡ ψηλὴ κοπέλα μὲ πλησιάζει καὶ μοῦ δίνει δύο τριαντάφυλλα ποῦ φοροῦσε στὸ στήθος της. Οἱ ἄλλοι κάθονται καὶ κυττάζουν. Σηκώθηκα ταραγμένος καὶ τὴν εὐχαρίστησα. Ἐκείνη μ' ἀγκάλιασε τὸ κεφάλι, μὲ φιλεῖ στὰ χεῖλη καὶ κάθεται πάλι στὴ θέσι της.

Ὅλοι γύρω ἐπιδροκιάζουν.

Τὰ τριαντάφυλλα εἶχαν ἀρχίσει νὰ μαραίνονται, ἔπειτα ἀπὸ μιὰ δλόκληρη νύχτα, μὰ ἦταν μεγάλα καὶ κατακόκκινα. Ἠθέλησα νὰ τὰ βάλω στὴν μπουτονιέρα μου κ' ἐζήτησα μιὰ καρφίτσα. Ἐνας ἀπ' ὄλους μοῦ δίνει ἀμέσως. Ὅλοι φαίνονται πρόθυμοι. Καὶ ὅλοι μοῦ δείχνουν μιὰ ἐξαιρετικὴ συμπάθεια. Ἐνας ἀπὸ τοὺς ἀμαξάδες μ' ἐρωτᾷ ποῦ εἶναι ἡ κατοικία μου καὶ μοῦ λέγει νὰ μὲ πάη δωρεὰν στὸ σπίτι μου. Καὶ ὅταν κ' ἐγὼ ἐπλήρωσα ὄλους τοὺς καφέδες καὶ τὰ κονιάκ, ὅλοι διαμαρτύρονται, χειρονομοῦν, αἰσθάνονται νικημένοι, μ' ἀκολουθοῦν, μ' ἀποχαιρετοῦν καὶ μὲ προβοδίζουν μὲ χίλιες εὐχὲς καὶ μὲ λόγια καρδιακά:

— Στὸ καλὸ, Monsieur. Εὐχαριστοῦμε.

KNOYT XAMSOYN

[Ἐκ τοῦ νορβηγικοῦ ὑπὸ Μ. Α. καὶ Κ. Μ.]

ΕΠΑΡΧΙΑΚΑ ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ

Η ΑΝΑΘΡΕΦΤΗ*

Β'.

Ἡ Ἀντζολίνα, ἡ κόρη τῆς Κρουσταλλένιας καὶ τοῦ Γερόλυμου τοῦ Λαδᾶ, τοῦ καρολόγου, καὶ ἡ βαπτιστικὰ τοῦ σιὸρ Ἀντωνάκη τοῦ Κιτραμῆ, ἦταν τότε ἐπτάμισιν χρονῶ.

Τὶς ἡμέρες τῆς μικρούλας τῆς ζωῆς τὶς εἶχε ζήσει ὡς σήμερὰ μοιρασμένες σὲ δύο σπιτία, ἓτὸ πατρικὸ «σπιτόπουλο» καὶ ἓτὸ «ἀρχοντικὸ» τοῦ νουνοῦ της. Ποιὸ ἀπὸ τὰ δύο ἦταν καθ'αὐτὸ τὸ δικό της, δὲν θάξευρε κ' ἡ ἴδια νὰ ξεχωρίσῃ. Καὶ ἓτὸ ἓνα καὶ ἓτὸ ἄλλο ἦταν τὸ ἴδιο στημένο γι' αὐτὴν ἓνα χαϊδεμένο κρεββατάκι, κοντὰ 'ς ἓνα μεγάλο κρεββατὶ ἀντρογενιάρικο. Πολλὲς φορὲς, ποῦ βαριοῦνταν τὴν ψευτομουρ-μούρα τοῦ ἀνδρός της καὶ δὲν της ἔλεγε νὰ καθήσῃ ἡ νουνά της, τὴν ἐκρατοῦσε ἓτὸ ὕστερο ὁ νουνός της ὁ ἴδιος:

— Δὲ βαριέσαι! Κάτσε ἐδῶπᾶ ποῦ βρέσκεσαι· ποῦ νὰ τρέχῃς τώρα ἐκεῖ-πάνου!

Εἶδε κ' ἀπόειδε ἡ σιὸρ Ἀντωνάκινα, κ' ἔβαλε τὸν ἄνδρα της νὰ τῆς ἀγοράσῃ τὸ κρεββατάκι.

— Μία βολὰ ποῦ κοιμᾶται ἐδῶ κάθε δευτέρῃ μέρᾳ, τοῦ εἶπε, γιατί νὰ κακοπερνᾷ τὸ κακόμοιρο;

Πάντα τὸ κακόμοιρο. Ὅσες φορὲς ἤθελε νὰ μιλήσῃ γι' αὐτὴν ἓτὸν Ἀντωνάκη, ἔτσι τοῦ τὴν ἔλεγε: Τὸ κακόμοιρο δὲν ἔχει ἄλλα παπούτσια... Τὸ κακόμοιρο ἤθελε μιὰ τριτσούλα γιὰ τὸν ἥλιο... Θὰ μεταλάβῃ αὐριο τὸ κακόμοιρο, καὶ θὰν τοῦ σφάξω ἓνα κοτοπουλάκι... Ἐπιτέλους ὁ Ἀντωνάκης ἔχασε τὴν ὑπομονή:

— Μὰ γιὰ νὰ σοῦ πῶ, μάτια, τῆς εἶπε μιὰν ἡμέρᾳ κακόμοιρο τὴν ἔβγαλα ἐγὼ ἡ Ἀντζολίνα; Ἀκούς-ἐκεῖ κακόμοιρο! Νὰν τὴν ἔχῃς τὴν κακομοιρία καὶ νὰ μὴ σου λείπῃ!

Ἦταν ὅμως, — ἡ ἀλήθεια, — μιὰ κοπελοῦλα χαριτωμένη.

Ἀσπρη, ξανθὴ, φιλόλιγνη, μὲ μαῦρα μάτια καὶ μ' ἓνα στοματάκι σὰν κοραλλένιο δακτυλίδι. Οἱ γειτόνισσες ἐσυχάριαζαν τὴν σιὸρ Ἀντωνάκινα γιὰ τὴν ὡμορφὴν φιότσα της καὶ πάντα τῆς ἔλεγαν:

— Εἶνε τὸ καμάρι, ἡ ἀγίδα καὶ ἡ μοσκοβολάδα τῇ γιτονιάς μας. Ἐφτοῦνη, ψυχὴ μου, αὐριο μεθαύριο, θὰ κάψῃ καρδιές.

— Ἄν δὲ χαλάσῃ! ἔλεγε ὁ Ἀντωνάκης ὅποτε ἄκουε τίποτα τέτοιο. Ἀπὸ μέσα του ὅμως ἦταν πολὺ ὑπερήφανος τόσο γιὰ τὰ κάλλη τῆς βαπτιστικῆς του, ὅσο καὶ γιὰ τὴν καρδιά της

* «Παναθήναια» σελ. 268.

ποῦ γιὰ τὴν ὥρα, τὴν εὗρισκε ἀρκετὰ κιτρα-
μεῖκη. Ἡ ἀλήθεια εἶνε, πὼς ἡ Ἀντζολίνα εἶχε τὸν
ἀγαπησιάρη ἐκεῖνον ἐγωϊσμό ἐνὸς χαϊδεμένου
παιδιοῦ, ποῦ ὅλα του μᾶς φαίνονται νόστιμα,
καὶ ὅλα του τὰ συγχωρᾶμε, καὶ τὰ νάξια του,
καὶ τὰ πείσματα, καὶ τὶς μικροκακίες του.

Τὸ σπῖτι τοῦ Κιτραμῆ ἦταν ἀκόμα ὅπως τὸ
ξέραμε. Δυὸ νομάτοι καὶ ἡ δούλα τρεῖς. Μόνο
ποῦ δὲν τὴν ἔλεγαν τώρα Διαμαντίνα, ἀλλὰ Παρα-
σκευή· καὶ δὲν ἦταν ἀπὸ τὴ χώρα, ἀλλ' ἀπὸ
τὰ βουνά. Ἡ Διαμαντίνα δὲν ἐβγήκε καλὴ, κ'
ἡ ἐλπίδα τῆς κυρᾶς τῆς πὼς θὰ τὴν πάντρευε
μιά μέρα σὺν τὴν ἄλλῃ, ἐβγήκε ψεύτικη, γιὰ
ἡ τρελλὴ δουλίσσα ἐπρόλαβε νὰ παντρευτῇ μο-
ναχὴ τῆς, καὶ μάλιστα μὲ πολλοὺς. Ἐ! δὲν εἶνε
ὅλες ἐστὸν κόσμον Κρουσταλλένιες!.. Κ' ἡ ζωερὴ
ἀνησυχία τῆς σιόρ' Ἀντωνάκαινας αὐτὸν τὸν
καιρὸ ἦταν γιὰ τὴν καινούρια Παρασκευή: τί
θᾶβγαινε ἐστὸ ὕστερο, Διαμαντίνα ἡ Κρου-
σταλλένια;

— Διαμαντίνα, Διαμαντίνα! τὴν ἐβεβαίονε
ὁ Ἀντωνάκης νὰ εἶσαι σίγουρη καὶ νὰ ἡσυχάσης.

— Μὰ γιατί, καί μένε, νὰ βάνης πάντα μὲ
τὸ νοῦ σου τὸ κακό; Γιατί;

— Γιὰ τ' ἀντὶ ποῦ ἔχει δύο τροῦπες¹, γιὰ
κεῖνο! Ἐγνοῖα σου, γιατί ξέρω τί λέω ἐγώ.
Ἐσὺ μπορεῖ νὰ εἶσαι ἀγία, καταπῶς σὲ λείει
κ' ἡ γειτονιά, μὰ ἐγώ, τζόγια μου, ἔχω τὴν πείρα
καὶ τὴν πρᾶξι. Ὁ κόσμος τώρα ἔγινε κακός,
καὶ ὅσον πάει, ὅλο χειρότερος γένηται. Τ' ἀ-
κούς; — τ' ἀκούω νὰ λές!

Ἀπάνω σὲ μιὰ τέτοια ὁμιλία, ἡ σιόρ' Ἀντω-
νάκαινα ξεθάρρυνε κάποτε νὰ ρίξῃ δυὸ λόγια
γιὰ ἓνα ζήτημα, ποῦ τώρα - ὕστερα τὴν ἐβα-
σάνιζε φοβερά: γιὰ τὸ μέλλον τῆς Ἀντζολίνας.
Τί θὰ τὴν ἔκαναν τὴ βαπτιστικιά τους; Ἐτοί-
θα τὴν ἄφριναν μέσα ἐστὴν πλάνη καὶ ἐστὴν κακία
τοῦ κόσμου, ἀγράμματη, θεόστραβη, μπαίγνιο,
νὰ πάρῃ τὸν κακὸ δρόμον καὶ νὰ χαθῇ; Δὲν θὰ
τὴν ἐβαζαν γιὰ λίγο στὸ Σχολεῖον, δὲν θὰ τῆς
ἐπαιρναν τοῦλάχιστον κανένα δάσκαλον ἐστὸ σπῖτι,
— τὸ γέρο - Βορρέ, παραδείγματος χάριν, τὸ
γείτονα, ποῦ εἶχε τὸ καλλίτερον ὄνομα, — νὰ
μάθῃ δύο γραμματάκια, νὰ ξεστραβωθῇ, νὰ
μπορῇ κἄνε νὰ διαβάξῃ τὴ Σύνεψιν καὶ τὸ Εὐ-
αγγέλιον;

Μὰ ποῦ νὰ τ' ἀκούσῃ τέτοιο πρᾶγμα ὁ
σιόρ' Ἀντωνάκης! Παράξενος ἦταν πάντα του,
μὰ τώρα - ὕστερα, λείει, παραγίνηκε. Ποῦ ὁ

¹ ἀντὶ, τὸ ξύλον τοῦ ἀργαλιοῦ, ποῦ τυλίγεται τὸ δια-
σίδι. «Γιὰ τ' ἀντὶ ποῦ ἔχει δύο τροῦπες», συνειθισμένη
ἀπάντησις περιπαιχτικῇ.

πρῶτος Ἀντωνάκης, ποῦ μποροῦσες νὰ τοῦ
μιλᾷς ἐλεύθερα, μὲ τὰ γέλια μάλιστα καὶ μὲ
τὶς μπαρτζολέτες, γιὰ τὸ κάθε τί! Τώρα ἔπρεπε
νὰ τὸν πιτυχαίνῃς ἐστὴν ὥρα του, ἐστὸν ἔστρο-
του, νὰ τοῦ τὸ φέρνῃς μὲ τρόπο, καί... καί...
Ὅσο ἐπῆγαιναν οἱ δουλειές του καλλίτερα, ὅσο
ἐμάζευε τάλλαρα καὶ τάλλαρα, τόσο περισσό-
τερο λὲς καὶ τὰ πονοῦσε, τόσο λυπόταν νὰ
ξοδέψῃ παραπανιστὸ ἀκόμα καὶ τὸ φαρδίνι.

— Μὰ μὲ δαῦτα θὰ μᾶς θάψουνε, χριστιανέ
μου; ἐμουρμούρισε μιὰ μέρα ἡ Ἀντωνάκαινα,
ποῦ τὴν ἐσταύρωσε ὥς νὰ τῆς δώσῃ τὸ πασχά-
τικο τοῦ παπᾶ.

Ἡ ἰδέα του γιὰ τὴν Ἀντζολίνα ἦταν κ' αὐ-
τουνοῦ πὼς ἔπρεπε βέβαια «νὰ γένῃ καλὴ» μὰ
γι' αὐτὸ ἔφθανε νὰ τὴν προσέχουν γιὰ τὴν
ὥρα, καὶ ἀργότερα, ἔλεγε, ἅμα γινόνταν δέκα-
δώδεκα χρονῶ, μποροῦσαν νὰ τὴν κρατήσουν
πιά ἐστὸ σπῖτι «νὰ βοηθᾷ ἐστὶς δουλειές» καὶ
νὰ διώξουν τὴν Παρασκευή, ποῦ σιγουραμέντε
θὰ ἔβγαινε κακὴ. Ἐτοί ἐλογάριαζε ὁ νοικοκύ-
ρης μας νὰ λύσῃ καὶ τὸ πρόβλημα «τῆς ὑπη-
ρεσίας», ποῦ σὲ κάθε τόπον καὶ σὲ κάθε ἐποχὴ
εἶνε, φαίνεται, πρόβλημα.

Ἡ Ἀντωνάκαινα ἔσχιζε τὰ ροῦχα τῆς, —
τοῦλάχιστον τ' ἀπομέσα:

— Μ' ἀλήθεια στὸ Χριστό σου, τοῦ κλαι-
γότανε, λογαριάζεις νὰ κάμῃς τὴ φρότσα σου
μαμούρα¹;

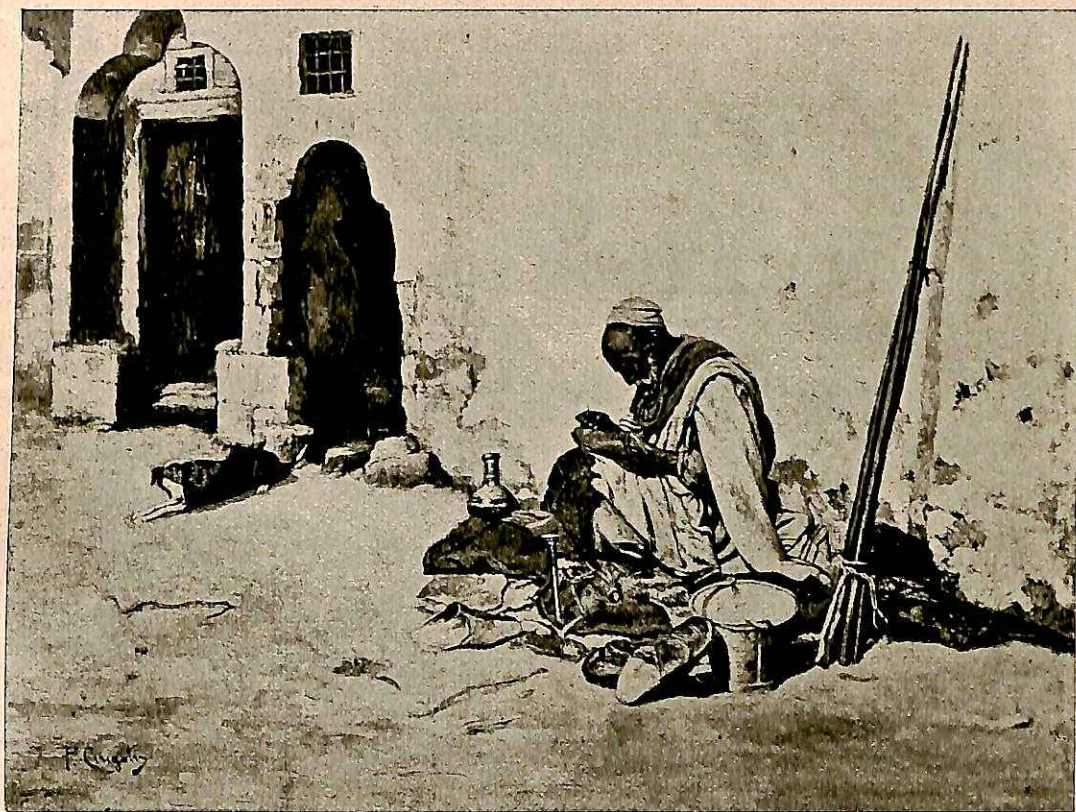
— Καὶ γιατί ὄχι; Μηγάρις μαμούρα δὲν
ἦτανε κ' ἡ μάνα τῆς;

— Ναῖσκει· μὰ ἡ μάνα τῆς δὲν εἶχε πατέρα
δουλευτῇ, οὔτε νουνὸ μεγαλέμπορον!

— Βέβαια! ἀντηχοῦσε τότες ἡ περιπαίχτρα
φωνὴ τοῦ σιόρ' Ἀντωνάκη· ἄλλα τὰ μάτια, βλέ-
πεις, τοῦ λαγοῦ... Καλὲ δὲ μὲ ξεφορτώνεσαι
μὲ τοὶ ἰδέες σου, ποῦ θέλεις νὰ κάμῃς οὐλο τὸν
κόσμον ἀφεντάδες καὶ κυράδες! Ἀκούς ἐκεῖ
ποῦ θὰν τὴ στείλω στὸ σχολεῖο! Στὸ σκο-
λεῖο! Καὶ ποῦ, μάτια μου; Μὴν δρίζῃς καὶ
ἐστὴ Ντακουροῦ, ποῦ πᾶνε οἱ ἀρχοντοπούλες;
νὰ πιάσῃ φιλίες μὲ τοὶ κοντεσσίνες, καὶ νὰν τὴ
βλέπῃς νὰνοίγῃ ἡ καρδιά σου σὺν τραντάφυλλο;
Καὶ νὰ πηγαίνω νὰ τὴν ἀσκολάζω ἐγώ, νὰ
σοῦ τὴ φέρνω κάθε τὸ κοντόβραδο, νὰν τὴ
γλυκοφιλῇς καὶ νὰν τοῖ λὲς πὼς μοσκοβολάει
σὺν τὰ μπουγαρίνια; — ὦ ὦ! βωδιές!... — Καὶ
νὰ μᾶς καλοῦνε ἐστὶς ζάμινες², τὸ Θεριστὴ, καὶ
νὰ βάνῃς ἐσὺ τὸ ἀμπιτό³ σου κ' ἐγὼ τὴ μι-

¹ μαμούρα, δουλίκον.

² ζάμινες, ἐξετάσεις. ³ ἀμπιτο, φόρεμα ἐπίσημον μὲ
τάξιν.

ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ ΤΟΥ ΚΑΪ'ΡΟΥ

Π. ΤΣΙΡΙΓΩΤΗ

γρέα¹ μου, μὲ τέτοια κάψα, καὶ νὰ πηγαί-
νουμε νὰκούμε τὰ τραγουδάκια τοῦ φρότσας
μας;... Ἀφισέ με, χριστιανή! Ὁ ἀφέντης ὁ
Θεὸς μοῦκαμε τὴ χάριν νὰ μὲ γλυτώσῃ ἀπὸ
παιδιά, — κάτι ἤξερε! — κ' ἐγὼ γιὰ καπρίτσιο
τοῦ² θὰ φορτωθῶ τὰ ξένα; Ἀσε με!..

Ἡ σιόρ' Ἀντωνάκαινα τὸ ἤξερε καλά: Ἀμα
ὁ ἄνδρας τῆς μιλοῦσε γιὰ τὰ παιδιά ποῦ δὲν
εἶχε καὶ γιὰ τὰ βάσανα τῶν παιδιῶν ποῦ μπο-
ροῦσε νὰ ἔχῃ, ἔπλαθε ἴσα-ἴσα μὲ τὴ φαντα-
σία του μιὰν εὐτυχία ποῦ τοῦ ἔλειπε, κ' εἶχε
ἀπὸ μέσα του ὅλη τὴ διάθεσιν γιὰ νὰ τὴ δοκι-
μάσῃ μὲ τὴ φρότσα του. Σὲ μιὰ τέτοια καλὴ
ὥρα, ποῦ τῆς ἀράδιασε πάλιν τὰ φανταστικά
γλυκοβάσανα πολὺ ζωερὰ, ἡ γυναῖκα του τὸν
ἐψηλάφισε μὲ τρόπο, τὸν ἤῤε καὶ τὸν ἐπίασε:

— Ὅχι, γιὰ σκολεῖα εἶνε μικρὴ ἀκόμα ἡ
Ἀντζολίνα, τοῦ εἶπε· ἔπειτα θέλουμε ἔξοδα
πολλά... Πάρε τῆς γιὰ πρὸς-ὥρας τὸ Βορρέ,
νὰ μάθῃ ἀγάλια - γάλια νὰ κουτσοκαπακίξῃ,
καὶ πῆλειο³ μπρός... ἔ, βλέπουμε!

¹ μιγρέα, εἶδος ζακὲ ἢ ρεδιγκότας.

² γιὰ καπρίτσιο του, ἐστὶ πείσμα του.

— Μποῦ!! ἐφώνησε διαμιᾶς ὁ σιόρ' Ἀντω-
νάκης· δόξα σοι ὁ Θεός, Θεέ μου, ποῦ σὲ ἄκουσα
μία βολὰ νὰ μιλήσῃς σωστά! Ἐτοί μάλιστα!
νὰ κράξῃς τὸ Βορρέ ἀπὸ αὔριον νὰ ἔρχεται
μέρα - παρὰ - μέρα νὰν τὴ διαβάξῃ, καὶ ἅμα
μάθῃ νὰ ξεχωρίξῃ τὰ γράμματα καὶ νὰ ση-
μειώνῃ τὰ ροῦχα τοῦ μπουγάδας... ἔ, τοῦ
φτάνει!

— Μὰ τί λές, καί μένε...

— Τοῦ φτάνει, εἶπα! ἐβρόντηξε ὁ σιόρ' Ἀν-
τωνάκης θυμόνωντας τάχα, κατὰ τὴ συνήθειά
του, γιὰ νὰποσκεπάσῃ τὴν ὑποχώρησιν. Τοῦ
φτάνει! Τὰ πολλὰ γράμματα γιὰ τοὶ κοπέλλες
εἶνε περιττά. Ἀμὴ τί θέλεις; Νὰν τὴ μάθουμε
νὰ γράφῃ ραβασάκια; καὶ αὔριον - μεθαύριον
ποῦ θὰ μεγαλώσῃ, — καὶ θὰ γένῃ ὡρορφή ἡ
βρώμα, — νὰχοῦμε ἀνάμεσα ἐστὶς ἄλλες, καὶ τέ-
τοιαις λογιῇς σκοτούρες;...

— ὦ, τὸ κακόμοιρο!..

— Πάλε τὸ κακόμοιρο;!

— Συμπάθειο! Ἀς τήνε λέμε βρώμα, ὅπως
τὴν εἶπες τοῦ λόγου σου. Ἐτοί σᾶρέσει καλ-
λίτερα;

Αυτή η ερώτησι ξμεινε χωρίς απάντησι. Μολοντούτο η σιόρ' Αντωνάκαινα δέν άργησε ούτε στιγμή νά κράξη τὸ δάσκαλο Βορρέ, — έν' αγαθώτατο καί ακούραστο γεροντάκι, ποῦ πήγαινε 'στὰ σπίτια τοῦ λαοῦ κ' ἐμάθαινε τὰ πρῶτα γράμματα σὲ ἄνδρες καί σὲ γυναῖκες, οὐ μεγάλους καί σὲ μικρούς¹, — κι' ἀπὸ τὴν ἄλλη μέρα ἡ μικρὴ Αντζολίνα ἄρχισε νὰ κελαϊδῇ σὰν τὸ πουλάκι: Σταυρὲ βοήθει μοι, ἄλφα - ἄλφα, βῆτα - βῆτα...

Ἀλλὰ πρὶν τελειώσῃ καλὰ καλὰ ὁ μῆνας τοῦ δασκάλου, ἓνα δειλινό, γυρίζοντας ἀπὸ τὸν περίπατό του, ὁ σιόρ' Αντωνάκης ὁ Κιτραμῆς εἶπε μὲ τὸ πιδ ἐπίσημο ὕφος του:

— Αντζολα καί Αντζολίνα, νὰ μοῦ κάμετε τὴ χάρη νὰ πῆτε τοῦ σιόρ' δασκάλου τοῦ Βορρέ, ἀπὸ αὔριο νὰ μὴ ματακοπιάσῃ.

— Γιατί;

— Γιατί δὲ μοῦ χρειάζεται ἄλλο!

— Ὡ συμφορά μου! ἐμουρμούρισε ἡ Αντωνάκαινα.

— Οὐ, μεγάλη συμφορά σ' εὔρηκε, μὰ τὸ ναῖς, καί σένανε καί τὴ φιδότσα σου! Μὰ δὲν ἤξερες!... Βάλε μὲ τὸ νοῦ σου μοναχά, πῶς σήμερα ἐπῆγα ὁ ἴδιος 'στὸ σκολεῖο τῇ Ντακουροῦς καί τὴν ἔγραψα.

— Μπα!;

— Μποῦ καί μπάξις! Ναῖσκε· ἀπὸ αὔριο θὰ πηγαίνῃ σκολεῖο τῇ καί θὰ μὲ ξεφορτώνεται. Δὲν τῶκαμα ἐγὼ τὸ σπίτι μου ἀκόμα σκολεῖο, καί βαρέθηκα νὰκούω κάθε μέρα ἄρφα - βῆτα τὸ ρῶ - ρῶ... Ἔντογε τὸ σκολεῖο τῇ! Ἀς πηγαίνῃ ἐκεῖ καί ἂς κελαϊδῇ ὅσο θέλει.

— Ἐλα τώρα, Αντζολίνα, νὰ μοῦ φιλήσῃς τὸ χέρι καί νὰ πᾶς 'στὸ σπίτι σου, γιὰ νὰν τὸ πῆς καί τῇ μάνας σου... ὅχι γιὰ τίποτσι ἄλλο παναπῇ, παρὰ ἔτσι, γιὰ νὰν τὸ ξέρῃ.

Καί ἅμα ἔφυγε τὸ κορίτσι, ὁ Αντωνάκης ἐκλαύτηκε τῆς γυναίκας του:

— Πάλι μπῆκα 'στὰ ἔξοδα, μὰ ἦταν ἀνάγκη μεγάλη... γιὰ νὰ μὴ βουρλιστῶ... Ἐέρεις, γυναῖκα, πόσο θὰ θέλουμε τὸ μῆνα; Ἐνα τάλλαρο σκαστό. Ἐχώρα τὰ λίμπρα, τὰ χαρτιά καί τὰ ρέστα.

— Ἐ, ἔχει ὁ Θεός, εἶπε ἡ σιόρ' Αντωνάκαινα, ποῦ μόνο δὲν ἐκλαιγε ἀπὸ τὴν χαρὰ τῆς.

— Βέβαια ὁ Θεός ἔχει· μὰ νὰ μοῦ λὲς ἐμεῖς τί ἔχουμε, καί τί θὰ ἔχουμε στὰ γεράματα!

Ἀς εἶνε! Κάθε ἀρχιμηνιά, ὁ σιόρ' Αντω-

¹ Ὁ Βορρὲς εἶνε πρόσωπο ἀληθινό. Τὸν ἀξέχαστο αὐτὸ δάσκαλο τοῦ λαοῦ κάποτε ζωγράφισε ὥραϊα ὁ ζακυνθινὸς ποιητὴς Ἀνδρέας Μαρτζώκης.

νάκης ὁ Κιτραμῆς ἄνοιγε τὴ σακκούλα του, — μιὰ νεώτερη ἀδελφὴ ἐκείνης ποῦ γνωρίσαμε, — κ' ἔδινε τῆς βραπτιστικῆς του ἓνα πεντόφραγκο ἀσημένιο γιὰ τὴν «κυρία», κ' ἓνα μισόφραγκο γιὰ τὴν «ἐπιστάτρια». Καί μιὰ φορὰ, ποῦ ἡ σιόρ' Αντωνάκαινα ξεθάρρεψε νὰ τοῦ πῇ πῶς τὸ μισόφραγκο μπορούσε νὰ εἶνε κάποτες καί περιττό, ὁ Κιτραμῆς ἀγρίεψε καί τῆς ἐφώναξε:

— Γιὰ κάμε μου τὴ χάρι, μὴ με κάμῃς καί 'πῶ κανένα ἄσκημο λόγο μπροστὰ στὸ παιδί... Βάρδιες ἐγὼ 'στὸ πονγγί μου δὲ θέλω· ἂ!

Ἔτσι ἐπέρασαν τρία χρόνια. Τρεῖς φορὲς 'ς αὐτὸ τὸ διάστημα ὁ σιόρ' Αντωνάκης ἐφόρεσε τὴ μυγρέα του καί ἡ Κιτραμῆνα τὸ ἀμπιό της, καί πῆγαν στὶς ζάμινες, μὲ τὴν κάψα τοῦ Θεριστῆ, γιὰ νὰκούσουν τὰ τραγουδάκια καί νὰ ἰδοῦν τὰ χειροτεχνήματα τῆς φιδότσας τους. Ἡ Αντζολίνα εἶχε μεγαλώσει μιὰ χαρά. Δεκάμισυ χρονῶ, καί τὴν ἔκανες δώδεκα ἂν τὴν ἔβλεπες· καί τὴν ἔκανες δεκαπέντε ἂν τὴν ἄκουγες νὰ μιλῇ. Ἦξερε κάθε λόγο, καί κάθε ἀντίλογο, καί κάθε παροιμία, καί κάθε πείραγμα, καί κάθε ἔξυπνάδα λαϊκή· καί ἡ κουβέντα της, λιγόλογη πάντα, ὅλο μὲ πόντους· καί πάντα μ' ἓνα ἑλαφρὸ πείσμα, μ' ἓνα παραῤῥενο κάκιωμα, σὰ νὰ τὰ εἶχε μὲ ὅλους καί μὲ κανένα. Ἄν της ἔλεγε γιὰ κάποιον πῶς εἶνε καλός, σοῦ ἀπαντοῦσε: «Καλὸς βέβαια! ἂν ἦτανε κακὸς θὰ τὸν εἶχανε στὴ φυλακή». Ἄν ἄκουε κανένα τραγουδιστῇ, ποῦ δὲν εἶχε αἰτία νὰ τὸν κολακέψῃ, τὸν ἐβεβαίονε: «Ἄν λνίζουμε οὐλους τοσοῖ τραγουδιστάδες, ἐσύ, καί μένε μου, θὰ πᾶς ἄδικα». Ἄν τὴν ἐρωτοῦσες «πότε;» γιὰ κάτι ποῦ τῶξερές πολὺ καλὰ πότε ἔγινε, σοῦ ἀπαντοῦσε: «Τὴν ὥρα ποῦ γεννούσανε οἱ κόττες». Καί τακτικά, ὅποτε τῆς ἐπαινοῦσαν ἓνα πράγμα, εἶτε τῆς ἄρρεσε εἶτε ὅχι, ἀπαντοῦσε: «Ναί, μὰ τὴν ἀλήθεια· ἂ δὲ χαλάσῃ, καρδιές θὰ κάψῃ». Ὁ νουνός της δὲν ἐχώρταине νὰ τὴν ἀκούῃ, νὰ κρυφογελάῃ, νὰ τὴν ψευτομαλόνῃ καί νὰ καμαρόνῃ. Καί οἱ δυὸ γειτονιὲς ἦταν μαζί της ξετρελλαμένες.

Μιὰ φορὰ μόνον τὴν ἄκουσαν νὰ μιλήσῃ σοβαρά, χωρίς νάζι. Περινοῦσε, γιὰ νὰ πάῃ 'στοῦ νουνοῦ της, ἀπὸ τὴν ταβέρνα τοῦ Μπαλαρή, κ' ἓνας νοικοκύρης ἀπὸ ἄλλη γειτονιά, ποῦ τὴν εἶδε καί τοῦ ἔκαμε φαίνεται ἐντύπωσι

ἡ ξανθὴ εὐμορφία της καί τὸ ἀρχοντικὸ ὕφος της, ρώτησε τὴ γυναῖκα τοῦ ταβερνάρη «τίνος εἶνε ἡ κοπελλούλα;».

— Εἶνε ψυχοπαῖδα τοῦ σιόρ' Αντωνάκη τοῦ Κιτραμῆ, ἀποκρίθηκε ἡ Μπαλαρίνα ἀπὸ τὸ κατῶφλι τῆς πόρτας της.

Πῆρε τὸ λόγο τ' αὐτὴ τῆς μικρῆς, κ' ἐγύρισε ὀπίσω κατακόκκινη καί περήφανη, τὴν ἔκαλη· μέρισε εὐγενικά, κ' ἔπειτα τῆς εἶπε:

— Τί εἶπες, κυρά μου, πῶς εἶμαι ψυχοπαῖδα τοῦ νουνοῦ μου; Μὲ συμπαθᾶς, μὰ ἐγὼ δὲν εἶμαι ψυχοπαῖδα. Στὴ ρούγα δὲ μ' εὐρήκανε ἐμένανε καί δὲν ἔχω χρεια νὰ μὲ λέῃ ἔτσι κανεῖς. Δόξα σοι ὁ Θεός, καί μάννα ἔχω, καί πατέρα. Ἀναθρεφτῇ τοῦ σιόρ' Αντωνάκη νὰ λές. Ἔτσι μάλιστα! Εἶμαι φιδότσα του κι' ἀναθρεφτῇ του.

Ἀπὸ τὰ γύρω παρὰθυρα οἱ γυναῖκοῦλες ἄκουαν σαστισμένες. Ἡ ἀγαθὴ Μπαλαρίνα τὰ εἶχε χάσει ὁλότελα, καί σὰ νὰ εἶχε μπροστὰ τῆς ἄνθρωπο μεγάλο, δὲν ἤξερε τί νὰ πῇ.

— Συμπάθειο, ἐψιδύρισε, δὲν τῶξερα... ἐγὼ ἡ καί μένη δὲν τῶπα γιὰ κακό.

Ἀλήθεια δὲν τὸ εἶχε πῇ γιὰ κακό. Κ' ἴσως μάλιστα νὰ μὴν ὑποψιαζότανε καθόλου πῶς στέκει τόσο μεγάλη διαφορὰ ἀνάμεσα σὲ ψυχοπαῖδα καί 'ς ἀναθρεφτῇ.

Ὅμως ὕστερ' ἀπὸ λίγον καιρό, ἡ Αντζολίνα δὲν μπορούσε πιά νὰ κανχίεται πῶς ἔχει μάννα καί πατέρα. Ἡ δυστυχισμένη ἡ Κρουσταλλένια βαρειαρρώστησε καί πῆγε. Λίγες μέρες πρὶν, εἶχε γεννήσει έν' ἄρσενικό σκοτωμένο. Ἡ σιόρ' Αντωνάκαινα ἄκουσε τὸ μαντάτο καταλυπημένη κι' ἀπαρηγόρητη ποῦ δὲν μπορούσε νὰ βαφτίσῃ κι' αὐτὸ τὸ παιδί... Ἐπειτα ἔμαθε καί τὸν θάνατο τῆς μητέρας ἀπὸ πυρετὸ ἐπιλόχιο... Τὸ τί θρῆνο καί τὸ τί δαρμὸ ἔκαμε, δὲ λέγεται! Ὁ Αντωνάκης ὁ Κιτραμῆς, ποῦ λυπήθηκε κι' αὐτὸς λιγάκι τὴν ἄμοιρη Κρουσταλλένια γι' ἀγάπη τῆς Αντζολίνας, — ὅπως κι' ἂ θὲς δὲν ἦταν «θεοῦ πόρεψι» νὰ μείνῃ ὀρφανὸ τὸ κακόμοιρο καί νὰ μαυροφορεθῇ ἀπὸ τέτοια ἡλικία, — ἀναγκάστηκε πάλι νὰ κάμῃ τὸν σκληρό, τὸν ἀναισθητο καί τὸν ἄγριο:

— Ἐλα, καλὰ, ἐπέθανε, καί μὲ τοῦτο; Θεὸς σχωρέσ' τη! Εἶνε τίποτσι ἄλλο; Οὔλοι μας θὰ πεθάνουμε! Οἱ ἀθρώποι, βλέπεις, ἔχουμε θὰ πεθάνουν τὴ χάρι ἀπὸ τὸν Ἀφέντη τὸ Θεό. Ἦθελα ὁμως νᾶξερα, μιὰ βολὰ ποῦ κάνεις ἔτσι γιὰ τὴν Κρουσταλλένια, τί θᾶκανες ἂν ἐπέθαινα ἐγὼ;...

— Ματατόπισε! τοῦ ἐφώναξε μέσ' 'στους θρήνους της ἡ γυναῖκα του· ἔτσι πάντα κακομελετᾶς καί μᾶς βρίσκουνε οὐλές οἱ δυστυχίες τοῦ κόσμου!...

— Μάτια μου! ἀποκρίθηκε ὁ Αντωνάκης, μακάρι οὐλές μας οἱ δυστυχίες νὰ ἦτανε σὰν τὴ σημερινή! Μὰ ποῦ δὲν εἶνε!

— Ἀ, τί σκληρόψυχος ποῦ ἔγινες τώρα-τώρα, Αντωνάκη! εἶνε ἡ σιόρ' Αντωνάκαινα· μὰ τὴν ἄγι' ἀλήθεια, σιχαίνεται ὁ χριστιανὸς νὰ σὲ ἀκούῃ. Ἔτσι γιὰμὰ κάνουνε τὸν ἄνθρωπο τὰ τάλλαρα, π' ἀνάθεμά τα;

— Ἔτσι, ἔτσι, ἀποκρίθηκε ὁ σιόρ' Αντωνάκης· καί γιὰ δαῦτο, φαίνεται, βάλθηκες τοῦ λόγου σου νὰ μοῦ τὰ φινίρῃς τὸ γληγορότερο...

Ὁ δυνατότερος ὁμως κανγαῖς ἀνάμεσα στ' ἀνθρώγυνο, ἔγινε τὴν ἡμέρα ποῦ ἡ Αντωνάκαινα ἐπρότεινε στὸν Κιτραμῆ, — χωρίς τρόπο αὐτὴ τὴν φορὰ, γιὰ τὸ πρᾶγμα ἦταν βιαστικό, — νὰ πάρουν πιά τὴν Αντζολίνα 'στὸ σπίτι τους ὁλωσδιόλου καί γιὰ πάντα. Ἐέ! καί νὰ βλέπατε τὸ ξάφνισμα τοῦ σιόρ' Αντωνάκη μόλις ἄκουσε τέτοιο λόγο, τὸ τίναγμα τοῦ ἀπὸ τὴν πολυθρόνα, τὰ μπαρμπετόνια του, τὶς ματιές του τὶς σαστισμένες κ' ἐρωτηματικές, τὶς ἄλλες ματιές του τὶς θυμωμένες καί εἰρωνικές, τὶς χειρονομίες του, τὰ βροντερὰ βηξίματά του καί τ' ἀφάνταστά του ἐπιφωνήματα!... Ἡ ἐπιμονὴ τῆς γρηᾶς τὸν εἶχε κάμει νᾶφριση, καί δὲν ἤξερε πιά τί ἔλεγε καί τί δὲν ἔλεγε. Ἦταν κωμικώτατο. ποῦ μ' ὅλο του τὸ κακό, ἐπειδὴ ἡ Αντζολίνα, μαυροφορεμένη, ἔκλαιγε τὸ κακόμοιρο 'ετὴ διπλανὴ καμαρούλα, περιμένοντας νᾶλθῃ ὁ πατέρας της νὰ τὴν πάρῃ, — βράδυ ἡ ὥρα, — ὁ Αντωνάκης ἐπνιγε τὴ φωνή του, γιὰ νὰ μὴν ἀκουσθῇ· κ' οἱ πιδ ψηλὲς νότες τοῦ θυμοῦ ἐβγαίναν μὲ μιὰ βραχνάδα, ποῦ λὲς καί εἶχε στριγγλιάσει:

— Τὸν κακό, ψυχρό σου φλάρη, γυναῖκα! Ἐέρεις τί 'παναπῇ τὸν κακό ψυχρό σου φλάρη; Ἐ! ἐφτοῦνο παναπῇ! Ἀκοῦς ἐκεῖ, ποῦ θὰν τὸ κάμω τὸ σπίτι μου σπιτάλιο! Καί τί μὲ γνοιάζει ἐμένανε ἂ δὲν ἔχῃ μάννα; Ἀδὰ ἔχω ἐγὼ; Καί τί μὲ γνοιάζει ἐμένανε ἂ δὲ μπορῇ νὰ ζήσῃ μὲ τὸν πατέρα τῇ; Ἀδὰ μπορῇ ἐγὼ; Καί τί μὲ γνοιάζει ἐμένανε ἂ δὲν ξέρῃ ὁ πατέρας τῇ ἀπὸ παιδία; Ἀδὰ ξέρω ἐγὼ;... Νὰ μοῦ κάμῃς τὴ χάρι, Αντζολα, νὰ τῇ πῆς νὰ πάῃ ἀπόψε 'στὸ σπιτάκι τῇ, καί νὰ μὴ μου κομπάρῃ πάρα κάθε Κυριακή. Ὅχι ποῦ θὰν τὴν ἔχω ἐδῶ σπιτικά, τὴν ξένη κοπέλλα, γιὰ νὰ

μοῦ κουβαληθῇ ἔπειτα καὶ ὁ πατέρας τῆς, καὶ νᾶχω ἄλλα ντροβάλα!..

— Ναί, ὁ πατέρας τῆς! εἶπε ἡ Ἀντωνάκαινα· μὰ ὁ κακομοῖρος! Ἐγὼ τοῦ μίλησα, καὶ ὅσο γι' αὐτὸ νὰ εἶσαι σίγουρος. Θέλει, λέει. ....

— Ἔτσι ἔ; ἄξιζε καὶ νὰ μὴν ἤθελε!

— Θέλει νὰ συμμαζώσουμε ἐδῶ τὴ θεγατέρα του, κ' ἐκεῖνος, ἂν εἶνε ἀνάγκη, νὰ μὴν πατήσῃ τὸ πόδι του ποτές...

— Ναῖσκε, ποτές... πάρα καθεμέρα... αὐγὴ, γιῶμα καὶ βράδυ.

— Μὰ ὅχι, σοῦ λέω, μὴ σὲ γνοιάζῃ! ἄκουε καὶ μένανε!

— Βέβαια, γιὰ νὰ σ' ἀκούω πηγαίνουμε ἔτσι ὥραϊα. Κάθεσαι καὶ σὲ μπαλιγάρει καὶ σὲ γελάει ὁ ἕνας καὶ ὁ ἄλλος... Καλά! καλά! ἄσε καὶ θὰ ἴδῃς τί κολλιτσιδα θὰ μᾶς γένῃ ὁ σιὸρ Γερόλυμος! Πάρ' τὴνε τὴ θεγατέρα του καὶ ὕστερα κουβεντιάζουμε... Ναί, μὰ βγάρ' το ἀπὸ τὸ νοῦ σου πῶς θὰ σοῦ κάμω ἐφτούνη τὴ χάρι. Ἄλλα λόγια δὲν ἀκούω! Ἔντογε τὸ σπῖτι τῆς! Ἄς πάῃ νὰ κάτῃ!

— Ὁραῖο σπῖτι μὰ τὸ ναῖς! Χωρὶς μάννα, χωρὶς ἀδρέφια, χωρὶς κανέναν, μ' ἕναν πατέρα μοναχά, ποῦ θὰ λείπῃ οὕλη τὴν ἡμέρα στὴ δουλειά του καὶ θὰν τὴν ἀφίνῃ, ἔρημ καὶ σκότεινη, γιὰ νὰν τοῦ μαγειρεύῃ. Μὰ τῶβαλες μὲ τὸ νοῦ σου καλά;

— Ἐ! μὰ γιὰ νὰ σοῦ πῶ! ἐφώναξε ὁ σιὸρ Ἀντωνάκης φρενιασμένος· δὲ σοῦ εἶπα πῶς δὲ θέλω συγκινητικά; Καὶ τί εἶμαι ἐγώ; ὁ Θεός, γιὰ νὰ γιατρεύω τοὶ δυστυχίους τοῦ κόσμου; Στὸ ὕστερο νὰ στὸ πῶ γιὰ νὰν τὸ ξέρῃς: ὅ,τι ἔκαμα ἴσια μὲ τὰ τώρα, τῶκαμα γιὰ τὴν Κρουσταλλένια ποῦ μ' ἐδούλεψε πιστὰ τόσα χρόνια. Τώρα ἡ Κρουσταλλένια ἐφρίνισε! Πάει, δὲν ἔχω καμμία ὑποχρέωσι σὲ κανέναν!

Ἡ σιὸρ Ἀντωνάκαινα, τρομαγμένη ἀπὸ αὐτὴ τὴν ὕστερη ἀποκάλυψι, ἐσιωποῦσε καθιστή. Ὁ σιὸρ Ἀντωνάκης, μὴ βρίσκοντας νὰ πῇ ἄλλο δυνατώτερο, ἐσιωποῦσε σουλατσάροντας. Πέρασαν ἔτσι λίγες στιγμές... Κανείς τους δὲν ἐτολμοῦσε νὰ ξαναφέρῃ τὴν ὁμιλίαν, ἂν καὶ τὸ ἤθελαν τὸ ἴδιο κ' οἱ δύο. Ἐπιτέλους μίλησε ἡ σιὸρ Ἀντωνάκαινα:

— Συφορά μου! Ποῦ νὰν τὸ στοχαζόμουν ἢ κακομοῖρα, ποῦ θάδειχνες τόση σκληρότη καὶ κακία ἐστὶν περὶ στασι τῆς Ἀντζολίνας μας!.. Καὶ χωρὶς νὰ σ' ἐρωτήσω....

— Ἐ! τί ἔκαμες, λέει, χωρὶς νὰ μ' ἐρωτήσης; ἀντίσκοπε φοβερός ὁ σιὸρ Ἀντωνάκης.

— Εἶπα τοῦ Γερόλυμου νὰν τῇ φέρῃ ἀπὸψε τὰ ρουχαλάκια τῆς, εἶπε μὲ γενναίαν ἀπόφασιν ἡ σιὸρ Ἀντωνάκαινα.

— Μὰ; τῶπες κ' ὅλας; Καὶ γιατί δὲ μοῦ τὸ λὲς τόση ὥρα, παρὰ μὲ κάνεις καὶ φωνάζω; Καὶ τί μ' ἐρωτᾷς, παναπῇ, ἀφοῦ τὸ ἔχῃς ἀποφασισμένο καὶ γεναμένο;... Γιὰ νὰ μὲ κογιονάρῃς¹; γιὰ νὰ μὲ κάμῃς μπαίγνιο; ἢ γιὰ νὰ χαλάω τὸ αἷμα μου ἄδικα; Κάνε ντούγκουε ὅ,τι θέλεις! Ἐγώ, μάτια μου, φεύγω καὶ σὰφίνω... νοικοκυρά! Πάω ἴσια μὲ τὸν Ἀμμο νὰ ξεσκοτίσω... Δὲ μὲ λογαριάζεις ἐμένανε ἄλλο, δὲ μὲ στιμάρεις γιὰ τίποτσι. Φεύγω. Καὶ τοῦ λόγου σου κάμε ἐλεύθερα ὅ,τι βουλίσια σὲ φρωτίσῃ ὁ Θεός καὶ ὁ διάβολος!

Κ' ἐφόρεσε τὸ μπερετόνι του ὁ σιὸρ Ἀντωνάκης κ' ἐφυγε, μὲ τέτοια ἀπελπισία ζωγραφισμένη ἐπὶ τὸ πρόσωπό του, ποῦ λὲς κ' ἐπήγαινε ἴσια ἐπὶ τὸν Ἀμμο γιὰ νὰ πέσῃ ἐπὶ θάλασσα νὰ πνιγῇ...

— Ἀχ! ἐφτούνη ἡ ἀναθρεφτὴ!... ἐμουρμούριζε ἐφτούνη ἡ ἀναθρεφτὴ θὰ μὲ φράῃ!..

Ἐγύρισε μολοντοῦτο τὴν ὥρα τοῦ δείπνου, ἥσυχος καὶ ἡλός. Γιὰ πρώτη φορὰ ἐπὶ τὴ ζωὴ του, εἶχε τὸ ὕψος πατέρα ποῦ γυρίζει τὸ βράδυ ἐπὶ τὸ παιδί του... Ἡ κασσελούλα τῆς Ἀντζολίνας εἶχεν ἔλθει στὸ σπῖτι καὶ εἶχεν ἀπιθωθῇ ἐπὶ τὴν κρεβατοκάμαρα. Τὴν εἶδε τὴν ὥρα ποῦ μπήκε γιὰ νὰ ξαλλάξῃ, καὶ δὲν εἶπε τίποτα... Στὸ τραπέζι ἔφαγαν οἱ τρεῖς τους, καὶ μολονότι αὐτὸ ἦταν πολὺ συνειθισμένο, τακτικὸ σχεδόν, ἀπόψε φαινόταν ἀσυνείθιστο, καινούριο... Πρώτη φορὰ, ὕστερ' ἀπὸ τὸν θάνατο τῆς μητέρας τῆς, ἔχαμογέλασε ἡ Ἀντζολίνα: μὰ στιγμὴ, ποῦ χαϊδεύοντας τὰ ξανθὰ τῆς τὰ μαλλιά, ὁ νουνός τῆς τὴν ἐρώτησε τί κάνει ἐκεῖνος ὁ δάσκαλός τῆς μὲ τὴ μεγάλη μύτη.

— Αὔριο τὴν αὐγὴ ποῦ θὰ πᾶς, τῆς εἶπε, χαϊρέτα μου τὸν καὶ πὲς του, ἔτσι γεννήσῃ ἡ μυτούλα του, τότε παρακαλῶ νὰ μοῦ φυλάξῃ ἕνα κουλούκι².

[Ἐπεται τὸ τέλος] ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

¹ κομιονάρω, κοροϊδεύω.

² Κουλούκι, κουτάβι.

ΓΟΥΣΤΑΥΟΣ ΣΛΟΥΜΒΕΡΖΕ *

Β'.

Ο δημιουργικὸς νοῦς τοῦ ἐπιφανοῦς διδασκάλου ἐμφανίζεται κυρίως εἰς τὰ συνθετικά του ἔργα, μάλιστα δὲ εἰς τὴν θαυμασίαν καὶ ἀληθῶς μεγάλην *Βυζαντινὴν Ἐποποιάν*. Τὸ εὐρὺ πνεῦμά του κατώρθωσε πρᾶγμα θαυμαστόν, νὰ συνδυάσῃ τὴν δύναμιν πρὸς εἰδικὰς ἐργασίας καὶ πρὸς λεπτολόγον ἐρευναν τῶν κατὰ μέρος μὲ τὴν παραγωγικὴν εὐφυΐαν, τὴν καθολικὴν ἐξέτασιν τῶν γεγονότων καὶ τὴν διὰ φράσεως ἀνθηρὰς ἐκθεσιν αὐτῶν. Ὁ νομισματολόγος, ὁ ὁποῖος ἀπὸ κερμάτια εὐτελῆ ἀναπλάσσει ὁλοκλήρους ἱστορίας καὶ ὁ ὁποῖος δὲν ἀπεξήρανε τὴν ἐνθουσιῶσαν ψυχὴν του μὲ τὴν μονότονον καὶ ξηρὰν ἐνασχόλησιν περὶ σφραγίδας καὶ νομίσματα, καθίσταται ἀληθινὸς ποιητὴς καὶ ἀρχιτέκτων, ὅταν οἰκοδομῇ μεγάλων ἱστορικῶν γεγονότων τὰς ἐποχάς. Ὅπως μία ἐπιγραφή, τῆς ὁποίας διαβάζονται μόνον μερικὰ γράμματα, μανθάνουσιν εἰς αὐτὸν τὴν ἱστορίαν ὁλόκληρον μιᾶς κοινωνικῆς καταστάσεως ἢ πολιτικοῦ ἰδρύματος, οὕτω καὶ ἀπὸ μίαν κακογραμμένην καὶ ἀνόητον φράσιν ἰδιορρυθμίου καλογήρου, ἀπὸ ἐν λάθος ἀγραμμάτου χρονογράφου τῶν μέσων αἰώνων, ἀπὸ καμμίαν ξηρὰν φράσιν σκοληκοβρότου καὶ κατὰ τὰ φύλλα καὶ κατὰ τὰ νοήμονα βίου ἀγίων, ἀναπλάσσει, ἀναδημιουργεῖ ὁλόκληρα δράματα οἰκογενειακά, μηχανογραφίας τοῦ Ἱεροῦ Παλατίου, πομπὰς καὶ τελετὰς βυζαντινὰς, αὐτὴν ἀκόμη τὴν ψυχικὴν κατάστασιν τῶν ἱστορικῶν προσώπων, τῶν ὁποίων τὸν βίον ἀφηγεῖται.

Τοιοῦτος ἀληθὴς ἀρχιτέκτων δεικνύεται εἰς τὰ κυρίως ἀρχαιολογικά καὶ ἱστορικά του ἔργα ὁ ἡμέτερος ἱστορικὸς Μνημονεύ ἐνταῦθα συντόμως δύο ἀπὸ τὰ γλαφυρότερα βιβλία του, προωρισμένα δι' εὐρὺν κύκλον λογίων· εἶναι δὲ ταῦτα αἱ *Πριγκιπόνησοι, τὸ παλάτιον καὶ ἡ ἐκκλησία τῶν Βλαχερνῶν, τὸ μέγα τεῖχος τοῦ Βυζαντίου, ἀναμνήσεις ἐξ Ἀνατολῆς*¹, εἰς τὸ ὁποῖον περιγράφονται μὲ χάριν καὶ μάθησιν ἐξαιρετικὴν οἱ ἐνδοξοὶ ἐκεῖνοι καὶ πολυθρόνητοι τότε τῆς Βασιλίδος τοῦ μεσαιωνικοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἐξετάζονται τὰ σχετικὰ τοπογραφικὰ ζη-

τήματα καὶ ἀνασύρονται ἀπὸ τὸ βάθος τῶν αἰώνων ποικίλαι ἱστορικαὶ ἀναμνήσεις, ἄλλοτε μὲν μεγάλοι στρατιωτικαὶ πράξεις, ἄλλοτε δὲ περισσότερον ἀθόρυβα ὅχι ὅμως καὶ ὀλιγώτερον τρικυμιώδη πάθη τῆς ψυχῆς τῶν Βυζαντινῶν, οἱ ὁποῖοι κατόκησαν εἰς τὰς Πριγκιπονήσους, εἰς τὸ Παλάτιον τῶν Βλαχερνῶν καὶ ἠγωνίσθησαν ἐπὶ τῶν ἐπάλλεων τοῦ μεγάλου βυζαντινοῦ τεύχους.

Ὅμοιον κατὰ τὴν γλαφυρότητα καὶ τὸ ἐλκυστικὸν ἐνδιαφέρον διὰ τὰς ἱπποτικὰς του περιπετείας εἶναι τὸ βιβλίον τοῦ *Ρενάλδος Σατιγιώνιος, πρίγκιψ τῆς Ἀντιοχείας, ἀθλήτης τῆς πέραν τοῦ Ἰορδάνου χώρας*¹, ἐν τῷ ὁποίῳ μᾶς μεταφέρει ὁ συγγραφεὺς εἰς τὰς πεδιάδας τῆς Συρίας καὶ τὰς διαφόρους χριστιανικὰς κομιτείας, πριγκιπάτα καὶ βασιλείαι, τὰ ὁποῖα ἰδρύθησαν εἰς τὰς μουσουλμανικὰς χώρας ὑπὸ τῶν προσκυνητῶν ἄμα καὶ στρατιωτῶν τῶν πρώτων σταυροφορικῶν ἐκστρατειῶν. Ὁ *Ρενάλδος* οὗτος Σατιγιώνιος ἔδωκεν εἰς τὴν ἱστορίαν ἀψευδὲς μαρτύριον τοῦ μεγαλείου καὶ τῆς δυνάμεως τῆς μεσαιωνικῆς ἡμῶν αὐτοκρατορίας. Ὅτε ὑπέπεσεν εἰς τὴν ὁργὴν τοῦ ἀθλητικοῦ καὶ ἀρειμανίου αὐτοκράτορος Μανουὴλ Κομνηνοῦ, διὰ νὰ ζητήσῃ παρ' αὐτοῦ συγγνώμην ὁ ὑπερήφανος Φράγκος πρίγκιψ ἀφῆρεσε τὴν καλύπτραν τῆς κεφαλῆς του, λέγει ὁ βυζαντινὸς χρονογράφος Κίνναμος, ἐγύμνωσε τὰς χεῖράς του ἕως τοὺς ἀγκῶνας καὶ ἀνυπόδητος ἐπορεύθη διὰ μέσου τῆς πόλεως μετὰ πολλῶν μοναχῶν. Καὶ ἦτο δεμένος μὲ σχοινίον ἀπὸ τὸν τράχηλον, ἐκρέματο δὲ ξίφος ἀπὸ τὴν μίαν χεῖρά του. Καὶ ὁ μὲν *Ρενάλδος* δὲν ἐτόλμα νὰ πλησιάσῃ εἰς τὴν σκηνὴν τοῦ βασιλέως, εἰσῆλθον δὲ ἀσχεπεῖς καὶ ἀνυπόδητοι τὸ πλῆθος τῶν μοναχῶν, καὶ ῥιφθέντες εἰς τὰ γόνατα ἔχυνον δάκρυα ἀπὸ τοὺς ὀφθαλμούς των καὶ ἀνέτεινον ἱκετευτικῶς τὰς χεῖρας. Ὁ δὲ βασιλεὺς κατ' ἀρχὰς μὲν ἠρνεῖτο, κατόπιν ὅμως ἐκάμφθη καὶ διέταξε νὰ εἰσέλθῃ ὁ πρίγκιψ. Ὁ βυζαντινὸς χρονογράφος μ' ἐθνικὴν ὑπερηφάνειαν ἀναφέρει τὸν θαυμασμόν, ὁ ὁποῖος κατέλαβεν τοὺς παρισταμένους πρέσβεις πολλῶν χριστιανικῶν καὶ μωαμεθανικῶν ἐθνῶν βλέπον-

* «Παναθήναια», 15 Φεβρουαρίου.

¹ Les Ples des princes, le palais et l'église des Blachernes, la grande muraille de Byzance, souvenirs d'Orient, ἐν Παρισίοις 1880, ἐκ σελ. 425.

¹ Renaud de Châtillon, prince d'Antioche seigneur de la terre d'Oultre Jourdain, ἐν Παρισίοις 1890, εἰς 8ον, ἐκ σελ. 407.

τας τὸν ἐξευτελισμὸν τοῦ εὐγενοῦς Φράγκου πρίγκιπος. Ὅτε δὲ ὁ Μανουὴλ εἰσῆλθε τροπαιοῦχος εἰς τὴν Ἀντιόχειαν, ὅλοι, λέγει πάλιν ὁ Κίνναμος, οἱ ξένοι καὶ ἐπήλυδες ἐξεπλάγησαν, βλέποντες, ὅτι ὁ Ῥενάλδος καὶ οἱ ἐπιφανεῖς Φράγκοι τῆς Ἀντιοχείας ἐπεριπάτουν πεζοὶ παρὰ τὸν ἵππον τοῦ βασιλέως καὶ ἐκράτουν τὸν ἀναβολέα τοῦ ἵππου του, ὁ δὲ βασιλεὺς τῶν Ἱεροσολύμων Βαλδουῖνος ὁ Γ', ἀνὴρ γένους βασιλικοῦ, ἠκολούθει ὀπισθεν, ἐφιππος μὲν, ἀλλὰ χωρὶς νὰ φέρῃ κανὲν βασιλικὸν παρὰσημον. «Τὸ χαρακτηριστικώτατον ἐπὶ τοῦ προκειμένου εἶναι, λέγει ὁ ἡμέτερος Παπαρηγόπουλος, ὅτι ὁ Μισώ¹ ἀπεσιώπησεν ἀπάσας ταύτας τὰς σκηνάς... ἀλλ' ἡ ἀλήθεια συγκαλύπτεται μὲν πολλάκις ὑπὸ τοῦ νέφους τῶν πολιτικῶν συμφερόντων, δὲν βραδύνει ὅμως ν' ἀνατεῖλῃ αὐτῆς λαμπροτάτη. Ὁ καλὸς κἀγαθὸς Γουσταῖος Schlumberger γεγωνεῖα τῇ φωνῇ πρό τινων ἐτῶν ἐβεβαίωσεν ὅτι ὁ Ῥενάλδος ἡμίγυμνος καὶ φέρων καλῶδιον περὶ τὸν τράχηλον καθιέκευσε τὸν βασιλέα Μανουὴλ νὰ τὸν συγχωρήσῃ καὶ ὥμοσε πίστιν εἰς αὐτόν»!

Ἀνεφερα ἐπίτηδες τὴν δικαίαν ταύτην κρίσιν, διότι αὕτη προέρχεται ἀπὸ τὸν ἐπιφανῆ διδάσκαλον τῆς νεωτέρας ἑλληνικῆς ιστοριογραφίας, καὶ ἐγράφη μάλιστα εἰς χρόνους, κατὰ τοὺς ὁποίους ὁ Σλουμβερζὲ δὲν εἶχεν ἀκόμη ἀρχίσαι τὴν δημοσίευσιν τοῦ μεγάλου του ἔργου ἥτοι τῆς *Βυζαντινῆς* του *Ἐποποιίας*, εἰς τὴν ὁποίαν κυρίως ἀναδεικνύεται ἀληθὴς διδάσκαλος τοῦ ἡμέτερου γένους διὰ τὴν τελείαν ἀνεξαρτησίαν πνεύματος ἀπὸ τῶν παχυλῶν προλήψεων, τὰς ὁποίας διέσπειρον εἰς τὴν δυτικὴν Εὐρώπην σκότιοι Φράγκοι καλόγηροι περὶ τοῦ Βυζαντίου, διὰ τὴν λεπτολόγον δικαιοσύνην του καὶ πρὸ πάντων διὰ τὸν ἐνθουσιασμόν του ὑπὲρ τοῦ μεγαλείου τοῦ μεσαιωνικοῦ ἑλληνισμοῦ καὶ τὴν χαράν του νὰ γίνεταί μεγαλόστομος κῆρυξ τοῦ μεγαλείου τούτου.

Ἀλλὰ πρὶν ἢ ὁμιλήσω περὶ τῆς μεγάλης *Βυζαντινῆς Ἐποποιίας* τοῦ διασήμου ἀκαδημαϊκοῦ, μνημονεύω ἐνταῦθα ἐλκυστικώτατον ἱστόρημα, τὸ ὁποῖον ἔγραψεν ὡς ἀνάπαντα ἐν μέσῳ τῶν ἐπιμόχλων ἐρευνῶν του πρὸς συγγραφὴν τοῦ μεγάλου του ἔργου· λέγω τὴν «*Στρατείαν τῶν «Ἀμογαβάρων»* ἢ Καταλάνων μισθοφόρων εἰς Ἑλλάδα ἀπὸ τοῦ ἔτους

¹ Ἱστορικὸς τῶν σταυροφοριῶν. Βλ. Κ. Παπαρηγόπουλου. *Ἱστορία τοῦ Ἑλλ. ἔθνους*, ἐκδ. 1897, τ. Δ' σ. 541.

1302 μέχρι τοῦ ἔτους 1311»¹. Ἐν τῷ γλαφυρῷ τούτῳ βιβλίῳ ἐξιστορεῖ ὁ ἡμέτερος ἱστορικὸς τὴν ὑπὸ Ἀνδρονίκου Β' τοῦ Παλαιολόγου πρόσκλησιν μισθοφόρων Ἰσπανοαράβων, οἱ ὁποῖοι ἐκαλοῦντο *Ἀμογάβαροι*, τὴν σύγκρουσιν αὐτῶν πρὸς τοὺς Βυζαντινοὺς, καὶ τὰς ἀνὰ τὴν Ἑλλάδα καταστρεπτικὰς πορείας των μέχρι τῆς ὑπ' αὐτῶν ιδρύσεως ἰσπανικοῦ δουκάτου ὑπὸ τοὺς πρόποδας τῆς Ἀκροπόλεως. «Μεταξὺ τῶν χρονικῶν τοῦ μεσαιῶνος, λέγει ὁ συγγραφεὺς, χρονικῶν τοσοῦτον θαυμασιῶν ἐνίοτε, δὲν ὑπάρχει ἐπεισόδιον περισσότερον δραματικὸν καὶ παθητικόν, περιπέτεια περισσότερον ἀπροσδόκητος καὶ ἀνήκουστος ἀπὸ τὴν νέαν ταύτην ἐκστρατείαν πρὸς κατάκτησιν τοῦ Χρυσοῦ Δέρατος». Ἡ ἱστορία τῆς Ὀδυσσεΐας ταύτης ἐγράφη ὑπὸ χρονογράφου ἀψευδοῦς, ὁ ὁποῖος, ὅπως καὶ ὁ Ξενοφῶν, ἔλαβε μέρος εἰς τὴν ἐκστρατείαν καὶ ὑπῆρξεν στρατιώτης ἅμα καὶ συγγραφεὺς αὐτῆς, τοῦ «μεγαλοπρεπεστάτου αὐθέντου» Μουντάνερ ἐν Ῥαμῶν. Κατὰ τοῦτον δὲ καὶ τοὺς βυζαντινοὺς Παχυμέρην καὶ Γρηγορᾶν ἔγραψεν ὁ Ἰσπανὸς Δὸν Φραγκίσκος Μογκάδας ἔργον ὀνομαστόν, (ἰς' ἐκ.) ἀξιόλογον διὰ τὴν κομψότητα τοῦ ὕφους καὶ τὴν ἀκρίβειαν τῶν ἱστορουμένων, ἀριστοῦργημα τῆς ὥραιας καστιλλανικῆς λογοτεχνίας. Ὡς πηγὰς δ' ἔχων τοὺς Ἰσπανοὺς Μουντάνερ καὶ Μογκάδας, τοὺς Βυζαντινοὺς Παχυμέρην καὶ Γρηγορᾶν, συνέγραψεν ὁ ἡμέτερος βυζαντινολόγος γλαφυρωτάτην ἀφήγησιν τῆς παραδόξου ταύτης ἐκστρατείας τῶν Καταλάνων εἰς τὴν Ἀνατολήν. Οἱ *Ἀμογάβαροι* οὗτοι, πεζοὶ πολεμισταί, συγκείμενοι ἀπὸ Καταλάνους, Καστιλλανούς, Ἀραγωνίους, Ναβαρραίους, Γασκώνους καὶ Σικελούς, καταγωγῆς εὐγενοῦς ἀλλὰ ψυχῆς τραχείας, ὁρμήθησαν κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ἰδ' αἰῶνος ἐκ τῶν χλοερῶν Πυρηναίων καὶ τῶν Σικελικῶν πεδιάδων, σύροντες μεθ' ἐαυτῶν κατ' ἔθος ἀρχαῖον τὰς θρασεΐας ἐταῖρας, αἱ ὁποῖαι καὶ αὐταὶ χειρίζονται ὁσάκις παρουσιάζεται ἀνάγκη, τὴν βαρεῖαν σπάθην τῶν σκληροτραχήλων συντρόφων.

Ἡ δὲ «*Βυζαντινὴ Ἐποποιία*», τὸ μέγα καὶ θαυμαστὸν ἀληθῶς κατὰ ποσὸν καὶ κατὰ ποιὸν ἔργον τοῦ ἐπιφανοῦς βυζαντινολόγου, ἀποτελεῖται ἀπὸ τέσσαρας ὀγκωδεστάτους τόμους, στολισμένους μὲ εἰκόνας πολυαριθμούς βυζαντιακῶν μνημείων τέχνης, τυπωμένους μὲ ἀνέφικτον πολυτέλειαν καὶ τυπογραφικὴν τελειότητα, γραμ-

¹ Βραχεῖαν κρίσιν ἐδημοσίευσεν ἐν τῇ *Ἀρμονίᾳ* τ. Γ' 1902, σ. 267 κέξ.

μένους δὲ μὲ ποιητικὴν ἑξαρσιν, μὲ χάριν ἀφηγηματικὴν, μὲ ὕψος γλαφυρόν, καὶ ἀφηγουμένους τὴν θαυμασιωτέραν περίοδον τοῦ μεσαιωνικοῦ ἑλληνισμοῦ «ὑπὸ ἔποψιν στρατιωτικῆς δυνάμεως καὶ τελείας ἐπιδόσεως τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῆς τέχνης τῆς ἑλληνικῆς κατὰ τὸν μεσαιῶνα». Περὶ τοῦ μεγάλου τούτου πονήματος, τὸ ὁποῖον πρὸ μικροῦ ἐπέρανεν ὁ ἐπιφανὴς ἱστορικὸς μετὰ μόχθους πολυετῆς καὶ ἀγρύττης, θὰ γίνῃ, ὡς εἶναι πρέπον, μακρότερος λόγος ἄλλαχιθ. Ἐνταῦθα δὲ λέγω τινὰ κεφαλαιωδῶς, ἵνα καταδείξω τὴν ἐπιβολὴν τοῦ συγγραφέως καὶ τὸ μέγεθος τοῦ ἔργου.

Ἡ *Βυζαντινὴ Ἐποποιία* εἶναι ἀληθὲς ἔπος τῶν ἄθλων τῶν μεσαιωνικῶν ἡμῶν πατέρων. Ὁ συγγραφεὺς ἐξέλεξεν πρὸς ἐξιστόρησιν τὴν λαμπροτάτην ἐποχὴν τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους, κατὰ τὴν ὁποίαν αἱ στρατιαὶ τοῦ Βυζαντίου συνεχῶς ἐξεπέμποντο κατὰ πολυνύμων βαρβάρων, κατὰ Σαρακηνῶν τῆς Κρήτης, Ἀσίας, Ἀφρικῆς καὶ Σικελίας, κατὰ Ῥώσων καὶ Βουλγάρων, κατὰ Νορμανδῶν ἱπποτῶν τῆς Ἰταλίας, κατὰ ἡγεμόνων ὑποτελῶν τῆς Γεωργίας καὶ τῆς Ἀρμενίας· ἡ δὲ ἀγία Σοφία, ἡ κιβωτὸς τῶν πόθων τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, ἀντίχει ἀπὸ τοὺς θριαμβικοὺς αἶνους τῶν νικηφόρων στρατιῶν, καὶ ἡγεμόνες βάρβαροι ἐσύροντο δέσμιοι ἀνὰ τὰς ὁδοὺς τῆς βασιλίδος τῶν πόλεων, καὶ ὁ πούς τοῦ βυζαντινοῦ Βασιλέως ἐπάτει ἐπὶ τῶν κεφαλῶν τῶν εἰς τὸ ἔδαφος συρομένων ἐχθρῶν τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ Χριστιανισμοῦ. Ἐπειτα εἶναι θαυμασία ἡ ἐξιστόρησις διὰ τὸν ἐνθουσιασμόν καὶ τὴν ἀγάπην, μὲ τὴν ὁποίαν γράφει ὁ συγγραφεὺς, διὰ τὴν ἐπανθίζουσαν χάριν τοῦ ὕφους, καὶ τέλος διὰ τὴν ἐπικριτωμένην αὐτοῦ διήγησιν, ἡ ὁποία φέρει ἀληθῶς ὑπὸ τὰς αἰσθήσεις τὰ λεγόμενα καὶ διαγράφει μεγαλοπρεπῆ, ζωντανὴν εἰκόνα τῶν ἡθῶν καὶ τοῦ βυζαντινοῦ βίου κατὰ τὸν περίδοξον ι' καὶ ια' αἰῶνα τῆς μεσαιωνικῆς ἡμῶν αυτοκρατορίας.

Ἀνάγνωσε κατὰ τύχην εἰς τὸν *Νικηφόρον Φωκᾶν* τὴν περιγραφὴν τῶν στρατιῶν καὶ σιόλων τοῦ Νικηφόρου Φωκᾶ ἐξερχομένων τοῦ Βυζαντίου, ὑπὸ τὰς ἀνευφημίας τῶν δήμων τῆς πόλεως καὶ τὰς λιτανείας τῶν μοναχῶν, πρὸς καταπολέμησιν τῶν Ἀράβων τῆς Κρήτης, τὴν περιπετειώδη ἐκείνην στρατείαν τοῦ σιδηροῦ στρατηλάτου, τὴν θριαμβευτικὴν εἴσοδον αὐτοῦ εἰς τὸ Βυζάντιον, σύροντος τοὺς Σαρακηνούς ἐμίρας καὶ ἀναγορευομένου βασιλέως ἐν τῇ Ἀγίᾳ Σοφίᾳ· τὰς μετὰ μοναχῶν διατριβὰς τοῦ θρησκομανοῦς βασιλέως, τοῦ μοναχοῦ ἅμα καὶ

αὐτοκράτορος, καὶ τοὺς ἔρωτας αὐτοῦ πρὸς τὴν ἔχουσαν περικαλλεῖς τὸ πρόσωπον, ἀλλὰ διεφθαρμένην τὴν ψυχὴν Θεοφανώ, κόρην καπύλου, ἡ ὁποία ἐκάθισεν ἐπὶ τοῦ θρόνου μεγάλων αυτοκρατόρων· τὰ φαιδρὰ ἐπεισόδια τῆς πρεσβείας τοῦ Λογγιβάρδου ἱεράρχου Λουϊπράνδου, καὶ τέλος τὴν τραγικὴν νύκτα, κατὰ τὴν ὁποίαν οἱ συνωμῶται, ἀναρριχηθέντες κατὰ μεσονυκτίους ὥρας εἰς τὸ Ἱερὸν Παλάτιον ἐκ τοῦ πρὸς τὴν θάλασσαν τείχους, κατέσφαξαν ἀγρίως τὸν προσευχόμενον τὴν ὥραν ἐκείνην μοναχὸν βασιλέα.

Εἰς δὲ τὸν *Ἰωάννην Τσιμισκῆν* θὰ θαυμάσῃς τὰς περιέργους στρατείας ἐπὶ τὸν Δανουβιον καὶ τὸν Εὐφράτην, τὰς μοναδικὰς ἐν τῇ ἱστορίᾳ γιγαντομαχίας τοῦ μεγαλοπρεποῦς στρατηλάτου ἐκείνου πρὸς τοὺς Ῥώσους, καὶ τὴν συνέντευξιν ἐπὶ τοῦ Δανουβίου τοῦ ἱπποτικοῦ αὐτοκράτορος τῶν Ἑλλήνων, τοῦ φοβεροῦ ἐν ταῖς μάχαις καὶ σαγηνευτοῦ ἐν τοῖς ἔρωσιν, πρὸς τὸν ἄξεστον καὶ ἡμιβάρβαρον ἡγεμόνα τῶν Ῥώσων τὸν Σβιατοσλαῦον, ὁ ὁποῖος ἤρχετο εἰς τὴν συνέντευξιν ἐπὶ σχεδίας καὶ ὁ ἴδιος ἐκωπηλάτει, ἐνῶ ἐπερίμενεν αὐτὸν ἐπὶ τῆς ὄχθης ὁ βασιλεὺς ἐφιππος καὶ ὑπὸ λαμπρᾶς περιστοιχιζόμενος συνοδίας.

Κατ' ἐξοχὴν δὲ μεστὸς πολεμικῶν συμβάντων εἶναι ὁ Γ' τόμος τῆς *Βυζαντινῆς Ἐποποιίας*, ὁ *Βαίλειος Β'* ὁ *Βουλγαροκτόνος*, ὁ πολυτιμότερος ὑπὸ ἐθνικὴν ἔποψιν, διότι αὐτὸς μᾶς μανθάνει δι' ὁποίων γιγαντομαχιῶν καὶ δι' ὁποίας πολιτικῆς περινοίας διεσώθη ἀπὸ λυσσαλέων πολεμίων, τοὺς Βουλγάρους λέγω, ἡ ἑλληνικὴ φυλή. Εἰς τὸν *Βασιλεῖον τὸν Βουλγαροκτόνον* δὲν θαυμάζομεθα μόνον ἀναγινώσκοντες τὰς ἐπικάς ἀληθῶς σκηνάς τῶν μαχῶν, ἀλλὰ καὶ παντοῖα ἐπεισόδια τοῦ ἐσωτερικοῦ βίου τοῦ μυστικοπαθοῦς Βυζαντίου, ὅπως τὴν σύνοδον τῶν ἀρχόντων τῆς Ἀρμενίας, οἱ ὁποῖοι παρουσιάζονται εἰς τὸν Βασίλειον τὸν Βουλγαροκτόνον καὶ προσφέρουν εἰς αὐτὸν τὴν ὑποτελείαν των, τὰ περὶ τοῦ θεοπνεύστου μοναχοῦ Νεῖλου, ὁ ὁποῖος ἔδρυσεν ἐν τῇ Ἰταλίᾳ τὴν περιστάλητον μονὴν τῆς Κρυπτοφύρεως, τὴν διασώζουσαν μέχρι σήμερον ἐν μέσῳ καθολικῆς χώρας τὰς παραδόσεις τῆς ὀρθοδόξου ἡμῶν ἐκκλησίας.

Πλουσιώτερος ὅμως εἰς ἐπεισόδια τοῦ ἐσωτερικοῦ βυζαντινοῦ βίου εἶναι ὁ τελευταῖος τόμος τῆς ὅλης σειρᾶς τοῦ μεγάλου ἔργου, ὁ μὲν ὅλης ὅλης περὶ τῶν τελευταίων βασιπραγματευόμενος περὶ τῶν τελευταίων βασιλέων τῆς Μακεδονικῆς δυναστείας, καὶ δὴ περὶ τῆς *Ζωῆς καὶ Θεοδώρας*, θυγατέρων τοῦ ἀφα-

νοῦς Κωνσταντίνου Η' καὶ ἀνεπιψῶν τοῦ μεγάλου βασιλέως Βασιλείου τοῦ Βουλγαροκτόνου 1. Ἐνταῦθα κυριαρχεῖ τὸ ὄνομα τῆς βασιλίσσης Ζωῆς, τῆς τελευταίας τοῦ ἐνδόξου μακεδονικοῦ οἴκου. «Ὁ τόσον παράδοξος βίος τῆς Πορφυρογεννήτου ταύτης, λέγει ὁ συγγραφεύς, αἱ φοβεραὶ στάσεις τοῦ παλατίου, αἱ ὁποῖαι κλονίζουσι τὸν θρόνον της, ὁ ἐπίσης πολυκύματος βίος τῆς ἀδελφῆς της Θεοδώρας, μεριζόμενος μεταξὺ τοῦ μοναστηρίου καὶ τοῦ γυναικωνίτου, μεταδίδουσιν εἰς τὴν ἀφήγησιν τῶν γεγονότων τούτων, ἀδιακόπως ἀπροσδοκίτων, ἄρωμα ῥωμαντικὸν ἅμα καὶ τραγικόν. Παρέρχονται δὲ πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν τοῦ ἀναγνώστου αἱ μᾶλλον πρωτότυποι φυσιογνωμίαι, καὶ αἱ μᾶλλον ἁλλοκότως ἢ ἐναργῶς διαγραφόμεναι: ὁ κομπὸς καὶ ἄβρὸς καὶ ἀσθενὴς τὸν χαρᾶς κτῆρα Κωνσταντίνος ὁ Μονομάχος, τὸν ὁποῖον ἡ ζωὴ συγκεντροῦται περὶ τὰ γράμματα καὶ τὸν ἔρωτα· ἡ χαριτόβρυτος Σκληρίαινα, ἔρωμένη πιστὴ καὶ ἀφοσιωμένη, Πομπαδοῦρ τοῦ ἰα' βυζαντινοῦ αἰῶνος· ὁ παράφορος ἥρως Γεώργιος Μανιάκις· ὁ φιλόδοξος, εὐγλωττος καὶ δύστροπος πατριάρχης Μιχαὴλ Κηρουλλάριος καὶ τόσοι ἄλλοι ἀκόμη».

Δὲν περιορίζεται δὲ μόνον ὁ ἡμέτερος ἱστορικός εἰς τὴν ἑξωτερικὴν ἱστορίαν τοῦ Βυζαντίου· εἰς τὴν ἀφήγησιν μόνον πολεμικῶν γεγονότων, μαχῶν καὶ πρεσβειῶν, ἀλλὰ μᾶς μανθάνει τὴν γεωγραφίαν τοῦ βυζαντιακοῦ κράτους καὶ τῶν ποικίλων βαρβάρων λαῶν, οἱ ὅποιοι περιστοιχίζον αὐτὸ καὶ ἀδιαλείπτως διεμάχοντο πρὸς τοὺς μεσαιωνικοὺς ἡμῶν πατέρας· μᾶς μανθάνει καὶ τὴν θαυμασίαν πολιτικὴν καὶ στρατιωτικὴν διοργάνωσιν τῆς μεσαιωνικῆς ἡμῶν αὐτοκρατορίας, τὸν περίπλοκον πολιτικακὸν μηχανισμόν τῶν αὐτοκρατορικῶν γραφείων, καὶ τέλος δημοτικώτερα καὶ οἰκογενειακώτερα ἐπεισόδια, ὅπως τοὺς ἔρωτας, τοὺς γάμους καὶ τὰ συμπόσια τῶν βυζαντινῶν παλατιῶν, τὸν βίον τὸν ἡγεμονικὸν τῶν μεγάλων στρατιωτικῶν τιμαριούχων ἐν ταῖς ἀπομεμαρυσμέναις ἐπαρχίαις τῆς ἀπεράντου αὐτοκρατορίας, καὶ τὸν περίεργον βίον τῶν φυλασσόντων τὰ ὅρια τοῦ κράτους φρουράρχων, τῶν ἀκριτῶν, οἱ ὅποιοι ἦσαν οἱ Γερμανοὶ μαργράφοι (markgraf = κόμισ ὁρίων) τῆς Ἑλληνικῆς Ἀνατολῆς.

Πρὸς πορισμὸν δὲ τῶν παντοίων τούτων
εἰδήσεων ὑπεβλήθη ὁ συγγραφεὺς εἰς μυθίους

¹ Παναθήναια, τ. Ε' (1905) σ. 280 ἐξ.

μόχθους, τοὺς ὁποίους δυσκόλως δύναται νὰ φαντασθῇ ὁ διεξερχόμενος σήμερον τὰς ἐτοιμοὺς περιγραφὰς καὶ ἀφηγήσεις. Ὅλα ἔξ ἀρχῆς ἀνωκοδομήθησαν, διότι σχεδὸν οὐδὲν ἦτο γνωστὸν περὶ τοῦ ἑξωτερικοῦ καὶ τοῦ ἐσωτερικοῦ βυζαντινοῦ βίου τῶν πολυκυμάντων ἐκείνων χρόνων τῆς ι' - ια' ἑκ. Ἡ ἐργασία τοῦ οἰκοδόμου συγγραφῆς ὑπῆρξεν ἀληθῶς γιγαντιαία· ἑκατοστύας βιβλίων καὶ μονογραφιῶν διεξέρχεται, διὰ νὰ ζητήσῃ ἐνίοτε εἰδησίν τινα τριῶν γραμμῶν, πολλάκις δὲ διὰ νὰ μὴ εὗρῃ τίποτε· ἀνθολογεῖ πηγὰς βυζαντινὰς, ἀραβικὰς, ἀρμενικὰς, γεωργιανὰς, σλαβωνικὰς, ῥωσικὰς, συριακὰς καὶ φραγκικὰς μάλιστα δὲ ἰταλικὰς· μελετᾷ πάντα τὰ σύγχρονα τῶν ἱστορουμένων ὑπ' αὐτοῦ χρόνων μνημεῖα τέχνης, ἀρχιτεκτονικὰ καὶ ἀφιερῶματα τῶν ἐκκλησιῶν, ἱστορίας ἥτοι μικρογραφίας χειρογράφων, σιγίλλια καὶ νομίσματα· ἐξετάζει ὅλα τὰ μικρὰ κομφοτεχνήματα καὶ κερμάτια, καὶ συχνὰ κάμνει ταξίδια εἰς τὴν Ἀνατολὴν καὶ μάλιστα εἰς τὴν Κωνσταντινουπόλιν, Θεσσαλονίκην, Πελοπόννησον, καὶ εἰς αὐτὴν ἀκόμῃ τὴν ῥωσικὴν Ἀρμενίαν καὶ τὰς μεσημβρινὰς ὑπωρείας τοῦ Καυκάσου. Παραθέτων δὲ καλλιτεχνικωτάτας εἰκόνας τῶν μνημείων τούτων ἐπεξηγεῖ τὸ κείμενον δι' αὐτῶν, καὶ παρέχει, οὕτως εἰπεῖν, συνεχῇ ἐξεικόνισιν τῶν ἱστορουμένων διὰ τῆς τέχνης καὶ τῆς ἀρχαιολογίας.

Μὲ τοσοῦτους καὶ τοιοῦτους μόχθους καὶ
ἐρεῦνας *ᾠκοδόμησεν* ἀληθῶς καὶ ἀνεδημιούρ-
γησεν ἕνα ὁλόκληρον αἰῶνα, τὸν λαμπρότατον,
τῆς Βυζαντινῆς ἱστορίας ἀπὸ τῆς εἰς τὴν Κρή-
την ἐκστρατείας τοῦ Νικηφόρου Φωκά (960
μ. Χρ.) μέχρι τῆς εἰς τὸν θρόνον ἀναρρήσεως
ὑπὸ τοῦ στρατοῦ Ἰσαακίου τοῦ Κομνηνοῦ
(1057 μ. Χρ.), δηλαδὴ τὸ δευτέρον ἡμῖς τῆς
Μακεδονικῆς δυναστείας· ἀφιέρωσε δὲ εἰς τὸν
αἰῶνα τοῦτον περὶ τὰς τρισχιλίας σελίδας, ἐνῶ
πρότερον ἢ ἐποχὴ αὕτη δὲν ἦτο γνωστὴ παρὰ
μόνον μὲ ὀλίγας σελίδας τοῦ Γάλλου Λεμπώ,
τοῦ Ἀγγλοῦ Γίββωνος καὶ τοῦ ἡμετέρου Πα-
παρηγοπούλου.

Τὸ δὲ ἔργον τοῦ ἐπιφανοῦς διδασκάλου εἶναι κατ' ἑξοχὴν φιλελληνικόν, εἶναι κήρυγμα μεγαλόστομον τοῦ μεγαλείου τῆς μεσαιωνικῆς πατρίδος. Ἀντὶ τοῦ ἀψύχου Βυζαντίου, τοῦ ὁποίου τὴν νάρκην ἀρυπνίζουσιν μόνον τῶν καλογήρων αἱ σχολαστικαὶ διαμάχαι, καὶ τοῦ παλατίου αἱ αἵματηραὶ σκηνογραφίαι, δι' ἐπιπόνου ἐργασίας ὁ ἡμέτερος ἱστορικὸς ἐκθάπτει Βυζάντιον γεμᾶτον ἀπὸ ζωῆν, τὸ ὁποῖον ἐπὶ δέκα αἰῶνας

ἐγένετο προμαχὼν τῆς χριστιανωσύνης κατὰ τῶν βαρβάρων, διὰ τῆς πολιτικῆς περινοίας του μετεμόρφωσεν εἰς ἔθνη τὰς ἀγροίας καὶ πρῶτογενεῖς φυλὰς τοῦ ἀνατολικοῦ χάους, διὰ δὲ τῆς αἵγλης τοῦ πολιτισμοῦ του, λεπτεπιλέπτου καὶ περιλάμπρου, ἐγένετο καὶ εἰς τὴν Δύσιν ἀκόμη ὁ μέγας ἐκπολιτιστὴς καὶ παιδαγωγὸς τῶν λαῶν

Τὸν δίκαιον τοῦτον θαυμασμὸν πρὸς τὸ μεγαλεῖον τοῦ Βυζαντίου δὲν ἡδύνατο παρὰ νὰ κηρύξῃ μεγαλοστόμως ἀνὴρ συνενώνων ἐν ἑαυτῷ ἁρμονικώτατα βαθεῖαν ἱστορικὴν καὶ ὑπέροχον κοινωνικὴν μόρφωσιν, παρέχων δὲ τύπον τέλειον ἀληθινοῦ Γαλάτου ἐπιστήμονος. Ψυχὴ φιλόκαλος καὶ ἔξαιρετικὴ ἀβρότης τρόπων περικομοῦσι τὸν ἄνδρα τεθραμμένον εἰς γενναίας οἰκογενειακὰς παραδόσεις. Αὐτάρκης ὢν ὕλκῳ, οὐδεμίαν δημοσίαν θέσιν ἐπεζήτησεν πλὴν τῆς τιμῆς τοῦ νὰ παρακάθηται εἰς τὰς συνεδρίας τοῦ γεραροῦ Γαλατικοῦ Ἰνστιτούτου· ἐπιχειρεῖ συχνὰ ταξίδια χάριν τῶν μελετῶν του, καὶ τὰς εὐτυχεστάτας στιγμὰς

διέρχεται εἰς τὸ περίκομπον σπονδαστήριον αὐ-
τοῦ, ἀληθὲς μουσεῖον νομισματικὸν καὶ καλλιτεχνι-
κόν, συναναστρεφόμενος μετὰ τοὺς προσφιλεῖς *Βυ-
ζαντινούς του*, τῶν ὁποίων τὸ ὄνομα δι' ἐργα-
σίας ἐπιπόνου ἐπηνόρθωσεν καὶ ἐκαθάρισεν
ἀπὸ τὰς κηλίδας, τὰς ὁποίας εἶχεν συσσωρεύσει
ἐπ' αὐτοῦ προαιώνιος καλογηρικὴ ἐμπάθεια.

«Διατί, ἔλεγεν ἡμέραν τινά, προσκολλᾷσθε
τόσον ζηλοτύπως εἰς τοὺς ἀρχαίους Ἑλλήνας
καὶ λησμονεῖτε τοὺς μεγάλους πατέρας σας
τοὺς Βυζαντινοὺς; Δὲν θὰ λησμονήσω ποτὲ
μίαν ἐπίσκεψίν μου μὲ τὸν ἰδικόν σας Πα-
σπάτην εἰς τὰ τεῖχη τῆς Κωνσταντινουπόλεως.
«Ἐδῶ, μὲ λέγει, ὅτε ἐφθάσαμεν εἰς τὴν πύλην
τοῦ Ἁγίου Ρωμανοῦ, ἔδῶ ἔπесεν ὁ τελευταῖός μας
αὐτοκράτωρ Κωνσταντῖνος ὁ Παλαιολόγος», καὶ
οἱ ὀφθαλμοὶ του ἀνέβλυσαν δάκρυα· ἐνόμισα
προσθέτει ὁ καλὸς καγαθὸς διδάσκαλος, ὅτι
εἶχα ἐνώπιόν μου κανένα Βυζαντινόν, τεθραμμέ-
νον ἐν τῇ σοφίᾳ τῶν προγόνων καὶ παλλόμενον
τὴν καρδίαν ἐξ ἀγάπης πρὸς τὴν πατρίδα.»

ΑΔΑΜΑΝΤΙΟΣ Ι. ΑΔΑΜΑΝΤΙΟΥ

ΕΚ ΤΩΝ ΑΠΟΜΗΜΟΝΕΥΜΑΤΩΝ ΜΟΥ*

△.

Ὁ φιλολογικὸς βίος. — Ὁ τύπος. — Ὁ ὀργανισμὸς
του. — Γραφεῖα καὶ σύνταξις. — Τὸ πρῶτον μου
ἄρθρον. — Τὰ περιοδικὰ καὶ οἱ συνεργάται των. —
Πρώϊμος παραγωγή. — Τὰ ἡμερολόγια. — Τὸ θέα-
τρον.

Διὰ τὰ γεινή μαλλον καταληπτός εἰς τοὺς ση-
μερινοὺς ἀναγνώστας ὁ φιλολογικὸς βίος
εἰς ὃν ὠνειροπόλουν τὰ ἐπιδοθῶ, πρέπει ἔξ
ἀνάγκης τὰ προβῶ εἰς σύντομον ἀνάλυσιν τῆς
πνευματικῆς ἀτμοσφαίρας τῶν χρόνων ἐκείνων,
τὰ περιγράψω τὰ στοιχεῖα ἔξ ὧν ἀπετελεῖτο καὶ
τὰ ἐξηγήσω τὰς ἐπικρατούσας τότε συνθήκας
περὶ τὴν μόρφωσιν καὶ τὴν φιλολογικὴν ἐν γέ-
νει παραγωγὴν, πολλὰ ἐκ τῶν ὁποίων μετε-
βλήθησαν ἢ ἡλλοιώθησαν τόσον ἐπαισθητῶς,
ὥστε τὰ εἶνε σήμερον ἄγνωστος καὶ παρὰ δό-
ξος διὰ τὴν σύγχρονον γενεάν.

Καὶ ἐν πρώτοις — à tout seigneur tout honneur — ἄς εἰπω τινὰ περὶ τοῦ τύπου, εἰ καὶ κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν αἱ σχέσεις μου μετὰ τῶν ἐφημεριδῶν ἦσαν πολὺ περιωρισμέ-

* «Παναθήναια» 15 καὶ 30 Ἰανουαρίου.

ναι, οὐδ' ἐφантаζόμην δὲ κἄν ὅτι μετ' ὀλίγα
 ἔτι ἡ δημοσιογραφία ἔμελλε νὰ μὲ σαγηνεύσῃ.
 νὰ μὲ καταλέξῃ μεταξὺ τῶν θεραπόντων της
 καὶ νὰ καταστῇ τὸ κύριόν μου ἔργον καὶ τὸ
 βιοποριστικόν μου ἐπάγγελμα. Τοιοῦτο τι ὅμως
 δὲν ἠδύνατο τότε νὰ συμβῇ διὰ τὸν λόγον ὅτι
 ἡ δημοσιογραφία εὐρίσκειτο ἐν ἀρχεγόνῳ κατα-
 στάσει, εἰς τρόπον ὥστε σχεδὸν νὰ μὴ ἀποτελῇ
 ὠρισμένον καὶ διακεκριμένον ἐπάγγελμα. Κατὰ
 τὴν γνώμην μου μάλιστα, ἡ δημοσιογραφία τῶν
 χρόνων ἐκείνων διήνυε περίοδον παρακμῆς,
 καθυστεροῦσα ὑπὸ πολλὰς ἐπόψεις τῶν δημοσιο-
 γραφικῶν ὁργάνων τῆς προηγουμένης γενεᾶς.

Διότι ἡ Ἀθῆνᾶ τοῦ Ἀντωνιάδου, ἡ Ἐλπίς τοῦ Λεβίδου, ὁ Αἰὼν τοῦ Φιλήμονος ἦσαν φύλλα ὁμολογουμένως συντασσόμενα μετ' ἐμβριθείας καὶ συζητοῦντα μετὰ κύρους τὰ πράγματα, ἐνῶ ἡ ἄφθορος βλάστησις ἡ ἐπακολουθήσασα μετὰ τὴν ἐπαναστατικὴν καταγίδα τοῦ 1862, ἀπετέλει χλωρίδα ποικιλωτέραν μὲν, ἀλλὰ ποιότητος πολὺ κατωτέρας. Τὰ περισσότερα τῶν φύλλων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης εἶκον τὴν γένεσιν ἐκ τοῦ περιφρήμου στίχου τοῦ Σούτσου.

Ἡ ἐπάγγελμα μοῦ δίδεις, ἢ ἐφημερίδα γράφω.

Τινὰ ἐξ αὐτῶν, ὅπως τὸ Μέλλον τὸ συντάσσον ἐπὶ Γλήνῃ καὶ τοῦ Δήμου Παππαθανασίου, ἢ Ἐφημερίς τῶν Συζητήσεων τὸ ὄργανον τοῦ Ἐπαμ. Δελιγεώργη, καὶ ἄλλα δύο ἢ τρία, συνετάσσοντο μετὰ σχετικῆς ἐπιμελείας καὶ γλαφυρότητος, ὑπῆρχον δὲ καὶ μερικοὶ κάλαμοι πλήρεις σφρίγους καὶ ἀκμῆς τότε, μετὰ τῶν ὁποίων διεκρίνετο ὁ τοῦ σεβαστοῦ σήμερον συναδέλφου μου κ. Πέτρου Κανελλίδου, διευθυντοῦ τῶν «Καιρῶν» συντάσσοντος, ἂν δὲν ἀπατώμαι, τὴν Κόλασιν. Ἀλλ' εἰς τὰ περισσότερα ἐπεκράτει φρυγὸς καὶ σύγχυσις ἀρθρογραφικῆ, καὶ εἰδησεογραφικῆ, καὶ ἀκρισία καὶ ἐπιπολαιότης, καὶ ἔλλειψις πάσης μεθόδου καὶ συνοχῆς. Καί τινα μὲν τοῦ φύλλου ἐξεδίδοντο ἅπαξ, ἢ δις τῆς ἐβδομάδος, τινὰ δὲ, ὡς ὁ Ἐθνοφύλαξ, ἢ Ἀδύνη, ἢ Παλιγγενεσία, ἢ Ἀλήθεια, σπιθαμιαία τὸ σχῆμα, ἐξεδίδοντο πεντάκις. Φύλλον ἡμερήσιον δὲν ὑπῆρχε κανέν, τὸ πρῶτον δ' ἐκδοθὲν ἦτο ἡ ἰδρυθεῖσα τὸ 1875 Ἐφημερίς τοῦ Δημ. Κορομηλά, μὲ ἀρχισυντάκτην τὸν Ἰωάννην Καμπούρογλου, ἥτις πρώτη ἐυσυστηματοποίησε τὴν ὑπηρεσίαν τῆς συντάξεως καὶ τῆς διαχειρίσεως καὶ ἔθεσε τὰς βάσεις τῆς τάξεως καὶ τῆς εὐπρεπείας τῆς ἐλληνικῆς δημοσιογραφίας. Πρώτη αὕτη ἰδρυσε γραφεῖον ἴδιον, ἀξιοπρεπὲς καὶ κόσμιον, χρηματίσαν κατόπιν τὸ πρῶτον φιλολογικὸν καὶ πολιτικὸν κέντρον τῆς ἐποχῆς. Οἱ ἄλλοι δημοσιογράφοι συνήθως εἶχον ὡς γραφεῖον ἀτημέλητόν τι, ἢ καὶ ρυπαρὸν διαμέρισμα τοῦ τυπογραφείου ἐνθα ἐξετυποῦτο τὸ φύλλον των, κάποτε δὲ τὸ τραπέzion τοῦ καφενεῖου, καὶ τὰ φλογερά ἄρθρα συνετάσσοντο εἰς τὸ καφενεῖον ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ροφήματος τοῦ καφέ, τοῦ μασήματος τῆς κουλούρας καὶ τοῦ ρυθμικοῦ ρόγγου τοῦ ναργιλέ. Ὁ διευθυντὴς μετ' ἐνὸς βοηθοῦ ἐπῆρχον διὰ τὴν σύνταξιν τοῦ φύλλου, συνεπικουρούντων ἐνίοτε καὶ τῶν φίλων, ἐθελοντῶν ἢ ἐρασιτεχνῶν τῆς δημοσιογραφίας. Δι' αὐτῶν συνελέγοντο αἱ ὀλίγαι ἐγχώριαι εἰδήσεις, οἱ ἔμμιστοι δὲ ρεπόρτερ ἦσαν νεωτερισμός, τὸν ὅποιον εἰσήγαγε πρώτη ἢ Ἐφημερίς, προκαλέσας μεγάλην αἰσθησιν εἰς τοὺς δημοσιογραφικοὺς κύκλους.

Ἄλλως τε ἡ ἐργασία δὲν ἦτο πολὺ κοπιώδης διὰ τῶν τηλεγραφημάτων τῶν Βορδεάνου καὶ Ρόυτερ (Ρέουτερ, κατὰ τὴν προφορὰν τῆς ἐποχῆς) διὰ τοῦ κυρίου ἄρθρου, κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον ἐκτενοῦς, διὰ τῶν Ἐξωτερικῶν, παραλαμβανομένων ἐκ τῶν τεργεσταίων φύλλων

Κλειοῦς καὶ Ἡμέρας ἢ ἐκ τῆς Βυζαντίδος, τῇ βοηθείᾳ τῆς ψαλίδος, καθιστώσης περιττὴν πᾶσαν μεταφραστικὴν ἐργασίαν, διὰ τῶν Διαφόρων, περιλαμβανόντων φρυγὸν εἰδήσεων ἐσωτερικῶν, ἐξωτερικῶν, πολιτικῶν, κοινωνικῶν, ἀποτελουσῶν ἀληθὴ κυκεῶνα, δι' ὀλίγων Ποικίλων, μερικῶν διατριβῶν ἐπὶ πληρωμῇ καὶ τινῶν ἀγγελιῶν μὲ κλισεὺς εὐρωπαϊκά, δι' ὧν διεφημίζοντο πρὸ πάντων τὰ καταπότια Χολλβαί — οἱ πρόγονοι τῶν σημερινῶν καταποτιῶν Πίγκ — τὸ μικρόσχημον φύλλον συνεπληροῦτο. Ὑπῆρχον δὲ καὶ σατυρικά τινα φύλλα, ἐξ ὧν διέπρεπεν, εἰ καὶ μὴ ἀπληλαγμένον τῆς χυδαίουτητος καὶ τῆς τραχύτητος ἦν περιεβάλλετο τὸ σατυρικὸν πνεῦμα τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, τὸ Φῶς, συντάσσόμενον ὑπὸ τοῦ Σοφοκλέους Καρύδη, τοῦ ὁποίου ἡ σάτυρα ἀνέδιδεν οὐχὶ σπανίως ἀναλαμπὰς δηκτικότητος καὶ εὐφρίας.

Τὰ φύλλα καθὼς καὶ τὰ εἰς ἐκτάκτους περιστάσεις ἐκδιδόμενα παρ' αὐτῶν παραρτήματα, ἐπωλοῦντο ὑπὸ τῶν μικρῶν λούστρων, ὡς καὶ σήμερον, ἀλλὰ μὴ διοργανωμένων οὔτε ἑξαγωγμένων ὑπὸ πρακτορείου τινός· ἡ δοσοληψία ἐγένετο ἀπ' εὐθείας μετὰ αὐτῶν καὶ τῶν διευθυντῶν τῶν ἐφημερίδων. Ἄλλως τε τὰ ἐκ τῆς πωλήσεως εἰσοδήματα ἦσαν μηδαμινὰ σχεδόν, ὅπως ἐλάχιστα καὶ ἀνάξια λόγου ἦσαν καὶ τὰ ἐκ τῶν ἐμπορικῶν καὶ διαφημιστικῶν ἀγγελιῶν. Αἱ κύριαι πρόσοδοι τῶν ἐφημερίδων, τῶν ὁποίων καὶ τὰ ἔξοδα ἀναλόγως ἦσαν μικρά, συνίσταντο εἰς τὰς συνδρομὰς, αἵτινες ἦσαν ὑποχρεωτικαὶ διὰ τοὺς ὑπαλλήλους τῶν διαφόρων κλάδων τῆς δημοσίας ὑπηρεσίας, προκειμένου περὶ τῶν φύλλων τῶν ὑποστηριζόντων τὴν Κυβέρνησιν. Καὶ τ' ἄλλα, τὰ ἀντιπολιτευόμενα; θὰ ἐρωτήσῃ τις φυσικῶς. Τ' ἄλλα ἀνέμενον ἀπλούστατα τὴν σειρὰν των, ἐπειδὴ δὲ τὰ ὑπουργεῖα κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους, ὡς τὰ φάσματα ἅτινα ἔβλεπεν ὁ Μάκβεθ ἐντὸς τοῦ κατόπτρου, ἤρχοντο καὶ παρήρχοντο ταχέως, ἢ προσδοκία τῶν νηστευόντων δὲν ἦτο μεγάλη. Πλὴν τῶν συνδρομῶν δὲ παρείχοντο εἰς τοὺς πιστοὺς τῆς ἐξουσίας καὶ βοηθήματα, εἴτε ὑπὸ τὸν ἄμεσον τύπον τῆς παροχῆς δι' ἐνταλμάτων, εἴτε ὑπὸ τὸν ἔμμεσον τῆς δημοσιεύσεως δημοσίων ἐγγράφων.

Ὑπὸ τοιοῦτους ὁρους ὁ τύπος δὲν ἔπαρουσίαζε πλεονεκτήματα καὶ γόητρα ὕλικα καὶ ἠθικά, ἱκανὰ ὥστε νὰ σαγηνεύσῃ τοὺς νέους καὶ νὰ τοὺς παρακινῶσι ν' ἀσπάζωνται τὴν δημοσιογραφίαν ὡς ἐπάγγελμα καὶ ὡς μέσον βιοποριστικόν. Ἐπειτα, τὸ σπουδαιότερον, ὁ

τύπος εἰς οὐδεμίαν σχεδὸν διετέλει σχέσιν τότε μετὰ τῆς φιλολογίας, περιοριζόμενος αὐστηρῶς εἰς τὰ στενὰ πολιτικά του ὅρια. Ἡ ἀνάμιξις τοῦ τύπου εἰς τὴν φιλολογίαν, ἢ αὐθαίρετος μάλιστα ἐπέμβασις αὐτοῦ εἰς τὰ δικαιώματά της, ἢ προοῖσα μέχρις ἀποκλειστικότητος καὶ φθίσασα μέχρι τοῦ σημείου, ὥστε νὰ καταστήσῃ προβληματικὴν τὴν ὑπαρξίν των φιλολογικῶν δημοσιευμάτων, εἶνε ἐφεύρεσις τῶν νεωτέρων χρόνων. Πλὴν μιᾶς ἐπιφυλλίδος, δημοσιευομένης καὶ ταύτης εἰς τὰ μεγάλοςχημα τότε φύλλα καὶ πλὴν ποιημάτων τινῶν δημοσιευομένων ἐνίοτε εἰς τὰς ἐφημερίδας ὑπὸ στιχουργῶν νεαρῶν καὶ ἀδοκίμων, ἀνυπομονούντων νὰ δημοσιεύσῃσι τὰ πρωτόλεια τῆς ποιητικῆς των ἐμπνεύσεως, καμμία ἄλλη ὕλη καθαρῶς φιλογικὴ δὲν εἰσεχώρει εἰς τὰς ἀσφυκτικὰς του στήλας. Ἀλλὰ καὶ ὁσάκις κατῴρθωναν οἱ ἀνυπόμονοι στιχουργοὶ νὰ στεγάζωσι τὰ προοίοντα τῆς ἐμπνεύσεώς των ὑπὸ τὴν σκέπην των πολιτικῶν ἐφημερίδων, ἢ παρεχομένη εἰς αὐτὰς φιλοξενία συνωδεύετο ἐνίοτε ὑπὸ ἀπροόπτων δυσαρρέτων. Καὶ ἐνθυμούμαι σχετικῶς πρὸς τοῦτο φαιδρὸν ἐπεισόδιον συμβᾶν ἐκ τοιαύτης ἀφορμῆς εἰς ἀθηναϊκὴν ἐφημερίδα, εἰς ἣν εἰργάσθη μετὰ τινα ἔτη. Νεαρὸς ποιητὴς συχνάκις ἐπολιόρκει τὸ γραφεῖον κομίζων τὰ ἔμμετρα προοίοντα τῆς γονίμου φαντασίας του καὶ ἀπαιτῶν ἐκάστοτε τὴν δημοσίευσίν των. Ὁ ἀρχισυντάκτης τῆς ἐφημερίδος, ἀνὴρ δξύνους καὶ ἀστείος, ἐδέχθη κάποτε ἐξ ἀνάγκης καὶ ἐν ἀπορίᾳ ἄλλης ὕλης νὰ δημοσιεύσῃ ἐν μικρὸν ἐρωτικὸν ποίημα τοῦ στιχοπλόκου· ἀλλ' ὅτε ἐπρόκειτο νὰ διορθώσῃ τὰ τυπογραφικὰ δοκίμια, ἐν εὐθυμίᾳ ψυχικῇ διατελῶν καὶ θέλων ἴσως νὰ ἐκδικηθῇ διὰ τὴν φορτικότητά του τὸν ὀκληρὸν συνεργάτην, ἀπέναντι ἐνὸς τῶν στίχων λέγοντος: *Τί μ' ὠφελοῦν τὰ μάτια μου;* ἐσημείωσε παραπομπὴν δι' ἀστερίσκων καὶ ἔγραψεν ἐν ὑποσημειώσει τὴν φράσιν: *Βγάλ' τα*. Τὸ ποίημα ἐτυπώθη μὲ αὐτὴν τὴν ἀστείαν προσθήκην, πρὸς μεγάλην ἐκπληξίν καὶ θυμηδίαν τοῦ ἀναγινώσκοντος κοινῶ καὶ πρὸς ἀπελπισίαν τοῦ ποιητοῦ, ὅστις ἔσπευσε φευγάτῳ τὴν ἐπομένην εἰς τὸ γραφεῖον ζητῶν ἐξηγήσεις. Ἀλλ' ὁ πανοῦργος ἀρχισυντάκτης μετὰ πολλῆς ἐτοιμότητος ἠδυνήθη ν' ἀποφύγῃ τὰς συνεπείας τῆς πράξεώς του, ἐπινοήσας εὐφρεστάτην δικαιολογίαν. «— Ὁ στοιχειοθέτης, εἶπε δικαιώνει ἐκ μενός πρὸς τὸν ποιητὴν, εἶχε παρενείρει ἐκ παραδρομῆς μερικὰ σημεῖα παραπομπῆς μετὰ τὸν στίχον, ἐγὼ δ' ἐσημείωσα εἰς τὸ περιθώ-

ριον τὴν λέξιν *βάλ' τα*, διὰ νὰ τ' ἀφαιρέσῃ. Φαίνεται ὅμως ὅτι ἐκεῖνος ἐξέλαβε τὴν σημείωσίν μου ὡς παραπομπὴν καὶ τὴν ἐστοιχειωδέτησεν». Καὶ ὁ τιμωρηθεὶς στιχουργὸς ἠναγκάσθη ν' ἀποδεχθῇ τὴν ἐξήγησιν ταύτην καὶ ν' ἀρκεσθῇ εἰς αὐτήν, ἀφοῦ ἄλλως τε δὲν ἠδύνατο νὰ ἐπιτύχῃ ἄλλην καλλιτέραν ἐπανόρθωσιν.

Τούτου ἕνεκα μὴ ἐλκυσόμενος καὶ ἐγὼ ἀπὸ τὴν λίαν ἀναιμικὴν Σειρήνα τοῦ τύπου, εἰς οὐδεμίαν ἤλθα πρὸς αὐτὴν ἐπικοινωνίαν, κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους, πλὴν μιᾶς καὶ μόνης περιστάσεως, καθ' ἣν παίζων μᾶλλον ἢ σπουδάζων, ὡς ἔτυχε νὰ διηγηθῶ ἄλλοτε, ἔγραψα ἐν ἄρθρῳ χάριν τοῦ Ἐωθινοῦ Ταχυδρόμου ἐπὶ τῆς τραπέζης τοῦ γραφείου μου εἰς τὴν Εἰσαγγελίαν τῶν Ἐφετῶν, κατ' ἀπαίτησιν τοῦ διευθυντοῦ του — ὅστις ἠρᾶνίζετο τὰ ἄρθρα τοῦ φύλλου του κατ' αὐτὸν τὸν περιέργον τρόπον, ἀνίκανος ὢν αὐτὸς νὰ τὰ συντάξῃ — ἀμείψαντός με γενναίως σὺν ταῖς εὐχαριστίαις του δι' ἐνὸς καφέ μετὰ τῆς σχετικῆς κουλούρας, τὰ ὁποῖα ὑπῆρξαν τὸ πρῶτον μου ἐκ τῆς δημοσιογραφίας κέρδος. Χάριν τῆς ἱστορίας προσθέτω ὅτι τὸ ἄρθρον ἦτο διθυραμβικὸν ὑπὲρ τοῦ Δημητρίου Βούλγαρη τοῦ πολιτικοῦ προστάτου τῆς ἐφημερίδος ἐκείνης, τοῦ ὁποίου ἐξεθείαζον τὰς ἀρετάς, ἐνῶ δύναμαι νὰ βεβαιώσω μαρτυρόμενος κατὰ θεοῦ τοῦ ζῶντος ὅτι ἕως τότε ἀμυδροτάτας εἶχον γνώσεις περὶ τῶν πολιτικῶν φρονημάτων καὶ τῆς πορείας τοῦ ἐξ Ὑδρας πολιτευτοῦ.

Ὁ φιλολογικὸς ὄργανός τῆς ἐποχῆς ἐκείνης κυρίως εἶχεν ὄργανα τὰ τότε ἐκδιδόμενα περιοδικά. Ἐκ τούτων ἡ μὲν *Πανδώρα*, ἥτις ὑπῆρξε μετὰ τῆς *Εὐτέρπης* τὸ χάρισμα τῆς προηγουμένης γενεᾶς, εἶχε παρακμάσει· μάτην κατὰ τὰ τελευταῖα τῆς ἔτη προσεπάθει νὰ ἐμφυσήσῃ εἰς αὐτὴν ζωὴν καὶ σφρίγος, ἀκμαῖος τότε καὶ στιλπνὸς ἐπιφυλλιδογράφος, εἰ καὶ μετριοφρόνως τηρῶν τὴν ἀνωθυμίαν, ὁ σήμερον σεβαστὸς πολιτευτὴς κ. Στέφανος Δραγούμης. Ἐξ ὡς γραφία νωδὸς, συντηρουμένη διὰ στρουφῶν τινῶν καὶ δυσπέπτων φιλολογικῶν ἢ ἀρχαιολογικῶν διατριβῶν, σπανιώτατα δημοσιεύουσα ἔργα ἐλαφρότερα τῶν νεωτέρων καὶ ἔχουσα ὡς ἐκ τούτου λίαν ἀραιὸν κύκλον ἀναγνωστῶν. Ἡ Ἐφημερίς τῶν *Φιλομαθῶν*, ἔχουσα διάδοσιν μετὰ τοῦ διδασκαλικοῦ καὶ μαθητικοῦ κόσμου ἐδημοσίευσεν τὰ ἀνάλατα καὶ σχολαστικά εὐφυολογήματα τοῦ γηραιοῦ Πανταζῆ. Ἡ ἀληθῶς κομψὴ καὶ γλαφυρὰ *Χρυσάλλις* τοῦ Ἀλεξάνδρου Βυζαντίου εἶχε διακόψει τὴν ἐκ-

δοσίν της. Τὰ μόνα δὲ ἀντιπροσωπεύοντα τὴν σύγχρονον παραγωγὴν ἦσαν ἡ *Ἑθνικὴ Βιβλιοθήκη* καὶ ὁ *Ἰλισσός*, ἐλαφρότερα, ζωντανώτερα, λαϊκώτερα καὶ μᾶλλον διαδεδομένα.

Καὶ ὁ μὲν *Ἰλισσός* ἰδρύθη καὶ διηυθύνετο παρὰ τοῦ μακαρίτου Ἰωάννου Κούρτελη, θεράποντος καὶ τούτου τῶν Μουσῶν κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους, μεθ' οὗ συνειργάζετο ἐνζήλως καὶ μετὰ σφρίγγους ὁ καὶ εἰς τὴν ἰδρυσιν αὐτοῦ συντελέσας Ἰωάννης Καμπούρογλος. Τῆς δὲ *Ἑθνικῆς Βιβλιοθήκης* ἰδρυτὴς ὑπῆρξεν ὁ Ἀριστείδης Βαμπάς, ὁ πολὺς σήμερον γενικός γραμματεὺς τοῦ ὑπουργείου τῶν ἐσωτερικῶν, ὅστις εἶχεν ἰδρύσει τυπογραφικὸν καὶ ἐκδοτικὸν κατάστημα μετὰ τῶν Ἀδελφῶν Περγῆ. Μετὰ ταῦτα τὴν διεύθυνσιν αὐτῆς ἀνέλαβεν ὁ Ἀλέξανδρος Σκαλίδης, ὁ περίεργος ἰδιόρρυθμος τύπος, λόγιος, δημοσιογράφος, μεταφραστής, δι-ορθωτής, ἡθυποίος, εὐφυλόγος, φαρσέρ, καὶ πρὸ πάντων βοήμους τὰ ἥθη καὶ τὸν βίον. Αὐτὸς ἦτο ὁ εἰπὼν τὸ περίφημον ἐκεῖνο πρὸς τὸν διάσημον τοκογλύφον τὸν στέρξαντα νὰ δανείσῃ αὐτῷ δραχμὰς διακοσίας ἐπὶ συναλλάγματι τριμήνῳ, ἀλλ' ὑπὸ τὸν ὅρον νὰ κρατήσῃ τὰς ἑκατὸν ὥς τόκον: «Κράτησε καὶ τὰς ἄλλας ἑκατὸν καὶ κάμε τὸ συνάλλαγμα διὰ ἕξι μῆνας». Μετ' αὐτὸν ἡ *Ἑθνικὴ Βιβλιοθήκη* περιήλθεν εἰς τὸν Νικόλαον Ματαράγκαν, ἀδελφὸν τοῦ γνωστοῦ λογίου καὶ ποιητοῦ Παναγιώτου, ποιητοῦ καὶ τούτου, δημοσιεύοντος ἐν ἀφθονίᾳ τοὺς αἰσθηματικούς στίχους του εἰς τὰς στήλας τοῦ περιοδικοῦ του, ἔχοντα τὸ γραφεῖον εἰς τὴν στενωπὸν τῆς Ἀγίας Εἰρήνης. Εἰς τὰ περιοδικὰ ταῦτα ἐδημοσίεον τὰ προϊόντα τῶν οἱ ἐπιφανέστεροι τῶν λογίων τῆς τε προγενεστέρας καὶ τῆς συγχρόνου τότε γενεᾶς, τακτικώτεροι δὲ συνεργάται αὐτῶν ἦσαν ὁ Ἀγγελος Βλάχος, ὁ Ροΐδης, ὁ Εἰρηναῖος Ἀσώπιος, οἱ ἀδελφοὶ Παράσχοι, ὁ Δημήτριος Παπαρηγόπουλος, ὁ Σπυρίδων Βασιλειάδης, ὁ Ἰωάννης Καμπούρογλος, ὁ Σπυρίδων Λάμπρος, ὁ Ἀριστομένης Προβελέγγιος, ὁ Νεοκλῆς Καζάζης, ὁ Τιμόλεων Ἀμπελάς, ὁ Παναγ. Φέρμπος καὶ ἄλλοι. Παρὰ τὴν Πλειάδα ταύτην ἡμεῖς, οἱ νεώτεροι τότε κατὰ τι, οἱ ἀποτελοῦντες οἶονε τὸ ἡμιχόριον τῶν εὐελπίδων σπαρτιατῶν νεανίσκων, ἐφιλοδοχοῦμεν νὰ συμπαραστήσωμεν, θεωροῦντες τιμὴν ὑπεράτιν νὰ ἴδωμεν καὶ τὰ ἰδικὰ μας πρωτόλεια δημοσιεύόμενα παρὰ τὰ ἔργα τῶν ἀνεγνωρισμένων ἱεροφαντῶν τῆς Μούσης.

Ἡ ὕλη ἡ κυριαρχοῦσα εἰς τὰς ὀλίγας καὶ μικρὰς σελίδας τῶν περιοδικῶν τούτων ἦσαν αἱ

μεταφράσεις ξένων μυθιστορημάτων καὶ διηγημάτων. Τὰ πρωτότυπα περὶ ἔργα ἦσαν σπάνια καὶ μονότονα, συνιστάμενα εἰς ἀποπείρας διηγημάτων ἢ χρονογραφημάτων, σκαριφημάτων, ἢ σκαλαρθυμάτων — διότι τότε κυρίως ἐσπάρησαν ὑπὸ αὐτὰ τὰ ἀρχαιοπρεπῆ ὀνόματα τὰ περίεργα ταῦτα φιλολογικὰ ζιζάνια — ἔφερον δὲ πάντα τὴν σφραγίδα τῆς ἐπιτηδεύσεως καὶ τῆς κενῆς, στομφώδους ἢ μελιτώδους αἰσθηματολογίας τῆς ἐποχῆς, ἥτις ἀπετέλει τὴν τελευταίαν τοῦ ρομαντισμοῦ φάσιν. Ἀφθονώτερα δὲ βεβαίως καὶ ἀξιολογώτερα ἦτο ἡ ποιητικὴ συγκομιδὴ, περὶ ἧς θὰ διαλάβω βραδύτερον, μᾶλλον ἐμπεριστατωμένως. Μερικὰ ἀνέκδοτα καὶ τ' ἀπαραίτητα αἰνίγματα καὶ ὁ γρίφος συνεπλήρουν τὸ περιεχόμενον ἑκάστου ἑβδομαδιαίου τεύχους. Ἐννοεῖται ὅτι τὰ τε περὶ καὶ τὰ ἔμμετρα πρωτότυπα ἔργα ἐδημοσιεύοντο ἄνευ τινὸς ἀμοιβῆς, μόνον δὲ μετὰ ἐν ἡ δὴ δύο ἔτη τὸ ὑπὸ τοῦ Ν. Μανιτάκη ἰδρυθὲν καὶ ὑπὸ τοῦ φιλάτου Νικολάου Γ. Πολίτου, τοῦ σημερινοῦ καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου διευθυνόμενον ἀξιόλογον περιοδικὸν *Παρνασσός* ἤρχισε νὰ παρέχῃ ποιάνα χρηματικὴν ἀποζημίωσιν διὰ τὴν πνευματικὴν ἐργασίαν.

Καὶ ταῦτα μὲν ἦσαν τὰ πρωτεύοντα καὶ γνωστότερα περιοδικὰ, ὑπῆρχεν ὅμως καὶ δευτερεύοντα καὶ τριτεύοντα ἐκ τῶν ἡμεροβίων ἢ καὶ λαθροβίων, τὰ ὅποια δὲν ἀπολείπουν εἰς καμμίαν ἐποχὴν, προϊόντα πρωΐμου συνήθως νεανικῆς φιλοδοξίας. Ἡ συνήθεια τοῦ ἐκδίδειν ἢ προβαίνειν εἰς ἀποπείρας ἐκδόσεως τοιούτων περιοδικῶν πρωτογενῶν ἀπὸ τῶν μαθητικῶν εἰσέτι βάρθρων φαίνεται ὅτι εἶνε παλαιά· διότι πρὸ τινων ἐτῶν ὁ μακαρίτης φίλος καὶ συνεργάτης μου καὶ γνωστός ἐπιφανὴς λόγιος Χριστόφορος Σαμαρτσίδης μοῦ διηγείτο ὅτι ὅτε ἐμαθήτευεν ἐν τῷ ἐνταῦθα ἐκπαιδευτηρίῳ τοῦ Βάφα πρὸ πεντηκονταετίας καὶ πλέον, ἐξέδιδε καὶ αὐτὸς — ἀγνοῶ ἂν ἐν χειρογράφῳ ἢ διὰ τοῦ τύπου — περιοδικὸν τοιοῦτο, ἔχων ὥς συνεργάτην καὶ συνεκδότην του — τίς θὰ τὸ ἐπίστευε! — τὸν τότε συμμαθητὴν του Δημήτριον Ῥάλλην, τὸν τέως πρωθυπουργόν. Μοῦ προσέθετε μάλιστα τὴν λεπτομέρειαν ὅτι αὐτοὶ μὲν τὸ περιοδικὸν τῶν ἐπιτοφῶν ἔρατο, ἀλλ' οἱ κακεντρέχεις συμμαθηταὶ τῶν τῶν ὀνόμαζον... *Ξερατό*.

Κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους περίπου ἤρχισε καὶ ἡ ἐτήσια δημοσίευσις ἡμερολογίων φιλολογικῶν, γενάρχης τῶν ὁποίων ἦτο τὸ Ἀττικὸν Ἡμερολόγιον τοῦ Εἰρηναίου Ἀσωπίου, τοῦ ὁποίου λίαν ἐξετιμάτο ἡ ἀκμάζουσα τότε χάρις

καὶ τὸ πνεῦμα. Ἐπὶ σειρὰν ἐτῶν ἐξεδίδετο καὶ ὁ Καζαμίας τοῦ Κορομηλά, φυτῶριον ἐπίσης νεαρῶν καλῶν, ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ καλοῦ καγαθοῦ Δημητρίου Κορομηλά, ὅστις σφριγγὼν καὶ θαλερός, ὑπερόπτης καὶ τραχὺς κατὰ τὸ φαινόμενον, ἀλλὰ κατὰ βάθος τόσον πρῶτος καὶ ἱπποτικός, ἔγραφε περὶ καὶ ἔμμετρα ποικίλα, ἀρεσκόμενος νὰ ὑποκρίνεται πρόσωπον οἶονε μικροῦ Μαικήνα μετὰ τοῦ οἰκειότερου τοῦ φιλολογικοῦ κύκλου, πράγμα ἄλλως τε ἐπιτρεπόμενον αὐτῷ ὑπὸ τῆς εὐπορίας του καὶ τῶν ἐκδοτικῶν μέσων ἅτινα διέθετε. Κατὰ προτίμησιν ὁ Κορομηλᾶς κατεγίνετο εἰς τὰ θεατρικὰ ἔργα, τρέφων τὸν διάπυρον πρὸς τὸ θέατρον ἔρωτα, ὅστις τὸν ἐθέρμανε μέχρι τῆς τελευταίας του πνοῆς, ἔκτοτε συγγράφων καὶ ἐκδίδων τὰ δράματα καὶ τὰς κωμωδίας καὶ τοὺς μίμους καὶ τοὺς φλύακας καὶ δὲν ἤξεύρω ποῖα ἄλλα εἶδη, τῶν ὁποίων τὴν παράδοξον ὀνοματολογίαν εἶχε τὴν μονομανίαν νὰ ἐκζητῇ εἰς τὴν ἀρχαίαν δραματογραφίαν. Ἄλλ' ἢ ἀληθὴς αὕτη προσπάθεια, ἥτις δὲν ἦτο μονομερής, διότι καὶ ἄλλοι σύγχρονοι καὶ διακεκριμένοι λόγοι, ὁ Βλάχος, ὁ Βασιλειάδης, ὁ Παπαρηγόπουλος κατέβαλλον πρὸς τὸν αὐτὸν σκοπὸν φιλοτίμους κόπους, ὀλίγην παρείχεν εὐρωστίαν καὶ ἀνάπτυξιν εἰς τὸ ἑλληνικὸν θέατρον, τὸ ὁποῖον ἀκόμη τότε εὐρίσκετο εἰς τὰ σπάργανα, σήμερον δέ, μετὰ παρέλευσιν τριῶν καὶ ἐπέκεινα δεκαετηρίδων διανύει μόλις τὸ

στάδιον τῆς μεираκιώδους ἡλικίας. Τὸ ἐνεργητικὸν τῆς ἑλληνικῆς σκηνῆς κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους ἀπετελεῖτο ἀπὸ τὰ παλαιότερα δράματα τοῦ Ζαμπελίου, τοῦ Ραγκαβῆ, τοῦ Βερναρδάκη, ἀπὸ τινος κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον ἐπιτυχῆς ἀποπείρας τῶν νεωτέρων, οἷον τοῦ Ἀμπελά, τοῦ Ζάνου καὶ ἄλλων, καὶ ἀπὸ τὰ ἐτήσια προϊόντα τοῦ ποιητικοῦ διαγωνισμοῦ, οὗτινος χορηγὸς ἐτύγγανε τότε ὁ φιλόμουσος ἐν Ὀδησσῷ ὁμογενὴς κ' Ἰωάν. Βουτσινᾶς καὶ οὗτινος τὸ γέρας εἰσέπραττε τακτικῶς ἐπὶ ἔτη ὡς εἰσόδημα ὁ μακαρίτης Ἀντ. Ἀντωνιάδης, ὁ γυμνασιάρχης, μετὰ τὰς ἀποστεωμένας τραγωδίας του, τὸ θέατρον δὲ ἐτροφοδοτεῖτο, ὅπως συμβαίνει καὶ σήμερον ἀκόμη, διὰ μεταφράσεων ξενικῶν ἔργων. Ἀλλὰ περὶ τοῦ θεάτρου γενικώτερον ἴσως λάβω ἀφορμὴν ν' ἀναφέρω πλείονα περαιτέρω, καθότι τότε ἀκόμη δὲν ἦσθάνομην κλίσιν ὠρισμένην πρὸς τὴν δραματικὴν τέχνην, ἂν καὶ δὲν ἦμην ἀπηλλαγμένος ἐντελῶς τοῦ πειρασμοῦ τῆς συγγραφῆς δραματικῶν ἔργων, οὔτε εἶχα σχέσεις στενὰς μετὰ τοὺς θεατρικοὺς κύκλους, ὅπως ὁ ἀγαπητός μου φίλος Σουρῆς, ὅστις ἔκτοτε, καθὰ μοὶ ἐξεμνηστεύθη — ποῦ νὰ τὸ γνωρίζω τότε! — ἀνεμυγνέτο ἐνεργῶς εἰς τὸ θέατρον καὶ ἀνῆρχετο ἐπὶ τῆς σκηνῆς, συμπράτταν μετὰ τοῦ Βαρβέρη, μετὰ τοῦ Σκαλίδη, μετὰ τοῦ Λάμπρου Ἐνυάλη καὶ ἄλλων ἐρασιτεχνῶν εἰς τὰς παραστάσεις ἀρχαίων καὶ νεωτέρων δραμάτων

X. ANNINOS

ΠΛΑΤΩΝΟΣ

ΑΠΟΛΟΓΙΑ ΣΩΚΡΑΤΟΥΣ

Ἀπόσπασμα.

XXXI. Μ' ἐκείνους ὅπως ποῦ μοῦ δόκανε ἀθωωτικὴ ψῆφος, θὰ μιλοῦσα εὐχαρίστως, γι' αὐτὸ ποῦ ἔγινε, ἐνόσφ οἱ ἔνδεκα βρίσκονται ἀκόμα σὲ δουλειὰ καὶ ἐγὼ δὲν πηγαίνω ἀκόμα ἐκεῖ ποῦ πρέπει νὰ πάω, γιὰ νὰ θανατωθῶ. Μείνετε λοιπὸν μαζί μου, παιδιὰ, αὐτὴν τὴν ὥρα· γιατί τίποτε δὲν μᾶς ἐμποδίζει νὰ τὰ ποῦμε μεταξύ μας, ὅσο μᾶς ἀφίνουν. Γιατί σὲ σᾶς, σὰν φίλοι ποῦ εἰσθε, θέλω νὰ σᾶς δεῖξω τί σημαίνει αὐτὸ ποῦ μοῦ συνέβηκε. Γιατί ἐμένα, ὃ δικασταὶ (καὶ ὅταν ἐσᾶς σᾶς ὀνομάζω δικαστάς, σωστὰ νομίζω πῶς σᾶς ὀνομάζω) μοῦτυχε κάτι τι σὰν θαῦμα. Γιατί ἡ μαντικὴ δύναμις ποῦ ἔχω πάντα, ἀπὸ τὴν θεο-

τητα ποῦ ξέρετε, προτύτερα ἦταν πολὺ συχνὴ πάντα καὶ μοῦ ἐναντιονότανε καὶ στὰ μικρότερα πράγματα, ὅταν πῆγαινα νὰ κάνω τίποτε ποῦ δὲν ἦτανε σωστό· καὶ τώρα μοῦ συνέβηκε καὶ αὐτὰ ἐδῶ ποῦ καὶ μόνοι σᾶς τὰ βλέπετε καὶ ποῦ θὰ γόμιζε κανένας, ὅπως ὅλοι τὸ πιστεύουν, πῶς εἶνε τὰ μεγαλύτερα κακά. Ἐμένα λοιπὸν οὔτε ὅταν βγῆκα τὸ πρῶτ' ἀπὸ τὸ σπίτι μου μοῦ ἐναντιώθηκε τὸ σημάδι αὐτὸ τοῦ θεοῦ, οὔτε ὅταν παρουσιάσθηκα ἐδῶ στὸ δικαστήριον, οὔτε στὸν λόγο μου ἀπάνω, ὅταν πῆγαινα νὰ πῶ κάτι, μολονότι σὲ ἄλλους λόγους, σὲ πολλὰ μέρη, μ' ἐμπόδιζε ἀπάνω στὴν ὥρα ποῦ μιλοῦσα. Τώρα ὅμως πουνενὰ σὲ ὅλην αὐτὴν τὴν ἱστορία, οὔτε σὲ πρᾶξι καμμίᾳ, οὔτε σὲ λόγο μοῦ ἐναντιώθη. Ποῖά λοι-

* Ἀπὸ τὰ ἐκδοθέντα «Ἠλύσια».

πὸν εἶνε ἡ αἰτία, κατὰ τὴ γνώμη μου; Ἐγὼ θὰ σᾶς τὸ πῶ· γιατί αὐτὸ ποῦ μοῦ συνέβηκε πάει νὰ μοῦ βγῇ σὲ καλὸ, καὶ δὲν εἶνε σωστό, ὅπως τὸ πέρνομε ἐμεῖς, ὅσοι νομίζομε πῶς εἶνε κακὸ νὰ πεθάνῃ κανένας. Ἐμένα μοῦ δόθηκε μιὰ μεγάλη ἀπόδειξις γι' αὐτὸ τὸ πρᾶγμα· γιατί δὲν ἦτανε ποτὲ δυνατόν νὰ μὴ μοῦ ἐναντιωθῇ τὸ συνειδησιμένο σημάδι τοῦ θεοῦ, ἂν δὲν ἔμελλα νὰ κάμω καὶ καλὸ.

XXXII. Ἐπειτα ἄς τὸ συλλογισθοῦμε καὶ ἔτσι, πόσες δηλαδὴ ἐλπίδες μᾶς δίνει μὲ τὸ νὰ ἦνε καλὸ πρᾶγμα. Γιατὶ ἓνα ἀπὸ τὰ δύο εἶνε τὸ νὰ πεθάνῃ κανένας· ἡ εἶνε δηλαδὴ σὰν νὰ μὴν εἶνε, οὔτ' ἔχει αἰσθησι ἀπὸ τίποτε ὁ πεθαμένος, ἢ ὅπως λένε κάποια ἀλλαγὴ εἶνε ὁ θάνατος καὶ ἡ ψυχὴ ἀλλάζει κατοικίαν ἀπὸ τὸν τόπον αὐτὸν σὲ ἄλλον τόπο. Καὶ ἂν καμμιά αἰσθησις δὲν ὑπάρχῃ πιά, ἀλλὰ εἶνε σὰν ὕπνος, ὅπως ὅταν κοιμάται κανεὶς, οὔτε ὄνειρο βλέπῃ κανένα, θὰ ἦτανε θαυμάσιο κέρδος ὁ θάνατος. Γιατὶ ἐγὼ νομίζω πῶς ἂν διαλέξῃ κανένας αὐτὴ τὴ νύκτα, ποῦ ἔτσι βαρειοκοιμήθηκεν, ὥστε οὔτε ὄνειρον εἶδε, καὶ ὕστερα συγκρίνῃ μὲ τῆς ἄλλης νύκτες καὶ τῆς ἡμέρας τῆς ζωῆς του τὴν νύκτα αὐτὴ, καὶ συλλογισθῇ καὶ πῇ πόσες ἡμέρες καὶ νύκτες ἔζησε καλύτερα καὶ γλυκύτερα στὴ ζωὴ του, πιστεύω πῶς, ὅχι ἓνας ἰδιώτης, μὰ καὶ ὁ μέγας βασιλεὺς εὐκολομέτοητες θὰ τῆς βρῇ αὐτὲς μπροστὰ στῆς ἄλλης ἡμέρες καὶ τῆς νύκτες. Ἄν εἶνε λοιπὸν τέτοιο πρᾶγμα ὁ θάνατος, ἐγὼ λέω πῶς εἶνε κέρδος. Γιατὶ τίποτε περισσότερο δὲν φαίνεται νὰ ἦνε ἔτσι ὅλος ὁ καιρὸς, παρὰ μιὰ νύκτα. Κι' ἂν εἶνε πάλι ὁ θάνατος σὰν ταξίδι ἀποδῶ σὲ ἄλλο τόπο, καὶ εἶνε ἀληθινὰ αὐτὰ ποῦ λένε, πῶς ἐκείναι βρῖσκονται ὅλοι οἱ πεθαμένοι, τί μεγαλύτερο καλὸ θὰ ἦτανε ἀπ' αὐτό, ὃ δικασταί. Γιατὶ ὅταν φθάσῃ κανένας στὸν Ἄδη, ἀφοῦ γλυτώσῃ ἀπ' αὐτοὺς ποῦ λένε πῶς εἶνε δικασταί, καὶ βρῇ τοὺς ἀληθινούς δικαστάς, αὐτοὺς ποῦ λένε πῶς δικάζουν ἐκεῖ, τὸν Μίνω καὶ τὸν Ραδάμανθυ καὶ τὸν Αἰακὸ καὶ τὸν Τριπτόλεμο καὶ τοὺς ἄλλους, ὅσοι ἀπὸ τοὺς ἡμιθέους ζήσανε δίκαια στὴ ζωὴ τους, ἄσχημὸ τάχα θὰ ἦτανε τέτοιο ταξίδι; Ἡ γὰρ νὰ βρεθῇτε πάλι μὲ τὸν Ὀρφέα καὶ τὸν Μουσαῖο καὶ τὸν Ἡσίοδο καὶ τὸν Ὅμηρο, πόσα δὲν θάδινε ὁ καθένας ἀπὸ σᾶς; Ἐγὼ τοῦλάχιστον χίλιες φορὲς θὰ ἤθελα νὰ πεθάνω, ἂν εἶνε ἀληθινὰ αὐτά, γιατί καὶ γιὰ μένα θαυμάσιον θὰ ἦτανε νὰ μείνω ἐκείναι, ἂν εὗρισκα τὸν Παλαμήδη καὶ τὸν Αἴαντα τὸν γυιὸ τοῦ Τελαμῶ-

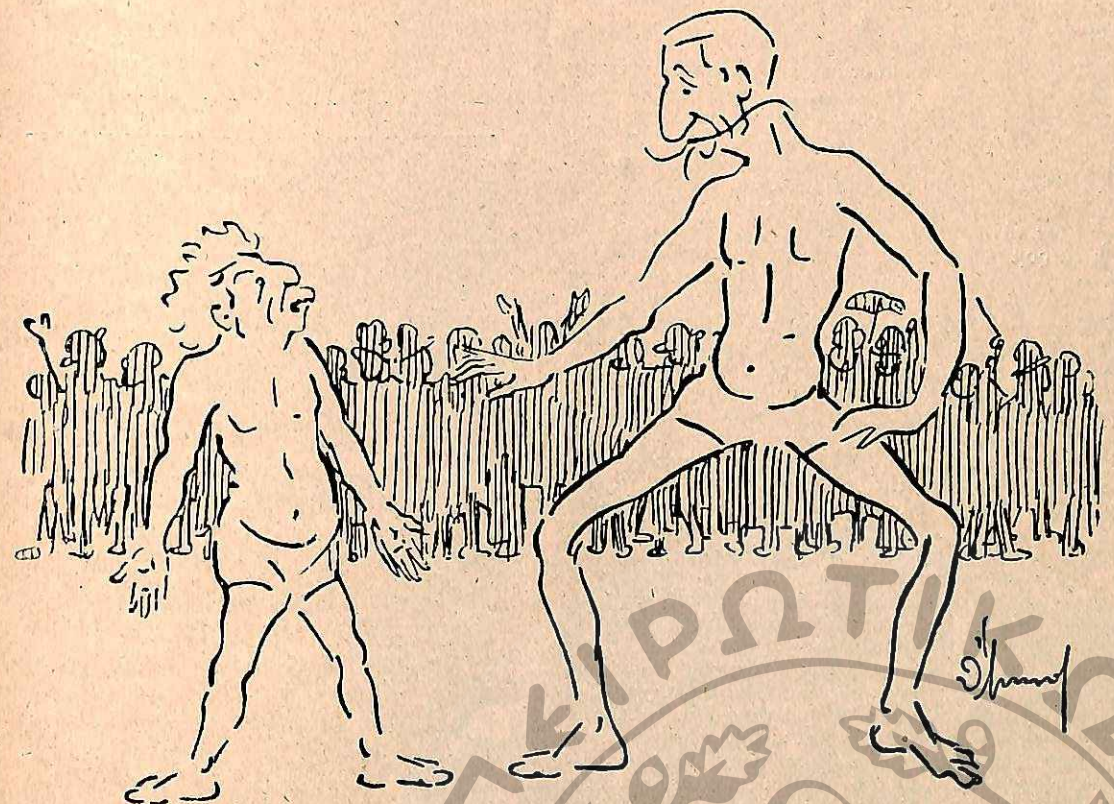
νος καὶ ὅποιον ἄλλον ἀπὸ τοὺς παλαιούς ποῦ θανατώθηκε ἀπὸ ἀδικη κρίσι· νὰ συγκρίνω τὰ πάθη μου μὲ τὰ δικά τους δὲν εἶνε δυσάρεστο πρᾶγμα κατὰ τὴν γνώμη μου. Καὶ τὸ καλύτερο ἀπὸ ὅλα νὰ περνῶ τὴ ζωὴ μου μὲ τὸ νὰ ρωτᾶω καὶ νὰ ἐρευνῶ κ' ἐκείνους ἐκεῖ, ὅπως τοὺς ἐδῶ, ποῖος τάχα εἶνε σοφὸς ἀπ' αὐτοὺς καὶ ποῖος νομίζει πῶς εἶνε καὶ δὲν εἶνε. Καὶ πόσα δὲν θάδινε κανένας, ὃ δικασταί, νὰ ρωτήσῃ αὐτὸν ποῦ ὠδήγησε τὸ μεγάλο στράτευμα στὴν Τροία ἢ τὸν Ὀδυσσεῆ ἢ τὸν Σίσυφον καὶ χιλίους ἄλλους, νὰ ποῦμε, καὶ ἄνδρες καὶ γυναῖκες· ποῦ νὰ τοὺς μιλῇ κανένας καὶ νὰ τοὺς συναναστρέφεται καὶ νὰ τοὺς ρωτᾷ θὰ ἦτανε μιὰ θαυμαστὴ εὐτυχία. Καὶ γι' αὐτὸ ἐκεῖνοι ἐκεῖ δὲν θανατώνουν κανένα. Γιατὶ καὶ στὰ ἄλλα εἶνε πρὸς εὐτυχισμένοι αὐτοὶ ἐκεῖ ἀπὸ τοὺς ἐδῶ καὶ ὅλον τὸν καιρὸ εἶνε ἀθάνατοι, ἂν εἶνε ἀληθινὰ αὐτὰ ποῦ λένε.

XXXIII. Ἀλλὰ καὶ σεῖς πρέπει, ὃ δικασταί, νὰ ἔχετε τῆς καλύτερης ἐλπίδας σας στὸν θάνατο, κ' ἓνα πρᾶγμα νὰ συλλογίσεσθε ποῦ εἶνε ἀληθινόν, ὅτι γιὰ τὸν καλὸν ἄνθρωπο, τίποτε δὲν εἶνε κακὸ οὔτε στὴ ζωὴ οὔτε στὸν θάνατό του, οὔτε οἱ θεοὶ τὸν ξεχνοῦνε ποτέ· οὔτε τὰ δικά μου γινήκανε τώρα ἔτσι ἀπὸ τὴν τύχη, ἀλλὰ τώρα τὸ βλέπω φανερὰ πῶς τὸ νὰ πεθάνω καὶ νὰ γλυτώσω ἀπὸ τῆς φροντίδας εἶνε τὸ καλύτερο γιὰ μένα. Γι' αὐτὸ καὶ πουνενὰ δὲν μ' ἐμπόδισε τὸ σημάδι τοῦ θεοῦ καὶ οὔτε ἔχω καὶ πολὺ παράπονο μ' αὐτοὺς ποῦ μὲ καταψήφισαν καὶ τοὺς κατηγοροῦν μου. Μολονότι αὐτοὶ δὲν μὲ καταψήφισαν καὶ δὲν μὲ κατηγορήσανε μ' αὐτὴ τὴν ἰδέαν, μόνον μίζανε πῶς μὲ βλάπτουν· καὶ γι' αὐτὸ καὶ μόνον ἀξίζει νὰ τοὺς παραπονεθῶ.

Ὅσοις τοὺς παρακαλῶ ἓνα πρᾶγμα: Τὰ παιδιά μου ὅταν γίνουν ἔφηβοι, νὰ τὰ τιμωρήσετε, ὃ Ἀθηναῖοι, καὶ νὰ τὰ τυραννήσετε μὲ τὸν ἴδιον τρόπο ποῦ σᾶς ἐτυράννησα ἐγὼ, ἂν σᾶς φανοῦν πῶς φροντίζουν γιὰ χρήματα ἢ γι' ἄλλο τίποτε, περισσότερο ἀπὸ τὴν ἀρετὴ, καὶ ἂν νομίζουν πῶς εἶνε κάτι χωρὶς νὰ εἶνε, νὰ τὰ περιγέλασετε ὅπως σᾶς περιγέλασα ἐγὼ, πῶς δὲν ἐπιμελοῦνται ἐκεῖνα ποῦ πρέπει, καὶ νομίζουν πῶς εἶνε κάτι χωρὶς νὰ εἶνε ἄξιοι γιὰ τίποτε. Καὶ ἂν κάμετε ἔτσι δίκαια θὰ τὰ κάμετε καὶ γιὰ μένα καὶ γιὰ τὰ παιδιά μου.

Εἶνε ὅμως ὥρα νὰ πηγαίνω, ἐγὼ γιὰ νὰ πεθάνω καὶ σεῖς γιὰ νὰ ζήσετε. Ποῖος ἀπὸ μᾶς πηγαίνει στὸ καλύτερο, κανένας δὲν τὸ ξέρει, παρὰ μόνος ὁ θεός.

Μετάφρασις ΠΑΥΛΟΥ ΝΙΡΒΑΝΑ

ΠΡΟΕΚΔΟΤΙΚΟΙ ΑΓΩΝΕΣ — ΥΠΟ ΘΕΜΟΥ ΑΝΝΙΝΟΥ

ΤΟ ΔΕΚΔΠΕΝΘΗΜΕΡΟΝ

ΜΑΘΗΜΑΤΑ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΑ ΤΩΝ «ΠΑΝΑΘΗΝΑΙΩΝ»

ΥΠΟ ΤΟΥ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΟΥ Α. Σ. ΑΡΒΑΝΙΤΟΠΟΥΛΟΥ

Μάθημα δέκατον (τελευταίον).— Αναγέννησις, αντιγραφική περίοδος, έλληνο-ρωμαϊκή προσωπογραφία.

ΔΙΑ νὰ παρακολουθήσωμεν τὴν τελευταίαν φάσιν τῆς Ἑλληνικῆς Πλαστικῆς ἀπὸ τοῦ 150 π.Χ.,—400 μ. Χ. ὅτε ἡ Ἑλλὰς εὐρίσκετο ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τῶν Ῥωμαίων, εἶναι ἀνάγκη νὰ ῥίψωμεν ἕν βλέμμα πρὸς τὴν Αἰωνίαν Πόλιν.

Οἱ Ῥωμαῖοι, λαὸς πρακτικὸς ἐκ φύσεως, δὲν ἐξήσκησαν τὴν Τέχνην, τὴν ὁποίαν κατὰ βάθος περιεφρόνουν· τὰ ἀναήματα τῶν διὰ τοὺς ναοὺς καὶ τὰ ἱερὰ ἐπιορμηθεύοντο εἰς παλαιότητα ἐποχὴν ἀπὸ τῶν Ὑρρηθῶν, ἡ τέχνη τῶν ὁποίων εὐρίσκετο ὑπὸ τὴν ἄμεσον ἐπίδρασιν τῆς Ἑλληνικῆς· τὰ δὲ ἀγάλματα τῶν θεῶν τῶν καὶ τοὺς ἀνδριάντας τῶν ἐξόχων ἀνδρῶν τῶν, τοὺς ὁποίους ἴδρουν ἐν τῇ Ἀγορᾷ τῆς Ῥώμης (Forum Romanum), κατεσκεύαζον Ἕλληνες τεχνίται, οἱ ὁποῖοι ἀπὸ τοῦ 500 π. Χ. μετέβαινον ἐκεῖ πρὸς εὐρεσιν τύχης.

Ἄλλ' ὅταν οἱ Ῥωμαῖοι ἦλθον εἰς ἐπικοινωνίαν μετὰ τὴν ὠραίαν καὶ μεγάλην Ἑλληνικὴν Τέχνην, ἤρχισαν νὰ ἐκλύωνται ὑπ' αὐτῆς, νὰ τὴν ἀγαποῦν καὶ νὰ τὴν θαυμάζουν ὀλίγον κατ' ὀλίγον μέχρι βαθμοῦ ἀληθινῆς μανίας.

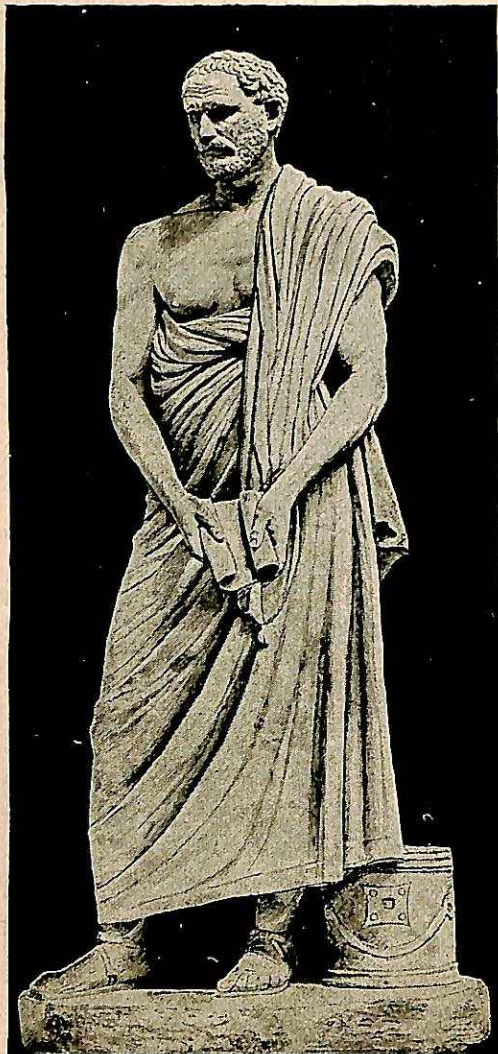
Ἡ πρώτη ἐπικοινωνία τῶν μετὰ τὴν Ἑλληνικὴν Τέχνην ἔγινεν ὅταν τῷ 212 π. Χ. ἐκυρίευσαν τὰς Συρακούσας καὶ τῷ 209 π. Χ. τὸν Τάραντα, καὶ ἐκόμισαν ὡς λάφυρα πολλὰ ἀγάλματα ἐκ τῶν πόλεων ἐκείνων, μεταξὺ τῶν ὁποίων τινὰ ἦσαν ἔργα τοῦ Λυσίππου. Ἐνώπιον αὐτῶν ἔμειναν ἐμβρόντητοι οἱ Ῥωμαῖοι, ἰδίως οἱ εὐγενεῖς, διὰ τὴν τελειότητα τῆς τέχνης, διὰ τὴν καλλονὴν τῶν μορφῶν, διὰ τὴν χάριν τῆς ἐργασίας. Μάτην ἔΚάτω ἰδὼν τὸν κίνδυνον τῆς προσελκύσεως τῶν συμπολιτῶν τοῦ ὑπὸ τῶν ἑλληνικῶν καλλιτεχνημάτων, ἐφώναζεν ὅτι θὰ τοὺς διαφθείρῃ ἡ περιέργεια αὐτὴ διὰ τὴν καλλιτεχνίαν· ἡ δύναμις τῆς δευτέρας ἦτο πολὺ μεγαλυτέρα ἀπὸ τοὺς λόγους τοῦ ἄλλως τε ἑλληνομαθοῦς καὶ φιλοτέχνου Κάτωνος.

Ἐκτοτε ἐπεκράτησεν ἡ συνήθεια ἵνα κοσμοῦν οἱ νικηφόροι ὑπατοὶ, στρατηγοὶ καὶ αὐτοκράτορες Ῥωμαῖοι τοὺς θριάμβους τῶν, μεταφέροντες ἑλληνικὰ ἀριστουργήματα τῆς Πλαστικῆς εἰς τὴν Ῥώμην.

Τὴν πρώτην καλλιτεχνικὴν ἐπιδρομὴν ὑπέστη ἡ Μακεδονία. Ὁ Τίτος Κόϊντος Φλαμίνιος τῷ 194 π. Χ. νικήσας τοὺς Μακεδόνας, ἔφερε τὸ πρῶτον φορτίον ἀγαλμάτων εἰς Ῥώμην· μεταξὺ αὐτῶν ὑπῆρχον πολλὰ τοῦ Λυσίππου πάλιν, τὰ ὁποῖα κατὰ διαταγὴν τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου εἶχε κατασκευάσει διὰ τὸ Δίον καὶ ἄλλας πόλεις τῆς Μακεδονίας ὁ μέγας ἀργεοσιωνίσιος διδάσκαλος. Ὅλγια ἔτη κατόπιν, τῷ 187 π. Χ., ὁ Μάρκος Φούλβιος Νοβιλίωρ κομίζει δευτέραν δόσιν ἀγαλμάτων ἐκ Μακεδονίας καὶ κατὰ λαμπρὸν θρίαμβον δι' αὐτῶν. Ἐτι μᾶλλον πολυάριθμα καὶ τῶν δύο τούτων ἦσαν τὰ κομισθέντα ὑπὸ τοῦ Αἰμιλίου Παύλου τῷ 167 π. Χ., ὁ ὁποῖος κατέλυσε τὸ Μακεδονικὸν βασίλειον· ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας παρήλυνον διὰ τῶν ὁδῶν τῆς Ῥώμης τὰ θαυμάσια ἑλληνικὰ ἔργα,

μεταξὺ τῶν ὁποίων ἦσαν καὶ τινὰ τοῦ Φειδίου. Ἡ Μακεδονία ὁμως δὲν ἐξηντλήθη οὔτε μετὰ τὴν ἀρπαγὴν αὐτὴν διότι ὁ Μέτελλος τῷ 146 π. Χ. κατὰγει θρίαμβον ἐκ Μακεδονίας, ἀφ' οὗ κατέπνιξε τὴν τελευταίαν ἀσθενὴ ἐπανάστασιν, καὶ φέρει τετάρτην δόσιν ἀγαλμάτων ἐξ αὐτῆς, μεταξὺ τῶν ὁποίων 25 ἦσαν τοῦ Λυσίππου μόνον.

Κατόπιν ἦλθεν ἡ σειρά τῆς κυρίως Ἑλλάδος· ὁ Λεύκιος Μόμμιος καταλύσας τὴν Ἑλληνικὴν ἐλευθερίαν διὰ τῆς ἀλώσεως τῆς Κορίνθου τῷ 146 π. Χ. ἤρπασε μόνον ἐκ τῆς πόλεως ταύτης 1000 χαλκοῦς ἀνδριάντας καὶ ἐκόμισεν εἰς Ῥώμην. Ὅλοι οἱ ναοὶ καὶ τὰ δημόσια

Δημοσθένης. — Μαρμάρινον ἀντίγραφον κατὰ τὸ χαλκοῦν πρωτότυπον τοῦ Πολυεύκτου. — Ἐθνικὸν Μουσεῖον Νεαπόλεως.

Σοφοκλῆς. — Μαρμάρινον ἀντίγραφον — Μουσεῖον Λατερανοῦ ἐν Ῥώμῃ.

Αἰσχίνης. — Μαρμάρινον ἀντίγραφον. — Ἐθνικὸν Μουσεῖον Νεαπόλεως.

κέντρα τῆς πόλεως ἐκείνης ἐγέμισαν ἀπὸ ἑλληνικὰ ἀριστουργήματα καὶ ἤρχισαν νὰ διανέμονται εἰς τὰς ἐπαρχίας τῆς Ἰταλίας τὰ πλεονάζοντα. Ἐτέραν λεηλασίαν, τερρατίαν κατ' ἀριθμὸν, ἐξετέλεσεν ὁ Σύλλας τῷ 86 π. Χ., ἀπογυμνῶσας ἐκ τῶν ἀρίστων ἔργων τὴν Ὀλυμπίαν ἰδίως, τοὺς Δελφοὺς καὶ τὴν Ἐπίδαιρον. Μετὰ τινὰ ἔτη κομίζει εἰς Ῥώμην καὶ ὁ πολὺς Πομπήιος ὅχι ὀλίγα ἑλληνικὰ καλλιτεχνήματα διὰ νὰ κοσμήσῃ τὸν θρίαμβόν του.

Ἐπεὶτα ἦλθεν ἡ σειρά τῶν νήσων τῆς Ἑλλάδος, τῆς Μ. Ἀσίας καὶ τῆς Αἰγύπτου. Τῷ 133 π. Χ. ὁ ἐλεεινὸς βασιλεὺς τῆς Περγᾶμου Ἀτταλὸς δ' Γ' ἐδώκε τὸ βασίλειόν του εἰς τοὺς Ῥωμαίους, οἱ ὁποῖοι πραγματοποιοῦντες τὴν δωρεὰν ἀπεγύμνωσαν τὴν ὠραίαν ἐκείνην βασιλίδαν πόλιν τῆς καλλιτεχνίας· τὸ Μουσεῖον τῆς Περγᾶμου, ὅπου οἱ φιλότεχνοι Ἀτταλεῖδαι εἶχον συναθροίσει πλεῖστα ἀριστουργήματα τῶν καλλιτεχνικῶν σχολῶν καὶ περιόδων τῆς τέχνης, εἰς πρωτότυπα καὶ ἀντίγραφα, μετεκομίσθη εἰς τὴν Ῥώμην. Τῷ 43 π. Χ. κυριεύεται ἡ Ῥόδος ὑπὸ τοῦ Κασίου καὶ κομίζονται οἱ καλλιτεχνικοὶ θησαυροὶ τῆς εἰς Ῥώμην. Τῷ 30 π. Χ. καταλύεται τὸ βασίλειον τῶν Πτολεμαίων, ὁ δὲ Καῖσαρ Ὀκταβιανὸς Αὐγούστος κοσμεῖ τὸν θρίαμβόν του μετὰ τὰ καλλιτεχνήματα τῆς Ἀλεξανδρείας καὶ ἄλλων Ἑλληνικῶν πόλεων, αἱ ὁποῖαι εἶχον συμμαχήσει μετὰ τὸν Ἀντώνιον.

Ἐκτοτε κατήντησε πλέον συρμός, ἵνα καθεὺς ὑπατοῦ, στρατηγός, αὐτοκράτωρ περιοδεύων ἀνά τὴν Ἑλληνικὴν Ἀνατολήν, ἀφαιρῇ ὅσα ἔργα ἐνόμιζεν ἀξία λόγου καὶ τὰ κομίζῃ εἰς τὴν Ῥώμην. Μετὰ πολλὰς συλλήσεις ἐκ τῶν ὁποίων σημαντικώτερα ὑπῆρξε τοῦ Νέρωνος, ἐκτελεῖται καὶ ἡ τελευταία ὑπὸ τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου τῷ 332 μ. Χ., ἔκτοτε δὲ ἀρχίζει

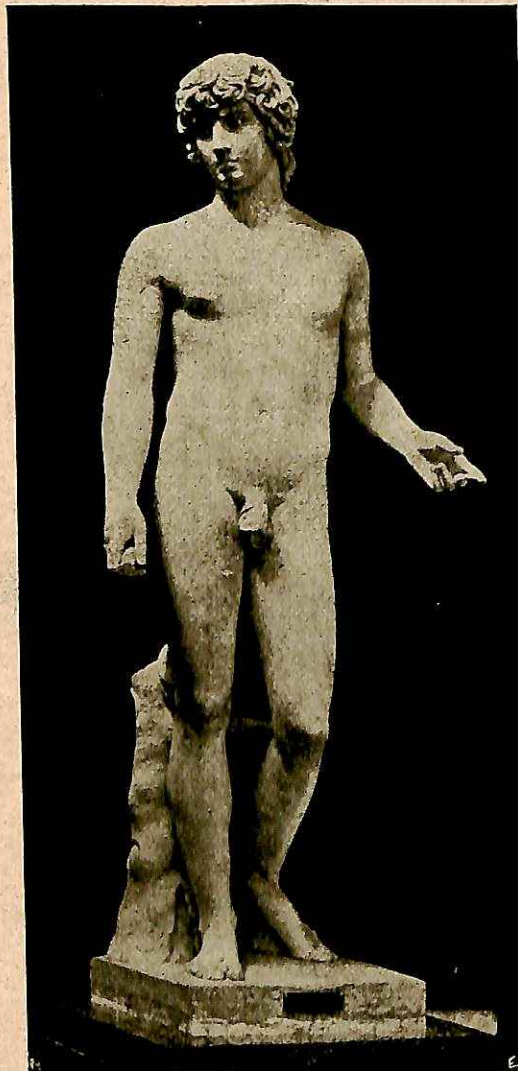
ὄχι πλέον ἀρπαγὴ ἀλλὰ καταστροφή τῶν ἀρχαίων μνημείων, ἐν Ἰταλίᾳ μὲν ὑπὸ τῶν εἰσβαλλόντων ἐκαστοτε βαρβάρων, ἐν τῇ Ἑλληνικῇ δὲ Ἀνατολῇ καὶ ὑπ' αὐτῶν καὶ ἰδίως ὑπὸ τῶν Χριστιανῶν, δοθέντος τοῦ συνθήματος ἐπισήμως ὑπὸ Θεοδοσίου τοῦ Μεγάλου ὀλίγον πρὸ τοῦ 400 μ. Χ.

Ἐκτὸς τῶν ἐπισήμων τρόπων τινὰ συλλήσεων τούτων ἔχομεν ταυτοχρόνως πολλὰς ἄλλας ἰδιωτικὰς ἢ πρὸς τὴν Ἑλληνικὴν καλλιτεχνίαν ἀγάπῃ τῶν Ῥωμαίων μετὰ τὰς πρώτας ἐκ Μακεδονίας συγκομιδὰς μετατρέπεται εἰς μανίαν, καὶ ὁ μικρότερος δὲ Ῥωμαῖος πολίτης θεωρεῖ ὡς ζήτημα στοιχειώδους καλαισθησίας καὶ ἀπαρατήτου ἐπιδείξεως νὰ ἔχῃ εἰς τὴν οἰκίαν του καὶ τὴν ἐπαυλὶν του ἑλληνικὰ ἀγάλματα. Ἐνεκα τῆς τάσεως ταύτης ἐσχηματίζοντο ἐταιρεῖαι καὶ διωργανοῦντο εἰδικαὶ ἀποστολαὶ πρὸς ἀρπαγὴν ἢ ἀγορὰν ἀγαλμάτων ἐξ ὅλης τῆς Ἑλλάδος.

Ἄλλ' ἡ συγκομιδὴ δὲν ἦτο ἐπαρκὴς καὶ ἤρχισαν νὰ ζητοῦν ἀντίγραφα τῶν περιφημῶν ἔργων τῶν μεγάλων καλλιτεχνῶν· οἱ καλοὶ ἀντιγραφεῖς εὐρίσκον τὴν τύχην τῶν ἐν Ῥώμῃ· ἀλλὰ καὶ ὅσοι ἔμενον ἐν Ἑλλάδι ἐστελλον τὰ ἔργα τῶν πρὸς πώλησιν εἰς τὴν Ἰταλίαν, ὅπου τὰ ἀνέμενον εὐπρόσδεκτοι ἀγοραῖ. Καὶ ἐβλέπε τις καθ' ὅλην τὴν περίοδον 500 καὶ πλέον ἐτῶν 194 π. Χ. — 332 μ. Χ.) νὰ διασπέρσῃ τὴν Μεσόγειον πλοῖα φορτωμένα μετὰ τὸ περιεργὸν αὐτὸ προϊόν τῶν ἀγαλμάτων καὶ μετὰ διευθύνειν πρὸς τὴν Ἰταλίαν, ὅπως σημερον βλέπει τὰ πλοῖα μετὰ ποικίλα φορτία τῶν ἀπὸ ὕλης καθημερινῆς ἰδίως καταναλώσεως καὶ σαματικῆς εὐμαρείας, νὰ αὐλακώνουν τὴν αἰωνίαν θάλασσαν.

Ἐννοεῖται ὅτι πλεῖστα νανάγια συνέβαινον καὶ τότε μετὰ τὰ ἀτελέστερα μάλιστα μέσα τῆς συγκοινο-

Αντίνοος. — Μαρμάρινον πρωτότυπον κατά μίμῃσιν ἔργου τινὸς τοῦ Πολυκλείτου. — Ἐθνικὸν Μουσεῖον Νεαπόλεως.

νίας· τινὰ ἀναφέρουν οἱ ἀρχαῖοι. Ἐν, ἐκ τῶν μὴ ἀναφερομένων βεβαίως, εἶναι καὶ τὸ γενόμενον εἰς τὴν θάλασσαν τῶν Ἀντικυθήρων, τὸ ὁποῖον χρονολογικῶς ὥρισαν μετὰ τὸ 50 π. Χ. καὶ 50 μ. Χ. οἱ κ. κ. Ἀ. Σ. Ἀρβανιτοπούλου καὶ Β. Στάης ἐπὶ τῇ βάσει ἐπιγραφῶν τινῶν· τοῦτο βεβαιοῦται σήμερον διὰ τῆς ἀναγνώσεως χρονολογίας τινὸς ἐπὶ τοῦ εὐρεθέντος πλανηταρίου μηχανήματος τοῦ ναυαγίσαντος πλοίου. Ἡ ἀντιγραφικὴ αὕτη περίοδος ἀποτελεῖ μίαν φάσιν τῆς ἀναγεννήσεως τῆς Ἑλληνικῆς Τέχνης. Τοῦτο τοῦλάχιστον τὸ καλὸν εἶχον αἱ ἀρπαγαί, ὅτι μεταχέτευσαν εἰς τὴν Δύσιν τὸ καλλιτεχνικὸν αἶσθημα καὶ τὸ ἐρριζώσαν ἐκεῖ πολὺ βαθύως, καὶ ὅτι διὰ τῶν πολλῶν ἀντιγράφων ἐπέτρεψαν εἰς ἡμᾶς σήμερον νὰ λάβωμεν ἰδέαν τῆς ἀρχαίας τέχνης. Τὴν ἄλλην φάσιν ἀποτελοῦν οἱ μεταπλασμοὶ ὑπὸ τῶν καλλιτεχνῶν ἔργων ἀρχαιοτέρων· μετ' ὧν ὀλίγας δηλ. μεταβολὰς τῶν χειρῶν, τῆς κεφαλῆς ἢ τῶν ποδῶν ἀγάλματος τοῦ Φειδίου ἢ τοῦ Πολυκλείτου, τοῦ Σκόπα, τοῦ Πραξιτέλους ἢ

τοῦ Λυσίππου, παρουσίαζον τότε οἱ τεχνίται καὶ ἐν νέον δὴθεν ἔργον, καὶ τὸ ἐπώλουν ἀδρότατα ὡς νέον δημιούργημα.

Περὶ νέας δημιουργίας καὶ ἐμπνεύσεως οὔτε λόγος δὲν δύναται νὰ γίνη καθ' ὅλην τὴν περίοδον αὐτὴν τῶν 500 ἐτῶν. Ἐν τούτοις ἐμορφώθησαν σχολαὶ ψευδοδημιουργῶν, ἡ Νεοαττικὴ καὶ ἡ Πασιτελική, ἔχουσιν καὶ αἱ δύο ἀντιπροσώπους καὶ ἐν τῇ Ἑλληνικῇ Ἀνατολῇ καὶ ἐν Ἰταλίᾳ.

Ἡ Νεοαττικὴ σχολὴ ἐπήγαγεν ἐκ τῶν Ἀθηνῶν· εἰδομεν ὅτι οἱ διάδοχοι τοῦ Πραξιτέλους μετέπλαιτον τὰ ἔργα του καὶ τὰ ἐπώλουν ὡς νέα· τὰς αὐτὰς τάσεις ἔδειξαν καὶ αἱ κατὰ τὴν Β' καὶ Α' π. Χ. ἑκατονταετηρίδα καλλιτεχνικαὶ οἰκογενεαὶ ἀφ' ἑνὸς μὲν τοῦ Εὐβουλίδου-Εὐχειρος, ἀφ' ἑτέρου δὲ τοῦ Τιμαρχίου-Τιμαρχίδου, ἐκ τῶν ὁποίων ἐσώθησαν ἐν τῷ Ἐθνικῷ ἡμῶν Μουσείῳ καὶ ἔργα τινὰ καὶ πολλὰ ἐπιγραφαί. Καὶ οὗτοι μὲν εἶναι ἐκλεκτικοὶ κλασικισταί· οἱ δὲ ὁμόφρονές των ἐν Ἰταλίᾳ ἀντιγράφουν τὰ ἐπίτηδες ἀρχαῖοντα ἔργα τοῦ Καλλιμάχου, τὰ ὁποῖα ἔχουν ἐμφρασιν ἀρχαϊκὴν ἐξεζητημένην. Τὸ ἐπιτετηδευμένον αὐτὸ ὕψος τῶν Νεοαττικῶν ὀνομάζεται ἀρχαῖστικόν ὕψος.

Ἡ δὲ Πασιτελικὴ Σχολὴ ἔλαβε τὸ ὄνομα ἐκ τοῦ μεγάλου ἀντιπροσώπου αὐτῆς Πασιτέλους, ὁ ὁποῖος ἔδρασε μετὰ τὸ 89 καὶ 62 π. Χ., συνέγραψε πεντάτομον ἔργον, ἀπολεσθὲν, ὅπου περιέγραφε πάντα τὰ ἐν τῷ κόσμῳ καλλιτεχνήματα καὶ ἀπέδανε σπαραχθεῖς ὑπὸ πάνθηρος τοῦ ὁποῖου ἐμελέτα τὰς κινήσεις καὶ τὰς μετέγραφεν εἰς πρόπλασμα. Ἡ σχολὴ αὕτη ἐν ἀντιθέσει πρὸς τοὺς Νεοαττικοὺς ἀντέγραφεν ἔργα τῆς Ἀργεοιστικῆς Σχολῆς τῶν πρὸ τοῦ Πολυκλείτου καλλιτεχνῶν (500—450 π. Χ.)

Ἰδίως ὁμοῦς ἠδοκίμησεν ἡ προσωπογραφία κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην· εἰδομεν ὅτι ἡ ἀρχὴ τοῦ εἶδους τούτου τῆς τέχνης ὀφείλεται εἰς τὸν Λυσίππον. Καὶ ὁ μέγας μὲν οὗτος καλλιτέχνης δὲν παρίστανε μὲ ὁλως δουλικὴν μίμῃσιν τοὺς ἀνθρώπους, ἀλλ' οἱ διάδοχοί του καὶ οἱ μιμηταὶ τῶν Ἀθηναίων παρίσταναν αὐτοὺς ὅπως ἦσαν ἢ κατὰ φαντασίαν, ἂν δὲν εἶχον αὐτοὺς τοὺς ἰδίους ἐνώπιόν των.

Ἐκ τῆς πρώτης περιόδου τῆς προσωπογραφίας, ἡ ὁποία κεῖται ἐντὸς τοῦ Δ' καὶ Γ' π. Χ. αἰῶνος ἔχομεν ἀντίγραφα ἐκ τῶν ἀγαλμάτων πολλῶν φιλοσόφων, ποιητῶν, ῥητόρων, βασιλέων, ἡγεμόνων ἀπὸ τοῦ Ὁμήρου μέχρι τῶν Διαδόχων τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου. Τοῦ Σοφοκλέους ἰδίως ἐσώθη ὥραϊον ἀντίγραφο ἐν Λατερανῇ τῆς Ῥώμης ἡ ὥραία καὶ γλυκεῖα, ὅσον εὐγενὴς καὶ ἀγαθὴ φυσιογνωμία τοῦ ποιητοῦ διακρίνεται, πολὺ διάφορος ἀπὸ τὴν σκεπτικὴν καὶ βαρεῖαν, ὅσον ὑψηλὴν καὶ μεγάλην φυσιογνωμίαν τοῦ Εὐριπίδου. Ἐπίσης ἐσώθησαν ἀντίγραφα τῶν μορφῶν τοῦ Δημοσθένους καὶ τοῦ ἀντικάλου του Ἀισχίνου· τοῦ Δημοσθένους κατεσκευάσαν οἱ Ἀθηναῖοι χαλκοῦν ἀνδριάντα κατὰ τὸ 287 π. Χ., ἔργον τοῦ Πολυεύκτου· τότε ἴσως κατεσκευάσθη καὶ τοῦ Ἀισχίνου. Ἐν τῷ Ἐθνικῷ Μουσείῳ ἔχομεν κεφαλὴν ἐξ ἀνδριάντος τοῦ Δημοσθένους. Τὸ πρόσωπόν του πλήρες ὀυτίδων καὶ ἐντάσεως δεικνύει ἀνυπόμονον, δραστηριώτατον, πολυάσχολον καὶ ἀτότομον ἄνδρα, ὁ ὁποῖος σύρεται ὑπὸ ἀκράτου φιλοδοξίας καὶ ἀγωνίζεται μετ' αὐτοῦσιν ὑπὲρ ἐπικρατήσεως μεγάλων ἰδεωδῶν. Τούναντιον ἡ φυσιογνωμία τοῦ Ἀισχίνου δεικνύει ἄνθρωπον ἡρεμον, ἀγαθόν, φροντίζοντα μᾶλλον διὰ τὸν ἑαυτόν του, εὐγενῶν διαθέσεων, ὀλίγον ἀδιάφορον διὰ τὴν ἑκβασιν τῶν πραγμάτων καὶ οὐχὶ εἰς τὴν δρᾶσιν καὶ αὐτοθυσίαν ἀλλ' εἰς τὴν ἡσυχίαν ἀποδίδοντα τὰ πάντα.

Νέον ἑδαφος εὗρεν ἡ προσωπογραφία εἰς τοὺς μετ' Ἀλέξανδρον βασιλεῖς καὶ ἡγεμόνας καὶ περισσώτερον εἰς τὴν ἐποχὴν τῶν Ῥωμαίων αὐτοκρατορῶν, οἱ ὁποῖοι ἐπέβαλλον εἰς ὅλας τὰς πόλεις νὰ κατα-

σχευάζουν ἀνδριάντας αὐτῶν καὶ τῆς αὐτοκρατορικῆς οἰκογενείας. Ὡς ἐκ τούτου λαμβάνει ἰδιαίτερον χαρακτῆρα ἡ προσωπογραφία τότε ὡς κλάδος τῆς Πλαστικῆς αὐτοτελής. Πολυάριθμα ἀγάλματα σφίζονται ἐκ τῶν προσωπογραφῶν τούτων.

Μεταξὺ αὐτῶν ἐξέχει ἡ μορφή τοῦ ὥραϊον ἐκείνου ἐκ Βιθυνίας νεανίου Ἀντιόχου, τὸν ὁποῖον τόσον ἡγάπησε διὰ τὴν αὐτοθυσίαν του ὁ αὐτοκράτωρ Ἀδριανὸς (117—134 μ. Χ.). Διότι κατὰ τινὰ χρησμόν θὰ παρετείνετο ἡ ζωὴ τοῦ Ἀδριανοῦ, ἂν τις τῶν ἀγαπητοτέρων του φίλων ἐθυσιάζετο· καὶ ὁ Ἀντίνοος ἐθυσιάσθη κρυφίως διὰ τοῦτο, ὁ δὲ Ἀδριανὸς διέταξε νὰ τιμηθῇ ὡς Θεὸς ὑφ' ὅλου τοῦ κόσμου. Πολυάριθμα ἀγάλματα τοῦ Ἀντιόχου σφίζονται παριστῶντα αὐτὸν καὶ ὡς Ἑρμῆν, Διόνυσον, Ἀπόλλωνα κλ., δὲν ὑπάρχει δὲ Μουσεῖον, τὸ ὁποῖον νὰ μὴ ἔχη μίαν ἢ περισσοτέρας εἰκόνας του ἐσχάτως ἀνεκαλύφθη ἐν Δελφοῖς θανμάσιον ἄγαλμα Ἀντιόχου.

Τοιαύτη ἦτο ἡ ἐξάσκησης τῆς Τέχνης ἐν τῇ Δύσει· ἡ Ἀνατολὴ ἐξακολουθεῖ μὲν νὰ ἐργάζεται, ἀλλ' εἶχεν ἀπορροφηθῇ ὑπὸ τῆς Ῥώμης. Αἱ Ἀθηναὶ κατήντησαν κατὰ τὸν Α' αἰῶνα π. Χ. καὶ κατόπιν ἐπαρχιακὴ πόλις ζῶσα μὲ τὸ παρελθόν της· πλείστοι περιηγηταὶ τὴν ἐπεσκέπτονται διὰ τοὺς ἐνδόξους τόπους καὶ τὰ μνημεῖα της. Ἡ Πελοπόννησος ἔχει παρακίμασι ἐτι μᾶλλον, μόνον δὲ ἡ Δῆλος ἐπὶ τινὰς αἰῶνας ὑφ' ὅταν μὲ ἔκτακτον ἀκμὴν ἔνεκα τῆς θέσεώς της ὡς ναυτικοῦ σταθμοῦ μεταξὺ Δύσεως καὶ Ἀνατολῆς. Πολυάριθμοι προστρέχουν ἐκεῖ ἐκ πάσης φυλῆς ἔνεκα τοῦ ἐμπορίου, πλείστοι δὲ καλλιτεχνῶν ἐργάζονται ζωογράφου καὶ μετὰ τὴν Δῆλον αἱ θανμάσιαι ἀνασκαφαὶ τῶν Γάλλων, ὀφειλόμεναι εἰς τὴν γενναιοδωρίαν τοῦ κόμιστος Λουμπά, μᾶς παρουσίασαν ὡς νέαν Πομπηίαν. Ἀποτελοῦν δὲ αἱ ἀνασκαφαὶ τῆς Δήλου μετὰ τῶν Δελφῶν ἐπιστημονικὸν στέφανον δόξης τῆς Γαλλικῆς ἐπιστήμης, ἐφάμιλλον πρὸς τὸν κερδηθέντα ὑπὸ τῶν Γερμανῶν διὰ τῶν ἀνασκαφῶν τῆς Ὀλυμπίας καὶ τῆς Περγάμου. Εἰς τὰς νήσους καὶ τὴν Μ. Ἀσίαν ἐξακολουθεῖ ἐπίσης ποῖα τις καλλιτεχνικὴ δρᾶσις ἔχουσα πάντοτε χαρακτῆρα τὴν θεατρικὴν καλαισθησίαν.

Ὁ γενικὸς χαρακτῆρ τῆς περιόδου ταύτης εἶναι παραγωγή τεραστία καὶ ἀνυπερβλήτως εἰς ποσόν, ἀσημαντὸς εἰς ποιὸν καὶ νέαν δημιουργίαν. Τὸ πνεῦμα τοῦ κόσμου ἐστεῖρευσεν πλέον, διότι πάντα τὰ καλλιτεχνικὰ προβλήματα ἀπὸ πάσης ἀπόψεως ἔλυσεν καὶ ἐξήντηλυσεν ἡ Ἑλληνικὴ Τέχνη ἀπὸ τοῦ Ἀγελάδα μέχρι τῶν Περγαμηνῶν. Ἐκτοτε μόνον αἰωνίαν ἀναγέννησιν διὰ τῶν Ῥωμαίων καὶ τοῦ Μεσαίωνα μέχρι σήμερον καὶ ἴσως μέχρι συντελείας τῶν αἰώνων θὰ σημειώσῃ ὡς πρὸς τὴν Πλαστικὴν ἢ ἀνθρωπίνην ἱστορίαν. Τὸ δῶρον, τὸ ὁποῖον ἡ Ἑλλάς ἐχάρισεν εἰς τὸν κόσμον, ἡ Πλαστικὴ, θὰ παραμένῃ πάντοτε ὡς κοινὸν κτήμα τῆς ἀνθρωπότητος, τοῦ ὁποῖου ἀνώτερον δὲν εἶναι δυνατόν νὰ προσφέρῃ ἄλλος λαός.

ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ ΖΩΗ

Ἑρμῶνα « Ἀργῶ ».

Ὁ κ. Ἑρμῶνας ποῦ δευτέραν ἤδη φορὴν παρουσιάζει τὸν ποιητικὸν ἑαυτόν του ἐμπρὸς εἰς τὸν καθρέπτην τοῦ βιβλίου καὶ τῆς κοινῆς γνώμης, εἰς ἕνα ἀνθρώπου μετὰ τάλαντον ἀμαψισθητόν. Ἴσως εἶνε δύσκολον—μᾶλλον ἀδύνατον—νὰ χωρίσῃ κανεὶς τὸ βάθος ἀπὸ τὴν ἐπιφάνειαν εἰς ἕνα ἔργον τέχνης. Νὰ συγγενεύωμεν τὸ βάθος καὶ τὴν ἐπιφάνειαν ὑπῆρξε τὸ παράγγελμα τοῦ ποιητοῦ ἐκείνου ποῦ τόσον εἶνε μέγας καὶ τόσον ὀλίγον τὸν γνωρίζουν. Βάθος καὶ ἐπιφάνεια, σκέψις καὶ μορφή,

γλώσσα καὶ ὕψος εἶνε τόσον ἀλληλένδετα, τόσον « ἕνα » ὥστε πρέπει νὰ εἶνε κανεὶς ἐντελὴς ἀγεύστος παιδείας διὰ νὰ λέγῃ ὅτι τὸ δεῖνα βιβλίον ἔχει « ἰδέας », ἀλλὰ δὲν ἔχει « μορφήν ». Δι' αὐτὸν τὸν λόγον καὶ διὰ τοὺς ὑπερθεματισμοὺς τοῦ γλωσσικοῦ του τρόπου ὁ κ. Ἑρμῶνας, ἕνας ἀπὸ τοὺς πλουσιώτερας προικισμένους ποιητὰς μας—τοὺς νεωτέρους—εἶνε καὶ θὰ εἶνε ἀπλησίαστος ἀπὸ τὸ ὀλιγάριθμον νεοελληνικὸν δημόσιον ποῦ διαβάσει στίχους.

Τὸ τάλαντον τοῦ ποιητοῦ τῆς « Ἀργῶς » ἕνα πλατὺ ἐπικολυρικὸν τάλαντον ἐκχυνόμενον εἰς δεκαετῶς στιχα ποῦ ἂν εἶχαν τὴν ὅριαν θὰ ἦσαν σονέττα—διότι ἡ ὅρια εἶνε τὸ οὐσιώδες γνώρισμα τοῦ σονέττου ἀπὸ τὸν Δάντην εἰς τὸν Σαίξπηρ, τὸν Γκαίτε καὶ τὸν José Maria de Herédia—τάλαντον ζωγραφικόν, ἀξίζει μετὰ τὸ παραπάνω τὴν προσοχὴν μας. Τάλαντον ἀνόμιον καὶ ἄνισον. Τάλαντον σονεττογράφου.

Τὰ δεκαετῶς στιχ' αὐτὰ—ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἐλευσεν ἡ ὅρια διὰ νὰ οἰκονομηθῇ ἡ νεότευκτος γραμματικὴ, ἐνθυμίζον τὴν σονεττογραφίαν τῶν Γάλλων Παρνασσικῶν καὶ συμβολικῶν. Ἴσως ὀχι διότι εἰς ἐπηρεασμένους ἀπ' αὐτοὺς ὁ νέος ποιητὴς, ἀλλὰ διότι ἔχει ψυχὴν ἀνάλογον. Καὶ ὠρισμένως ἡ νεοελληνικὴ ποιήσις θὰ ἐκέρδιζε ἕνα τίτλον ἀδόμη, ἂν ὁ ποιητὴς ἐσυλλογίζετο περισσώτερον τὸν ποιητὴν κ' ἐλησμονοῦσε δι' ὀλίγον καιρὸν ἢ διὰ παντὸς τὸν γραμματικόν. Αὐτὸ θὰ ἦτον ἀνέβασμα τοῦ τάλαντου του. Καὶ τοῦ τὸ εὐχόμεθα ὁλόψυχα

A. K.

Γερμανικὴ φιλολογία : Δύο νεώτερα μυθιστορήματα.

Τὸ κοινωνικὸν μυθιστόρημα εἰς τὴν Γερμανίαν ἀποτελεῖ, παραλλήλως μετὰ τὸ κοινωνικὸν δράμα, τὴν κυριώτεραν φιλολογικὴν παραγωγὴν τῶν τελευταίων χρόνων. Ὁ λυρισμός, τὸ φιλοσοφικὸν καθῶς καὶ τὸ ἱστορικὸν μυθιστόρημα, ἀκόμη δὲ καὶ τὸ ἄλλοτε χαρακτηριστικὸν τῆς γερμανικῆς φιλολογίας μυθιστόρημα τῶν ἐθνικῶν τύπων εὐρίσκονται εἰς δευτέραν μοῖραν.

Τὰ τελευταῖως περισσώτερον ἀναγνωσθέντα εἰς τὴν Γερμανίαν μυθιστορήματα εἶναι τὸ « Hilligenlei » τοῦ Γουσταύου Φρένσεν καὶ « ὁ κόμης Udo Bodo » τοῦ βαρῶνους Σχίλτ, καὶ τὰ δύο περιγράφοντα κοινωνικὰς πληγὰς καὶ ἀσχολοῦμενα μετὰ κοινωνικὰς ιδεώδεις ἢ ἀκριβέστερον, ὑπερασπιζόμενα τὰς βλέψεις καὶ τὰ δίκαια τῶν λαϊκῶν τάξεων.

Εἶναι φανερόν ὅτι βάσεις τόσον συγκεκριμένα καὶ συνθηκαί τόσον στεναὶ δὲν ἀφήνουν ν' ἀναπτυχθῇ ὅλη ἡ πλαστικὴ καὶ ἡ ἐμπνευσις καὶ ἡ δημιουργικότης, ποῦ χαρακτηρίζουν τὰ μεγάλα ἔργα τῆς τέχνης. Διότι ἡ ἐξέτασις τῶν κοινωνικῶν προβλημάτων καὶ ἡ ὑπεράσπισις τῶν λαϊκῶν δικαιωμάτων φορτῶνουν μετὰ συνειδημένην κοινωνιολογικὴν σκέψιν κάθε πλαστικότητα καὶ φέρουν τὴν ἐμπνευσιν εἰς ῥητορικὴν « Ἡ τέχνη δὲν πρέπει ν' ἀποβλέπῃ εἰς τίποτε ἄλλο παρὰ εἰς τὴν τέχνην » ὅπως εἶπεν ὥραϊα ὁ Taine.

Τὸ Hilligenlei (ἱερὰ γῆ) εἶναι ὁ γενέθλιος τόπος καὶ ἡ χώρα εἰς τὴν ὁποίαν ἀποβλέπει μετὰ πόθον ὁ ἦρωας τοῦ μυθιστορήματος τοῦ Φρένσεν, ὁ Κάι Ζάνς, υἱὸς ταπεινοῦ ἐργάτου, διελθὼν τὴν παιδικὴν του ἡλικίαν μετὰ στέργου καὶ μετὰ ἀθλιότητος εἰς τὸ πατρικὸν του σπίτι. Παιδί ὁ Ζάνς ἦτο ἑρμῶνα ὀρεμβασιμῶν καὶ εἶχε διψάν ἰδανικῶν εὐτυχίας καὶ ἀγαθότητος. Νέος ἔπειτα ἠγάπησε τὴν θάλασσαν, ἐγίνε ναυτής· ἀλλὰ καὶ πάλιν ἡ ζωὴ του ἐπέρασε ταραχῶδης καὶ ἀνοφελῆς. Ἐπὶ οὐ ἀποκτῶν σιγὰ· σιγὰ μορφῶσιν ἐξήτησε τὴν πραγματοποίησιν τῶν ἰδανικῶν του εἰς τὴν πίστιν καὶ ἐγίνε ἐπὶ τέλους θεολόγος εἰς τὸ μπουρζουὺν μέχρι τοῦ θανάτου αὐτοῦ.

Ἀπὸ τὰ ἄλλα πρόσωπα τοῦ μυθιστορήματος μερικὰ

αποβλέπουν μόνον εις την απόκτησιν του χρήματος, όπως ο δήμαρχος του τόπου, όπου ο Κάινς ἐγεννήθη, και ο Τζάφρ Ντουξενσεν μεταχειριζόμενοι κάθε μέσον, ακόμη και δολιότητα και κλοπήν, προς επιτυχίαν του σκοπού των. "Αλλά πρόσωπα πάλιν στερημένα συστηματικότητας και ἰσως δυνάμεως εἶναι ἐνθουσιώδεις υποστηρικταί της κοινωνικῆς ἰσότητος. Ἐξ ἀντιθέτου δὲ ὑπάρχουν οἱ ἰσχυροί, ὡς τοὺς ἀποκαλεῖ ὁ συγγραφεύς, οἱ ὁποῖοι βασιζοῦν τὰ πάντα ἐπὶ τῆς ἀτομικῆς δυνάμεως, και τὴν ἡθικὴν αὐτὴν ἀκόμη και τὴν δικαιοσύνην. Ἀπὸ τοὺς δυνατοὺς αὐτοὺς εἶναι αἱ δύο θυγατέρες τοῦ διευθυντοῦ τοῦ σχολείου, ἡ Ἄννα και ἡ Χέινκε καθὼς και ὁ ἀδελφός των Πιέτ.

Μέσα εἰς τοιοῦτον περιβάλλον πλησίον τῆς θαλάσσης, ἡ ὁποία κάποτε εἶναι ἡμερὴ και συνήθως κακὴ και ἀγρία. ἐξελλίσσεται ἡ ἀνέσχυρη ζωὴ τοῦ Κάι Ζάνς, ἀρρωστη ἀπὸ ἐπιθυμίας και ἀνεκπλήρωτα ἰδανικά. — Ἀπὸ μικρὸς ἀγιάζει ὁ Κάινς τὸ περιβάλλον αὐτό, ἕως οὗ ἀποκτᾷ δισταγμοὺς ἐναντίον τῶν ἀνθρώπων και καταφεύγει εἰς τὴν θάλασσαν — γίνεται διὰ τρία ἔτη ναύτης μαζί με τὸν Πιέτ, τὸν υἱὸν τοῦ διδασκάλου. Ἀλλὰ και εἰς τὴν θάλασσαν τὸν καταδιώκει ἀμείλικτα ἡ ἀθλιότης ἡ μᾶλλον ἀνευρίσκει αὐτὸς τὴν ἀθλιότητα μέσα εἰς τὴν μικρὰν κοινωνίαν. ἡ ὁποία ἀποτελεῖ τὸ πλήρωμα τοῦ πλοίου. — Ἐπὶ τέλους ἐπιστρέφει και πάλιν εἰς τὴν γῆν, ἀνάπηρος μάλιστα — ἀπὸ ἐν δυστύχημα ἔχασεν ὡς ναύτης τὸ χέρι του — και γίνεται σπουδαστής της θεολογίας. Ἀλλ' ὁ ἀγὼν της ψυχῆς δὲν τὸν ἐγκαταλείπει. Εἶναι ἀπὸ τὰς ὑπάρξεις, αἱ ὅποιαι φέρουν εἰς τὰ μύχια τῆς ὑποστάσεως των τὴν πάλιν και τὴν διάστασιν πρὸς τὴν πραγματικότητα και πρὸς τὰς πεζότητες τῆς ζωῆς. Ὁ πόθος του πρὸς εὐτυχίαν τῆς ἀνθρωπότητος αὐτῶν δλονὲν και εἰς ἐπίμετρον ἄλλος πόθος — ἡ ἀγάπη του διὰ τὴν Χέινκε — γεννᾶται εἰς τὴν ψυχὴν του. Ἡ ἀγάπη του αὐτῇ, μικρὰ και ἀπροσδιόριστῇ εἰς τὴν ἀρχὴν, μεγαλύνει βαθμὴδὸν μυστηριωδῶς ὥστε νὰ καταλάβῃ τὸ μεγαλύτερον μέρος τῆς ὑπάρξεώς του. Ἀλλὰ και πάλιν δὲν φθάνει ἡ ἀγάπη του αὐτῇ νὰ δώσῃ σκοπὸν εἰς τὴν ζωὴν του και ν' ἀποκρύψῃ ἀπὸ τῶν βλεμμάτων τὰς κοινωνικὰς ἀθλιότητας. Ὁνειροπολεῖ νὰ ὑπάγῃ ἄλλου, εἰς μεγαλύτερον κύκλον δράσεως, εἰς τὸ Βερολίνον, διὰ νὰ ζητήσῃ ἐκεῖ τὴν πραγματικὴν ψυχὴν τοῦ λαοῦ. Συντρίβεται τοιοῦτοτρόπως εἰς ψυχικὸν ἀγῶνα χωρὶς σκοπὸν πρακτικὸν και χωρὶς ὠφέλειαν. Ὁ τόπος τῆς γεννήσεώς του ἔχει ὑποστῇ συμφορὰς. Ὁ Ντουξενσεν, ὁ χρηματολόγος, ἀφ' οὗ προσεῖλκυσε τὰ χρήματα τοῦ κόσμου με ὠραίας ὑποσχέσεις χρεωκοπεῖ. Οὕτε αὐτὸς κἀν οὔτε ὅσοι τὸν ἠκολούθησαν ἐπ' ἀγαθῇ τοιοποίησαν τὸ ἰδανικόν των. «Οἱ ἄνθρωποι εἶναι τραγελοῖ — λέγει ὁ Κάι Ζάνς. Κανένας τους δὲν ἤμπορεῖ νὰ ὀδηγηθῇ μόνος του χωρὶς νὰ ναυαγήσῃ».

Τότε ἡ Χέινκε ἀναλαμβάνει νὰ τὸν ἀνεγείρῃ. Τὸν παρηγορεῖ και τοῦ δίδει θάρρος. Ἀλλὰ τὴν στιγμήν ποὺ ἀρχίζει αὐτὸς νὰ ἐπανέρχεται εἰς τὴν δύναμιν τῆς ζωῆς και ἐξομολογεῖται εἰς τὴν Χέινκε τὴν ἀγάπην του. ἄλλη μεγαλητέρα ὅλων τῶν προηγουμένων ἀπογοητεύσεις τὸν κολαφίζει. Ἡ Χέινκε ἀγαπᾷ ἄλλον και τοῦ τὸ λέγει με ἀγαθότητα ἀλλὰ και με ἀμείλικτον εὐλιγνείαν.

Μόνος μετὰ τὴν ὀλιβερὰν ἀποκάλυψιν μέσα εἰς τὸ μικρὸν δωμάτιόν του παραδίδεται εἰς τὴν ἀπελπισίαν. Ἀλλὰ κάποια φωνὴ ἀπὸ τὰ μύχια της ψυχῆς του, φωνὴ γεμάτη ἀγαθότητα τὸν συνεφέρει. «Πιστεύεις λοιπὸν — λέγει ἡ φωνὴ — ὅτι με μειδίαμα εἰς τὰ χεῖλη θὰ ἤμπορούσες νὰ δηγηθῇς εἰς τοὺς ἄλλους τὴν ζωὴν τοῦ ὁμήρου;»

Ὁ Κάι Ζάνς ἔκλαυσε, συνήλθε και ἀρχισε νὰ γράφῃ τὴν ἱστορίαν τοῦ Ἰησοῦ. Καὶ μία παρένθεσις τοιοῦτοτρόπως ἀρχίζει, ποὺ ἀποτελεῖ τὸ ἐν πέμπτον τοῦ ὅλου βιβλίου. Εἶναι ἡ περιγραφὴ τῆς ἀνθρωπότητος πρὸ

τοῦ Ἰησοῦ, ἔπειτα ἡ γέννησίς του, ἡ ἱστορία τοῦ Χριστιανισμοῦ και ἡ σημερινὴ κατάστασις του. Τελειώνει ἡ παρένθεσις αὐτὴ με περιλήψιν τῶν συμπερασμάτων τῆς σημερινῆς ἐλευθέρως σκέψεως. ποὺ παρουσιάζουν τὸν Ἰησοῦν ὡς ἄνθρωπον, ἀλλὰ τὸν καλῆτερον και τὸν ὑπέρτερον ὅλων τῶν ἀνθρώπων. — Μετὰ τὸ ἔργον του αὐτὸ ὁ Κάι Ζάνς ἀποθνήσκει εἰς τὴν πατρίδα του, κατόπιν ἐνὸς ταξιδίου του εἰς Ἀφρικήν. ἤτοι κατόπιν νέας ἀποπειρᾶς αὐτοῦ πρὸς διδασκαλίαν τῆς ἀγαθότητος και πραγματοποίησιν τῆς εὐτυχίας. Καὶ ἀποθνήσκει με ἀνεφικτους τὰς δύο ἀγάπας του — τὴν ἀγάπην τῆς Χέινκε και τὴν ἀγάπην τῆς ἀνθρωπότητος.

***

«Ὁ κόμης Udo Bodo» τὸ ἔργον τοῦ βαρώνου Σχίλτ, ποὺ ἀνεφέραμεν ἀνωτέρω εἶναι και αὐτὸ κοινωνικὸν και ῥεπεῖ περισσότερον εἰς τὴν σάτυραν παρά εἰς τὸν λυρισμόν. Φέρει δηλαδὴ τὸν αὐτὸν χαρακτήρα μετὰ τὰ προηγούμενα ἔργα τοῦ συγγραφέως ποὺ χαρακτηρίζουν και σατυρίζουν τὴν πλουτοκρατίαν και τὸν στρατόν. Αὐτὴν τὴν φορὰν ἡ σάτυρα τοῦ συγγραφέως μιστογόνει τὴν τάξιν τῶν εὐγενῶν. — Ὁ ἥρωας τοῦ ἔργου, ὁ Udo Bodo εἶναι μόνος ἀπόγονος πολὺ παλαιᾶς και πολὺ εὐγενούς οἰκογενείας. Ἡ μητέρα του ἀπέθανε κατὰ τὴν γέννησίν του και ὁ πατέρας του, ἄνθρωπος στενοκέφαλος, σχεδὸν ἡλίθιος, παρουσιάζων ἐν τούτοις ὅλα τὰ ἐξωτερικὰ γνωρίσματα τῆς λεγομένης σοβαρότητος, καταγίνεται νὰ ἐπιστατῇ τὰ κτήματά του νὰ καπνίσῃ καλὰ και νὰ συνεχίσῃ τὸν χρονογράφον τῆς οἰκογενείας του. Αὐτὸς προσορίζει τὸν υἱὸν του δι' ὑποργόν, ἀλλὰ δὲν νομίζει ἀναγκαῖον πρὸς τοῦτο νὰ τοῦ δώσῃ πραγματικὴν μόρφωσιν. «Δὲν ἔχομεν ἀνάγκην — λέγει — τῶν νέων γνώσεων. Δὲν ἤμποροῦμεν νὰ γίνωμεν (ἡμεῖς οἱ εὐγενεῖς) περισσότερον ἀφ' ὅτι εἴμεθα. Πρέπει πρῶτον νὰ φροντίζωμεν πῶς νὰ διατηρῶμεν τὴν ἀπόστασιν, ποὺ μᾶς χωρίζει ἀπὸ τὸν λαόν».

Ἀλλὰ και ὁ Udo Bodo καθ' ἑαυτὸν εἶναι ἀνεπίδεκτος μορφώσεως πραγματικῆς. Δὲν κατορθώνει νὰ λάβῃ τὸ ἀπολυτήριον τοῦ Γυμνασίου και μὴ δυνάμενος νὰ ἐπιδοθῇ ἔνεκα τούτου εἰς ἐπιστημονικὰς σπουδὰς, καταφεύγει εἰς τὸν στρατόν. Εἰσάγεται εἰς στρατιωτικὴν Σχολήν, ὅπου συναναστρέφόμενος ἔνεκα τοῦ τίτλου του με τοὺς εὐγενεῖς γίνεται φίλος ἐνὸς πρίγκηπος συσπουδαστοῦ χάρις εἰς τὰς ἡλιθιότητας ἀστειολογίας του και τοὺς ἐπιτηδευμένους τρόπους του. Τὰ προσόντα αὐτὰ κάμνουν νὰ ἐκληφθῇ μετὰ τὸν κύκλου τῶν ἄλλων εὐγενῶν ὡς νέος εὐφυής. Καὶ τοιοῦτοτρόπως ἅμα ἔγινεν ἀνθυπολοχαγός, διωρισθὴν και ὑπασιπστής τοῦ πρίγκηπος, τοῦ φίλου του, ὁ ὁποῖος ἐν τῷ μετὰ ἀνῆλθεν εἰς τὸν πατρικὸν θρόνον.

Ἐν τούτοις ὁ πατὴρ του ἀποθνήσκει και αὐτὸς κληρονομεῖ τὸν τίτλον τοῦ κόμητος. Νομίζει τότε ὅτι ἡ θέσις του ὡς ὑπασιπστοῦ εἶναι ταπεινωτικὴ και ζητεῖ ἀπὸ τὸν πρίγκηπα προστάτην του κάποιαν προαγωγὴν. Τότε μόνον ὁ πρίγκηψ ἀνακαλύπτει τὴν κούφωσιν και τὴν εὐθδειάν του. Ἀλλ' ἐπειδὴ πρόκειται περὶ εὐγενούς τὸν ἀπομακρύνει μὲν, τὸν στέλλει ὅμως με καλὰς συστάσεις εἰς ἐν σύνταγμα. Ἐκεῖ τὸν θεωροῦν ὡς εὐνοοῦμενον τοῦ πρίγκηπος και τοιοῦτοτρόπως οἱ ἀνώτεροί του, ἀκόμη και οἱ σοβαρότεροι ἀποφεύγουν νὰ τὸν χαρακτηρίσουν κακῶς. Ἀλλὰ διὰ τὸν θέσουν κατὰ τινα τρόπον εἰς ἀδράνειαν, φροντίζον διὰ τὴν προαγωγὴν του και ἔπειτα λοχαγὸν πλέον τὸν τοποθετοῦν εἰς τὸ ἐπιτελεῖον.

Ἐτελείωσεν ὅμως. Ὁ Udo Bodo ἀπέκτησε τοιοῦτοτρόπως θέσιν, ποὺ τοῦ παρέχει δικαίωμα σοβαρότητος, μορφώσεως και πνευματικῆς ὑπεροχῆς. Τόσον πολὺ, ὥστε και αὐτὸς ὁ πρίγκηψ ἀρχίζει νὰ πιστεύῃ ὅτι πραγματικῶς πρόκειται περὶ ἀνθρώπου ἀξίας, ἀφ' οὗ οἱ ἀνώτεροί του τὸν ἔκριναν ἱκανὸν διὰ τὸ ἐπι-

τελεῖον και ἐπὶ τέλους διορίζει ὑπουργόν. Καὶ τοιοῦτοτρόπως τελειώνει τὸ ἔργον, τὸ ὁποῖον διακρίνουν λεπτότης εἰκόνων τῆς πραγματικῆς ζωῆς και τὸ ὁποῖον χάρις εἰς τὴν σάτυράν του ἔλαβε καταπληκτικὴν διάδοσιν εἰς τὴν Γερμανίαν.

Ζ. ΠΑΔΟΣ

ΛΟΓΟΙ ΚΑΙ ΑΝΤΙΛΟΓΟΙ

Ἐνα θῦμα

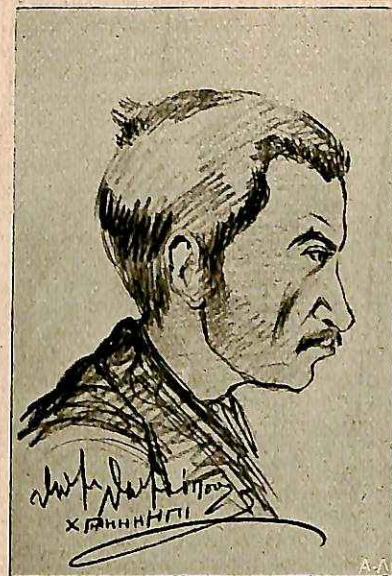
ΤΟ φῶς δὲν ἐξύπνησε μόνον τὰς ἱεράς κορυφὰς τῶν ἀσφοδέλων. Ἡ ἐφετινὴ ἀνοιξὶς θὰ εἶναι γόνιμη, και πολλαπλοῦν και πλουσιοπάροχον τὸ ἀνθισμὰ της. Ἐκλογαί, Ὀλυμπιακοὶ ἀγῶνες, ὁητορικὴ ἰσως ἀφθονία, λόγοι και λόγια και Words, Words, Words. ποὺ λέγει ὁ Ἀμιέτος. Καὶ πρὶν ἀπ' αὐτά, ἐξ ἴσου μ' αὐτά, μία δίκη γεμάτη ἐνδιαφέρον. ἱστορίαν ἀκόμη ἂν θέλετε, γοητείαν, συγκινήσεις διὰ τοὺς πολλοὺς ὑπερτέρας ἀπὸ τὰς ἐαρινὰς ὄλας.

Ὁ Κωσταγερακάκης, παρ' ὅλα ὅσα τοῦ ἐκατηγόρησαν, εἶναι μία ὑπόθεσις, ἡμπορεῖ νὰ πῇ κανεῖς, ἂν δὲν εἶνε φόβος νὰ παρεξηγηθῇ, εὐγενούς... δολοφόνου. Ὅχι διότι τὸ ἔγκλημά του εἶχ' ἐπίδρασιν εἰς τὴν πολιτικὴν κίνησιν τοῦ τόπου. Ὁ Κωσταγερακάκης δὲν ἠθέλησε οὔτε ἐνεργῶν τὸ ἔγκλημά του, οὔτε ἀπολογούμενος δι' αὐτό, νὰ τὸ ἀναγάγῃ εἰς ὑψος ἐγκλήματος πολιτικοῦ Πιθανόν ἔτσι νὰ ἔσωζε και τὴν κεφαλὴν του, τίς οἶδε! Τοῦλάχιστον τὴν ὑπόληψίν του. Ἡ κομμικὴ ἐμπάθεια κάμνει θαύματα περισσότερα ἀπ' ὅλα τὰ θαυματουργὰ ἄγια λείψανα τῶν καλογήρων, ἐκείνων ποὺ ὁ Ἀνδρέας Λασκαράτος, ὁ μόνος νεόελ-λην σατυρικός, εἰς τὸν βαθμὸν τοῦ ὑψηλοῦ θυμοῦ του ὠνόμασε θρησκευτικούς. Ἰσως νὰ ἔσωζε τὴν κεφαλὴν, διότι ὅλος ὁ διαφωνῶν πρὸς τὸν μακαρίτην Δηλιγιάννην Ἐλληνομίχης θὰ ἐλάμβανεν ἐνδιαφέρον διὰ τὴν ταπεινὴν του ζωὴν.

Ἡδύνατο ν' ἀναγάγῃ τὸ ταπεινὸν και κακόμοιρον ἔγκλημά του εἰς ἔγκλημα πολιτικόν. Δὲν τὸ ἔκαμε. Δὲν τὸ ἔκαμε ἀπὸ ἀδυναμίας, ἀπὸ ἀδεξιότητος... ἀπὸ εὐλιγνείας... Ὁ Κωσταγερακάκης ἀπολογούμενος εἶπεν ὅτι γνωρίζει ἐκ τῶν προτέρων τὴν καταδίκην του, ὅπως ἕνας φθισικός εἰς τὸ τελευταῖον στάδιον τῆς φθίσεως ὑπολογίζει περίπου τὸν καιρὸν ποὺ θὰ κοινη-νῇ με τὸν θάνατον, ἐπροσπάθησε μάλιστα νὰ βιάσῃ τοὺς δικαστὰς νὰ κάμουν ὅτι ἔχουν νὰ κάμουν μία ὥρ' ἀρχύτερα. Δὲν εἶχε τὴν δύναμιν νὰ περιμένῃ τὸν θάνατον εἰς τὴν ὥραν ποὺ θὰ τοῦ ἤρχετο, θὰ τοῦ τὸν ἔσπελναν δηλαδὴ. Καὶ ὑπὸ τὴν ἐποψιν αὐτὴν ὁ Κωσταγερακάκης εἶνε μὲν φύσις ἀνθρωπίνη, πάρα πολὺ ἀνθρωπίνη, ἀλλ' ἀντισωκρατικὴ και ἀφιλόσοφος.

Ὁ δυστυχὴς αὐτός, ποὺ εἶνε σπάνιον και ὑπερόχον παράδειγμα δυστυχίας ἕως εἰς τὰ ἔσχατα, ἡμποροῦσε νὰ εἶνε ὁπαδὸς τοῦ Λεοπάρδη και τοῦ Σοπενάουερ και τοῦ ἀρχαίου Ἡγησία τοῦ πεισιθανάτου, ἂν τοὺς ἤξευρε. Καὶ ἴσως, ἂν τοὺς ἐγνώριζε, νὰ ἐμάνθανε ὅτι ἡ αυτοκτονία εἶνε κάποτε ἡ μόνη λύσις. Ἡ δολοφονία τὸν ἀπεξένωσε ἀπὸ κάθε συμπάθειαν. Συμπάθειαν ποὺ κανεῖς δὲν θὰ τοῦ ἤρνεϊτο, ἂν αυτοκτονοῦσε, ὅταν «ἐνόμιζε πῶς εἶχε μία δεκάρα στήν τσέπην του νὰ πάρῃ γὰρ γὰ τὸ ἀρρωστο παιδί του και εἶδε πάλι ὅτι δὲν εἶχε».

Πόσον εἶνε ἀνθρώπινα τὰ τελευταῖα αὐτὰ λόγια! Σχεδὸν μετ' ἀνθρώπων ὅπως μία ὑψηλὴ τραγωδία μεγάλου διδασκάλου. Ἀλλ' ἴσως ἡ τέχνη δὲν γίνεται οὔτε πρέπει νὰ γίνεται ἀνθρωπίνη τόσο πολὺ ποτέ. Ἰδὸν λοιπὸν μία ὑψηλὴ συγκίνησις ἀπὸ τὴν ἀπολογίαν δολοφόνου, τὸν ὁποῖον ἡ μοῖρα ἐμοίρασε κακὰ, πολὺ κακὰ, με ὅλας τὰς δυστυχίας και με ἀσχημὴν περισ-σὴν. Καὶ νὰ μὴ ἀφορμὴ διὰ τὴν συμπάθειάν μου. Συμπαθεῖται τόσο τοὺς δυστυχεῖς, και ἴσως εἴν' ἐ-

Ὁ Κωσταγερακάκης.

κεῖνοι μόνον ποὺ ἀξίζουν ἢ χρειάζονται τὴν συμπάθειάν μας.

Δὲν ἤξευρα τί θὰ ποῦν οἱ ἐγκληματολόγοι τῆς νέας σχολῆς και τῶν νέων ἰδεωδῶν, οἱ καταδικάζοντες τὴν εἰς θάνατον καταδίκην.

Ὅσοι νομίζουν ἀναγκαῖαν τὴν θανατικὴν ποινὴν, ἀναχωροῦν ἀπὸ τὴν ἰδέαν ὅτι ἡ δικαιοσύνη εἶν' ἐκδίκησις ἐναντίον τοῦ ἀδικούντος. Καὶ ἡ ἐκδίκησις κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἀναβιβάζεται εἰς τὸ σημεῖον τῆς ὑψηλῆς δικαιοσύνης. Ἀλλὰ δὲν εἶνε πλέον ἡ ἡθικὴ μας εἰδωλολατρία. Καὶ ἡ θρησκεία μας εἶνε μία θρησκεία οἴκτου ἀνὲν ὁρίων. Καὶ ἰδοὺ διὰ ποῖον λόγον εἰς αὐτὴν τὴν περιστάσιν ὁ Κωσταγερακάκης, θῦμα μίας ἐποχῆς κ' ἐνὸς καθεστώτος διὰ τὸ ὁποῖον ὁ κ. Εἰσαγγελεὺς ἐβροντοφώνησε «καταλυθῆτα» και θῦμα ἀπὸ τὰ μᾶλλον ἀκούσια, ἀπὸ τὰ μᾶλλον ταπεινά, θῦμα ὅμως, χάνει τὴν κεφαλὴν. Τί νὰ σας πῶ! Τὸ θῦμα εἶτε Πριγνεία εἶνε, εἶτε Κωσταγερακάκης, μετ' ἀντικεινῶν, τὸ συμπάθω καὶ μοῦ φαίνεται πάντοτε μὴ ἐστερημένον μίας εὐγενείας ὁποιασδήποτε, τῆς εὐγενείας τῶν θυσιαζομένων. Ὁ Κωσταγερακάκης χάνει τὴν κεφαλὴν του. Καὶ βέβαια τὴν στιγμήν αὐτὴν δὲν ἐνθυμεῖται καθόλου τὸν Μάρκον Αὐρηλίον «μέμνησο και ἀποθνήσκων ὅτι βιωτικὴν πράξιν ἐπιτελεῖς».

Τὸ θῦμα - θῦμα εἶνε

Ὁ Κωσταγερακάκης εἶνε θῦμα και πολλὰς φορὰς θῦμα.

ΜΟΥΚΙΟΣ ΣΚΑΙΟΛΑΣ

ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΤΕΧΝΗ ΕΠΙΣΤΗΜΗ

ΕΝ τῷ τελευταίῳ τεύχει τῆς «Λοξαιολογικῆς Ἐφημερίδος» τοῦ 1906, ὅπερ ἐκλείσθη τὴν 15ην Ἰανουαρίου 1906, ἐδημοσίευσεν κομμὸν τοῦ Ἑθνικοῦ ἡμῶν Μουσείου ὃν ἀναγνώριζω ὡς ἐξ ἀντιγράφου τὸν περιφώνου Σαυροκτόνον Ἀπόλλωνος τοῦ Πραξιτέλους προερχόμενον και μοναδικὸν ἐν Ἑλλάδι.

Ἐκεῖ προσεπάθησα νὰ σχετίσω παραδόσιν τινα λαϊκὴν τῆς Ἀρκαδίας πρὸς ἐρμηνείαν τοῦ Ἀπόλλωνος τούτου, ὅστις παρίσταται ἐντελὼς ὑπὸ τύπον αἰνιγ-

ματώδη: δὲν κατορθώθη δὴλ. νὰ ἐξημερευθῇ διατὶ παρεστάθη τόσον νεανικός, ὡς παιδίον δωδεκαετῆς, ὁ θεὸς καὶ τίνα σχέσιν ἔχει πρὸς τὴν παράστασιν αὐτοῦ ἢ αὐτῶν, ἣν προφανῶς πρόκειται νὰ φονεύσῃ.

Σήμερον ἐν Ἀρκαδίᾳ τὰ παιδιά πιστεύουσιν ὅτι ἂν τις φονεύσῃ ἀσκαλαβώτην, κοινῶς *πολυτῆρι*, δι' ἐνὸς κτυπήματος τῆς χειρὸς καὶ χωρὶς μετ' αὐτὸ νὰ δώσῃ τὸ ζωῦφιον σημεῖον τι ζωῆς, ἀπαλλάσσεται παντὸς ἁμαρτήματος, ὅπερ προϋξήνησεν εἰς φίλον αὐτοῦ. Ἀκριβῶς ὁ Ἀπόλλων, ὅταν ἦτο παιδίον, ἐφόνευσεν ἀκουσίως τὸν ἀγαπητὸν αὐτοῦ φίλον Ὑάκινθον· ἴσως λοιπὸν κατὰ τινὰ τοπικὴν παράδοσιν, σχετικὴν πρὸς τὴν λατρείαν Ἀπόλλωνος—Ὑάκινθου, ὁ νεαρὸς θεὸς ἐδοκίμαζε νὰ καθαρθῇ διὰ τοῦ φόνου τῆς σαύρας ἀπὸ τοῦ ἁμαρτήματος ἐκείνου, ὁ δὲ Πραξιτέλης διηγήρησε τὴν παράστασιν αὐτοῦ οὕτω κατ' ἀπαίτησιν τῶν παραγγελλάντων τὸ ἄγαλμα, ὅπως ὁ Σκόπας εἰς τὸν Ἀπόλλωνα Σμινθέα (ἐξολοθρευτὴν τῶν ποντικῶν) καὶ ἄλλοι καλλιτέχναι εἰς ἄλλα ὅμοια ἔργα ἔπραξαν τὸ αὐτό.

Εἰς ὅσα γράφω ἐκεῖ περὶ τοῦ ζητήματος δύναται νὰ προστεθῇ καὶ ἡ χρῆσις τῆς σαύρας εἰς τὰ φίλτρα καὶ τὰς ἐν γένει ἐρωτικὰς μαγείας, ὡς ἐξάγεται π. χ. ἐκ τοῦ στίχου τοῦ Θεοκρίτου (2, 58):

σαύραν τοι τρίψασα κακὸν ποτὸν αὔριον οἶδω,

ἐκ τοῦ Πλινίου (Φυσικ. Ἱστορ. 30, 15, 49), ἐκ τοῦ Σχολιαστοῦ τοῦ Θεοκρίτου, ἐκ τοῦ Εὐσεβίου (Εὐαγγελ. Προπαρ. V 12).

*ζῷοισιν λεπτοῖσι κατοικιδίοις σκαλαβώταις
... μίγματα τρίψας κτλ.*

Ἐπίσης ἐκτὸς τῶν παραστάσεων ἐπὶ ἀρχαίων ἀγγείων τῆς σαύρας, μετ' ἧς παίζουσι τὰ παιδιά, μνημονεύμεν καὶ τίνα παράστασιν αὐτῆς ἐπὶ κορινθιακοῦ ἀγγείου τοῦ Ἑθνικοῦ ἡμῶν Μουσείου (ἀριθμ. 521) φέρουσιν ἐπιγραφὴν «*ἀσκάλαβος*»· πλησίον παρίστανται δύο μορφαὶ ἀνδρῶν.

Α. Σ. ΑΡΒΑΝΙΤΟΠΟΥΛΟΣ

16 Ἰανουαρίου 1906.

++

Ο συνεργάτης μας κ. Παῦλος Νιρβάνας μᾶς στέλλει τὴν ἐπομένην ἐπιστολήν.

Φρεατὺς 20 Φεβρουαρίου

Ἀγαπητὲ Διευθυντά,

Ὁ Μούσιος Σκαιοῦλας ζητεῖ νὰ ἐκβιάσῃ τὴν σιωπὴν μου ἐπὶ τοῦ «*Μυστικοῦ τῆς Ζωῆς*». Τὴν θεωρεῖ μάλιστα ὡς θλιβερόν φαινόμενον. Ἡ προσοχή του εἰς τὴν ψυχολογικὴν μου εἰδικότητα μετ' ἐμὲ καὶ τὸν εὐχαριστῶ. Λυποῦμαι μόνον ὅτι δὲν θὰ τὸν εὐχαριστήσω. Τὸ «*Μυστικὸν τῆς Ζωῆς*» εἶνε ἀτυχὲς τὸ χειρότερον μυθιστόρημα τοῦ εὐφυεστάτου αὐτοῦ λογογράφου καὶ καλοῦ μου φίλου κ. Πολυβίου Δημητρακοπούλου. Εἰς τὸ εἶδος αὐτὸ ὁ πασιγνώστος Βέρν καὶ ὁ Ἄγγλος Οὐέλς μετ' ἡμῶν «*Μηχανὴν πρὸς Ἐξερεύνησιν τοῦ Χρόνου*» καὶ τὸν «*Πόλεμον τῶν Κόσμων*» εἶνε διδάσκαλοι τῶν ὁποίων τὴν μελέτην συνιστᾷ εἰς τὸν κ. Δημητρακοπούλου, ἐὰν θέλῃ νὰ ἐξακολουθήσῃ τὸ εἶδος. Αὐτὰ θὰ εἶχα νὰ εἰπῶ ὡς λογοτέχνης. Ὡς ψυχολόγος δὲν θὰ εἶχα νὰ εἰπῶ τίποτε. Τὸ σύστημα τοῦ κ. Δημητρακοπούλου, δὲν εἶνε δυνατόν νὰ συζητηθῇ μετ' αὐτὰ δεδομένα καὶ τὰς μεθόδους καμμιᾶς ἀπὸ τὰς γνωστὰς ἐπιστήμας. Μόλις παύσῃ κανεὶς νὰ τὸ ἀντιμετωπίζῃ ὡς ἔργον φαντασίας, ἀπογυμνώνεται ἀπὸ κάθε του ὠραιότητά. Τὸ ἔργον μένει παιδαριώδες. Κυριολεκτικῶς παιδαριώδες, γεμάτων ἀντινομίας, παρεξη-

γήσεις καὶ ἰλαρὰ ἀπρόοπτα. Περίον συζητήσεως ἐπιστημονικῆς δὲν ὑπάρχει. Οὔτε κἂν συνεννοήσεως ὁποιασδήποτε. Ἡ γνώμη μου εἶνε αὕτη, καὶ μένει κατόπιν ἀκόμη τῶν ἀσφύων διθυράμβων τοῦ σοφοῦ διδασκάλου μου κ. Μ. Κατσαρά καὶ τῶν συναδέλφων μου κ. κ. Βλαβιανοῦ καὶ Μιτάντση. Ἄν εἰμποροῦσε τοῦλάχιστον τὸ «*Μυστικὸν*» νὰ ὑπαχθῇ εἰς τὰς Ἀποκρύφους Ἐπιστήμας, τὰς *Sciences Occultes*! Ἐκεῖ ἐπὶ τέλους θὰ εἰμποροῦσε νὰ πιστεύῃ κανεὶς κατὰ βούλησιν, διότι ὅσον μωρὸν εἶνε νὰ πιστεύῃ κανεὶς εἰς αὐτάς, ἄλλο τόσον εἶνε καὶ νὰ μὴ πιστεύῃ. Ἡ ἐπιστημονικοφάνεια ὅμως τοῦ «*Μυστικοῦ τῆς Ζωῆς*» τὸ ἀποστερεῖ καὶ ἀπ' αὐτὸ τὸ πλεονέκτημα.

Ἐν τοῖτοις δὲν θέλω νὰ κλονίσω καθόλου τὰς πεποιθήσεις τοῦ φίλου μου κ. Δημητρακοπούλου. Καθένας εἰμπορεῖ νὰ δημιουργῇ μίαν θεωρίαν διὰ τὴν ἐξηγήσιν κάθε φαινομένου. Εἰς ὅλα τὰ δύσκολα προβλήματα τῆς φύσεως καὶ τῆς ζωῆς αἱ θεωρίαι πλημμυροῦν, ὅπως πλημμυροῦν τὰ θεραπευτικὰ μέσα εἰς τὰ μέχρι τοῦδε ἀνιάτα νοσήματα. Καὶ ὅλαι εἰμπορεῖ νὰ εἶνε «*εὐφυεῖς*», *ingénieuses*, ὅπως ἔγραψαν οἱ ξένοι πρὸς τὸν Paul Arcas, et très ingénieuses. Ἐνας φίλος μου λογογράφος ἔχει μίαν ἀνάλογον θεωρίαν, ἰδικὴν του περὶ σεισμῶν. Εἶνε εὐφυεστάτη, ἐξηγεῖ ὅλα τὰ σχετικὰ φαινόμενα, μετ' ἡμῶν διαφορὰν ὅτι εἶνε ἀπλοῦστα παιδαριώδης. Δὲν τὴν ἐδημοσίευσεν, δὲν τὴν διέτυπωσεν ὑπὸ μορφὴν «*ἀναγνώσματος*» δὲν τὴν μετέφρασε, δὲν τὴν ἔστειλεν εἰς τὰς ξένας ἀκαδημίας, τὴν κρατεῖ πρὸς ἀτομικὴν του χρῆσιν καὶ εὐχαρίστησιν. Ὁ κ. Δημητρακοπούλος ἐσκέφθη διαφορετικῶς. Τὸ μόνον δικαίωμα ποῦ ἔχω εἶνε νὰ ἀδιαφορήσω. Ἡ θεωρία του δὲν μοῦ χρησιμεύει εἰς τίποτε. Ἐὰν χρησιμεύῃ εἰς τὸν ἴδιον καὶ εἰς ἄλλους, τόσον τὸ καλλίτερον.

Αὐτὰ εἶχα νὰ εἰπῶ, κατόπιν τοῦ ἡθικοῦ ἐκβιασμοῦ τοῦ Σκαιοῦλα. Ὁ κ. Δημητρακοπούλος καὶ ἡ θεωρία του δὲν ἔχει νὰ ζημιωθῇ τίποτε. Ἄν ἐγὼ ἔχω νὰ ζημιωθῶ ἀπέναντι τῆς ἐπιστημονικῆς συνειδήσεως τῶν συγχρόνων μου καὶ τῶν μεταγενεστέρων, αὐτὸ μένει ἐντελὲς *à mes risques et périls*. Ἐνα μόνον θέλω νὰ δηλώσω. Ἐξακολουθῶ νὰ πιστεύω μετ' αὐτὰ εἰς τὴν ἐξαιρετικὴν εὐφυίαν τοῦ κ. Δημητρακοπούλου, ἐν μέσῳ τῶσων ἄλλων ἀπογοητεύσεων καὶ ἐκπλήξεων σχετικῶν μετ' ἡμῶν ἐφευρεσῶν του. Ἰσως μάλιστα περισσότερο ἀπὸ ἄλλοτε. Ὁ διακεκριμένος φίλος μου ἐδημιούργησε ἀπὸ τὴν σύγχρονον σκέψιν ἕνα σκοτεινὸν φόντο, τὸ ὁποῖον ἐξάγει ἀκόμη περισσότερο τὸ ἰδικόν του πνεῦμα. Ὑπ' αὐτὴν τὴν ἐποψιν τοῦ σφίγγου ἐγκαρδίως τὸ χέρι καὶ διατελῶ, ἀγαπητὲ διευθυντά, ἐγκαρδίως ἰδικός σας.

ΠΑΥΛΟΣ ΝΙΡΒΑΝΑΣ

++

ΕΞΕΔΟΘΗ τὸ πρῶτον τεῦχος τῶν *Ἠλυσίων*, ἕνας κομψὸς καὶ ὀγκώδης τόμος ἀπὸ 190 σελίδας. Τὰ *Ἠλύσια* εἶναι ἡ ἐνσάρκωσις μιᾶς ὠραίας ιδέας μετ' ἡμῶν ἐκτετασμένης εἰς τὴν ζωντανὴν γλῶσσαν παντὸς ὅ,τι ἐξέχει εἰς τὴν παγκόσμιον φιλολογίαν. Εἰς τὸ πρῶτον αὐτὸ τεῦχος περιέχονται: Πλάτωνος Ἀπολογία Σωκράτους, Πασκάλ Σκέψεις περὶ ἀνθρώπου, Ἐπιστῆ του Ἐγγειρίδιον, Λεοπάρδη Διάλογος τοῦ Τορκουάτου Τάσσου μετ' ὁ δαιμόνιον του, Ἰσέωφ δὲ Γλάρος, Δάντη ἡ Κόλασις, μεταφρασμένα ἀπὸ τοὺς κ. Παῦλον Νιρβάναν, Α. Καμπάνην, Γ. Ζουφρέν, καὶ Ἀγ. Κωνσταντίνου. Μία ἐργασία ἐκλεκτῆ καὶ εὐκρινῆς μετ' ἡμῶν ὁποῖαν θὰ συμπληρωθῇ ἕνα κενὸν εἰς τὴν σημερινὴν πνευματικὴν ζωὴν μας. Μετ' αὐτὰ *Ἠλύσια* θὰ γνωρίσωμεν πλησιέστερα καὶ πλατύτερα κάθε μεγάλου συγγραφέα ἰδικῶν μας ἡξέρον. Καὶ δι' αὐτὸ ὀφείλεται εὐγνωμοσύνην εἰς τὸ ἔργον τῶν φίλων μας ἰδρυτῶν τῶν *Ἠλυσίων*.

Ο συνεργάτης μας κ. Σίμος Μενάρδος, τὸν ὁποῖον ὅλοι γνωρίζομεν ὡς μεταφραστὴν τοῦ Θεοκρίτου, ἐκδίδει ἀνέκδοτον ἔως τὸρα «*Θρήνον τῆς Κύπρου*» ὡς τὸν ἀποκαλεῖ, μέλλοντα νὰ προστεθῇ, ὡς ὁ ἴδιος ὁ κ. Μενάρδος ἀναφέρει εἰς τὰ λιτὰ προλεγόμενά του, εἰς τοὺς γνωστοὺς ἔως τὸρα θρήνους διὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως εἰς τοὺς ὁποίους ἐσχάτως ὁ κ. Παπαδόπουλος - Κεραμεὺς ἔχει προσδέσει νέον. Ὁ Θρήνος ποῦ ἐκδίδει ὁ κ. Μενάρδος ἀναφέρεται εἰς τὴν ἄλωσιν τῆς Κύπρου τοῦ 1570. Ὁ ποιητὴς τοῦ θρήνου λέγει ὁ κ. Σίμος Μενάρδος «*πιθανώτατα ἦτο ψάλτης*. ὁ δὲ στ. 454, ὅπου παραπέμπει «*σ' ἄλλον χαρτὴν του*», μαρτυρεῖ ὅτι ἦτο ἐξ ἐπαγγέλματος στιχοῦργος ἢ «*ποιητῆς*». Ποιητῆς λέγουσιν εἰς τὴν Κύπρον τοὺς δυναμένους νὰ ἐντείνουσιν εἰς πολιτικούς στίχους διδῆναι περὶ σπουδαίων κοινῆς περιεργίας· εἶνε δὲ τὸ ἐπάγγελμα βιοποριστικόν, καὶ πολλοὶ χωρικοὶ διδάσκονται ἀπὸ ἄλλους παλαιότερους τὸν δεκαπεντασύλλαβον καὶ τὴν ὁμοιοκαταληξίαν, τὰ δύο κυριώτατα προτερήματα τῆς ποιητικῆς τῶν τέχνης». Τὸ ποίημα δὲν ἔχει ἡμπορεῖ νὰ πῇ κανεὶς, ἀξίαν ποιητικὴν. Ἐχει εὐκολίας εἰς τὸν δεκαπεντασύλλαβον καὶ δυσκολίας εἰς τὴν ῥίμαν.

Ἰδοὺ μερικοὶ στίχοι:

*Ἦτον ἡ γῆ μετ' ὅλην ἔμορφα ὀρδινασμένη
πρόσθια, βένετα καὶ ὀξιά, κίτρινα σταμασμένα.
Ζημία εἰς ἐκείνην τὰλλακιά, τὰ ἐμορφοκαμωμένα
μεταξὺ τὰ πομάκια, ποῦταν χαρουνισμένα
Μαργαριτάρια ἦσαν ἀδρά ἀπάνω καθισμένα.
Τὰ κρέματα ἦσαν τοῦ λαοῦ καὶ τὰ δικά μου ἐμένα...*

Καθὼς βλέπουν οἱ ἀναγνώσται, ὁ Θρήνος ἔχει σχεδὸν ἀξίαν ὡς μνημεῖον γλωσσικὸν μόνον.

ΕΝ ἀπὸ τὰ πλέον ἐνδιαφέροντα βιβλία τοῦ «*Συλλόγου πρὸς Διάδοσιν Ὁφελίμων Βιβλίων*» εἶναι ἡ *Γυμναστικὴ* τοῦ κ. Ἰ. Χρυσάφη. Ὁ κ. Χρυσάφης ἦτο ἐνδεδειγμένος διὰ νὰ γράψῃ ἕνα τέτοιο βιβλίον. Εἶναι γυμναστὴς ἐπιστήμων, γνωρίζει τὰ πράγματα ἐπομένως κατὰ βάθος. Καὶ γνωρίζει καὶ ἐκθέτῃ τὰς ιδέας του μετ' ἰδιον πρακτικὸν πνεῦμα τὸ ὁποῖον τὰς περιβάλλει. Ἐνα προσὸν τὸ ὁποῖον καθιστᾷ τὴν *Γυμναστικὴν* βιβλίον χρησιμώτατον.

Τὸ βιβλίον ἔχει καὶ διαφόρους εἰκόνας αἱ ὁποῖαι ὀδηγοῦν τὸν γυμναζόμενον εἰς τὰς διαφόρους ἀσκήσεις, καὶ ἐπὶ πλέον πέντε πίνακες ἀσκήσεων. ἕκαστος τῶν ὁποίων περιλαμβάνει μίαν πλήρη καθημερινὴν ἐξόσκησην. Διὰ νὰ ὠφελῇ κανεὶς ἀπὸ τὴν γυμναστικὴν πρὸς τὴν καθημερινὴν ἐξάσκησιν νὰ εἶναι ἐν γυμναστικῶν σύνολον δηλ. ἕνας πλήρης καὶ καλῶς κατηρητισμένος συνδυασμὸς ἀπὸ ὅλας τὰς κατηγορίας τῆς μεθοδικῆς γυμναστικῆς· αὐτὸ λέγει ὁ συγγραφεὺς. Καὶ σύμφωνα μετ' αὐτὸ πνεῦμα αὐτὸ εἶναι κατηρητισμένοι οἱ πίνακες τῶν ἀσκήσεων τὰς ὁποίας δίδει εἰς τὸ τέλος τοῦ βιβλίου ὡς ὀδηγὸν δι' ἐκείνους οἱ ὁποῖοι δι' ὁποῖονδήποτε λόγον δὲν συχνάζουν εἰς τὰ γυμναστήρια.

++

ΓΕΡΜΑΝΙΚΗ ΣΧΟΛΗ. — *Συνεδρία τῆς 26 Ἰανουαρίου*. Ὁ κ. Στάινερ ἐξήγησε τὴν παράστασιν δύο παιδῶν ἀναγλύφων ἐνφοδομημένων κατὰ τὰς γωνίας τῆς ὀπισθίας πλευρᾶς τοῦ Ἁγίου Ἐλευθερίου ἡτοῦ τῆς παλαιᾶς μητροπόλεως τῶν Ἀθηνῶν. Ἐπ' ἀμφοτέρων τῶν ἀναγλύφων τούτων παρίστανται ἀφανοι, ψέλλια, περιδέραια, φάλαρα κοσμητικὰ τῆς σκευῆς τῶν ἱππῶν καὶ δόρατα, ταῦτα πάντα δὲ ἀπέδειξε ὁ κ. Στάινερ ὅτι ἦσαν δῶρα ἀπονεμόμενα εἰς διατρέψαν-

τας Ῥωμαίους στρατιωτικούς, ἰσοδυναμοῦντα πρὸς τὰ σημερινὰ παράσημα, ἐπέδειξε δὲ καὶ ἄλλα ὀρωμαῖα ἀνάγλυφα, ἰδίως ἐπιτυμβίους στήλους. ἔφ' ὧν παρίστανται ὅμοια κοσμήματα. Ἀκολουθῶς διέλαβε περὶ τῆς γενέσεως τῶν κοσμημάτων τούτων, τῆς ἀναπτύξεως αὐτῶν καὶ τέλος περὶ τῆς παρακμῆς καὶ ἐγκαταλείψεως αὐτῶν προελθούσης ἐκ τῆς συγχῆς ἀπονομῆς αὐτῶν εἰς ἀνθρώπους οὐδὲν κατορθώσαντας, ἔπειτα δὲ καὶ περὶ τῶν ὀνομάτων, δι' ὧν ἐδηλοῦτο ἕκαστον εἶδος τῶν τοιούτων κοσμημάτων ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων καὶ τῶν Ἑλλήνων συγγραφέων. Κατόπιν ὁ ὑποδιευθυντὴς τῆς σχολῆς κ. Κάρο ὤμιλησε περὶ τῶν παναρχαίων θεῶν, τῶν ἀπεικονιζομένων ἐν τοῖς ἔργοις τῶν προϊστορικῶν κατοίκων τῆς Ἑλλάδος, κατ' ἐξοχὴν δὲ τῆς Κρήτης. Ὁμιολόγησεν ὅτι ἡ ἐξακριβωσις τῆς προϊστορικῆς μυθολογίας ἐκ μόνων τῶν ἔργων τῆς τέχνης εἶνε δύσκολος καὶ εὐκόλως δύναται νὰ ὀδηγήσῃ εἰς πλάνας, ἀλλ' ὅμως περὶ τινῶν γενικωτέρων γεγονότων δύναται νὰ συναχθῶσι συμπεράσματα ἱκανῶς πιθανά. Οἱ κυριώτατοι θεοὶ τῶν χρόνων ἐκείνων ἐθεωροῦντο ὡς ἀνθρωπόμορφοι, ἀλλὰ δὲν ὑπῆρχον ἀγάλματα λατρείας καὶ μόνον σπανίως ἀπεικονίζοντο οἱ θεοὶ ἐπὶ ἔργων τέχνης. Δὲν ὑπῆρχον ὁσαύτως οὐδὲ ναοί, ἡ λατρεία δὲ ἐτελεῖτο ἐντὸς ὑπαίθρων τεμενῶν ἢ ἐντὸς σπηλαίων ἢ καὶ ἐντὸς μικρῶν δωμάτων τῶν ἀνακτόρων. Ἐκ τῶν ἀπεικονιζομένων ἐν προϊστορικοῖς ἔργοις τέχνης, τινὲς φαίνονται ὁμοιάζοντες πρὸς τὸν Κρόνον, τὴν Ῥέαν, τὸν νήπιον Δία θηλάζοντα τὸ γάλα τῆς Ἀμαλθείας, τὴν Ἀθηνᾶν καὶ τὸν Ἀσκληπιόν, ἀλλ' εἶνε ἀδύνατον ἂν ἔφερον τὰ ὀνόματα ταῦτα ἢ ἄλλα, καὶ ἡ μορφή δὲ αὐτῶν διαφέρει ἀναγκαστικῶς ἀπὸ τοῦ σταθεροῦ τύπου τῶν κλασσικῶν χρόνων. Ἐκτὸς αὐτῶν ὑπῆρχον καὶ δαίμονες ἔχοντες σῶμα ἀνθρώπινον καὶ κεφαλὴν ζώου, ἀνάμνησις δ' αὐτῶν εἶνε ἡ ὑστερωτέρα παράδοσις περὶ τοῦ Μινωταύρου. Οὗτοι ἴσως ἦσαν κατ' ἀρχὰς θεοὶ εἰσηγμένοι ἐξ Αἰγύπτου, ἀλλὰ κατὰ τοὺς μυκηναίους χρόνους ἔχον καταβίβασθαι εἰς τὰς δαίμονας.

Σ.

++

ΕΛΛΑΒΑΜΕΝ τὰ τελευταῖα τεύχη τοῦ θεολογικοῦ περιοδικοῦ τῆς Ἱερουσαλὴμ «*Νέα Σιών*». Εἰς τὸ τεῦχος τοῦ Νοεμβρίου - Δεκεμβρίου ἀναγινώσκουμεν τὰ ἐξῆς ἀπὸ μίαν ἀνταπόκρισιν ἐκ Γενεύης διὰ τὸν χωρισμὸν ἐκκλησίας καὶ κράτους τῶν ὁποίων ἐψηφίσαν μετ' ἀποδοτικὴν πλειονοψηφίαν τὰ νομοθετικὰ σώματα τῆς Γαλλίας: «... Ἐκ τῆς στοιχειώδους ταύτης τοῦ νόμου ἀνακεφαλαιώσεως ὁ χωρισμὸς εἶνε τέλειος καὶ ἀνταποκρίνεται εὐρύτατα εἰς τὰς ἀπαιτήσεις πάντων τῶν θρησκευτικῶν συστημάτων, ἐφ' ὅσον ἡ θρησκεία περιορίζεται ἐν τῇ ἐσωτερικῇ ἀνθρώπων, ἐν τῇ συνειδήσει. Τοῦ λοιποῦ ἡ θρησκεία ἐν Γαλλίᾳ καταλαμβάνει τὴν προσήκουσαν αὐτῇ θέσιν. Τοῦ λοιποῦ ἡ θρησκεία ἐν Γαλλίᾳ περιορίζεται ἐν τῇ καθαρῇ πνευματικῇ αὐτῆς ἐδάφει, δὲν θὰ γίνεταί ὄργανον πρὸς ἐξυπηρέτησιν ξένων πρὸς τὴν ἀποστολὴν αὐτῆς σκοπῶν. «*Τὰ τοῦ Καίσαρος τῷ Καίσαρι καὶ τὰ τοῦ Θεοῦ τῷ Θεῷ*».

Τὸ τεῦχος τοῦ Ἰανουαρίου περιέχει μετὰξὺ ἄλλων μελέτην περὶ τοῦ «*Ἀκαθίστου Ὕμνου*» τοῦ κ. Π. Θέρμην.

Ὁ συγγραφεὺς δίδει ἀπολογισμὸν τῶν ἐργασιῶν ποῦ ἐγέναν ἀπὸ διαφόρους σοφοὺς ἀναφορικῶς πρὸς τὸν Ἀκαθίστον Ὕμνον καὶ δίδει εἰκόνα τῆς συγχρόνου καταστάσεως τοῦ ζητήματος διὰ τὴν προέλευσιν καὶ τὸν καιρὸν τῆς δημιουργίας τοῦ ὑψηλοῦ ποιήματος. Κορυφαῖος εἰς ὅλους αὐτοὺς τοὺς ἐρευνητὰς εἶνε ὁ ἰδικός μας Α. Παπαδόπουλος — Κεραμεὺς τοῦ ὁποίου τὴν μελέτην περὶ τοῦ Ὕμνου — ποιήματος κατ'

αὐτὸν τοῦ θ' αἰῶνος — ἐξέδωκεν ἡ Μαράσλειος βιβλιοθήκη.

Κμ.

Τὸ «Athenaeum» ἔγραψε περὶ τοῦ βιβλίου τοῦ Γ. Δ. Παχτίκου «260 Δημιῶδη Ἑλληνικά Ἄσματα» τὸ ὁποῖον ἐξεδόθη πέρυσι ὑπὸ τῆς Βιβλιοθήκης Μαρσλή. Ὁ κ. Παχτικός ἀπέδωκε εἰς τὸ βιβλίον αὐτὸ τοὺς ἤχους τῶν διαφορῶν τραγουδιῶν. Ἰδοὺ τί λέγει περὶ τοῦ σοβαροῦ αὐτοῦ θέματος τὸ ἀγγλικὸν περιοδικόν. «Ἡ Ἑκκλησιαστικὴ μουσικὴ ἐν Ἑλλάδι μᾶς ἀφίνει τὴν ἐντύπωσιν ὅτι ὁ ἀλλόκοτος χαρακτήρ της ὀφείλεται εἰς παράδοσιν τινά, ἀρχαιότεραν τῆς γενέσεως τῆς νεωτέρας μουσικῆς, καὶ ἴσως θὰ ἠδυνάτο τις νὰ ὑποστηρίξῃ ὅτι δὲν εἶνε ἀσχετος πρὸς τὴν ἀρχαίαν Ἑλληνικὴν μουσικὴν. Ὅπως συμβαίνει ν' ἀκούῃ κανεὶς εἰς Χριστιανικὰς ἐκκλησίας τῶν Ἰνδιῶν, ὕμνους Ἀγγλικούς ψαλλομένους εἰς ἤχους ἐντοπίων ἀσμάτων, ὁμοίως εἰμπορεῖ κανεὶς νὰ παραδεχθῇ ὅτι οἱ πατέρες τῆς ἐκκλησίας εἶχον τὴν εὐφυΐαν νὰ προσαρμόσουν εἰς ἔθνικα ἄσματα τοὺς ἐκκλησιαστικούς ψαλμούς. Πληροφοροῦμεθα ἐξ ἀσφαλούς πηγῆς ὅτι δύο σπουδασταὶ καθολικοὶ καταγίνονται εἰς τὸ ζήτημα τῆς Ἑκκλησιαστικῆς μουσικῆς, ὁ μὲν τῆς Λατινικῆς Ἑκκλησίας, ὁ δὲ τῆς Ὀρθοδόξου Ἑλληνικῆς, φαίνεται δὲ ἐκ τῶν ἐρευνῶν τῶν ὅτι τὰ τρία μέλη, Λύδιον, Δωριον καὶ Φρύγιον, δὲν εἶνε τὰ μόνα ἱστορικὰ δοκούμενα ἐπὶ τῶν ὁποίων στηρίζονται.

«Υπάρχει μεγάλη σχέση μετὰ τῶν ἀσμάτων τῆς συλλογῆς τοῦ κ. Παχτίκου, καὶ μερικῶν ἐκ τῶν ἀσμάτων τῆς Ἑλληνικῆς ὀρθοδόξου ἐκκλησίας. Τινὰ ἐξ αὐτῶν εἶνε πολὺ ἀλλόκοτα, ὅχι δὲ καὶ πολὺ εὐχάριστα δι' εὐρωπαϊκὸν αὐτί. Οἱ τρόποι δὲν ἀντιστοιχοῦν μετὰ τοὺς ὁποίους ἐσυνήθισαμεν. τὰ δὲ διαστήματα καὶ αἱ ἀλλοιώσεις εἶνε πολὺ περίεργα.

«Ἐν ἀπὸ τὰ προσφιλέστερα αὐτῶν διαστήματα τὸ ὁποῖον εἶνε πολὺ σύνθετος, καὶ εἰς τὴν κινεζικὴν μουσικὴν, εἶνε τὸ φα δίεσις — μι ὕψους, ἡ κλίμαξ εἶνε σὺλ μείζον μετὰ μι ὕψους ἀντὶ μι φουκαῦ. Αὐτὴν τοῦλάχιστον τὴν κλίμακα εἰμποροῦμεν νὰ σχηματίσωμεν μετὰ τὴν ἰδικὴν μας παρασημαντικὴν, ἀμφιβάλλομεν ὅμως ἂν, μετὰ τὰ μέσα τὰ ὁποῖα ἔχομεν, εἰμποροῦμεν νὰ μεταφέρωμεν ἀκριβῶς τὰ ἄσματα αὐτὰ εἰς τὸ ἰδικόν μας σύστημα. Εἰς τὴν ἀρχαίαν μουσικὴν τὸ διάστημα τῆς ὀγδόης περιεῖχε πολὺ περισσότερους φθόγγους ἀφ' ὅτι εἰς τὴν ἰδικὴν μας, ἔπειτα ὑπῆρχον καὶ διαστήματα μικρότερα τοῦ ἡμιτονίου, ὑποθέτομεν δὲ ὅτι μόνον τὸ βιολίον καὶ τὰ λοιπὰ ἐγχόρδα ὄργανα εἰμποροῦν ν' ἀναπαραγάγουν ἀκριβῶς τὰ Ἑλληνικά ἄσματα. Πρέπει ὅμως νὰ ὁμολογήσωμεν ἐν πάσῃ εὐλικρινείᾳ ὅτι τὰ Ἑλληνικά ἄσματα εἶνε πολὺ δυσάρεστα εἰς τὴν ἀκοήν μας, ἰδίως ὅταν ψάλλονται μετὰ ὀξεῖαν ἑρρινὸν φωνήν, ὅπως συνήθως συμβαίνει».

++

Ἡ πλατεία τοῦ «Γαλλικοῦ θεάτρου» εἰς τὸ Παρίσι στολίζεται τώρα μετὰ τὸ μνημεῖον τοῦ Μυσέ. Ὅλγαι γραμμαὶ χαρακτηριστικαὶ τοῦ Ἀρσὲν Οὐσσάι διὰ τὸν ποιητὴν τῶν νυκτῶν δὲν εἶναι ἀκαίροι. Ὁ Μυσάς ἦτον ὁ θελκτικώτερος ἄνθρωπος τοῦ κόσμου ἀλλὰ καὶ ὁ πλέον ἀλλόκοτος. Τὸ ἐλάχιστον τὸν διέθετε κακῶς καὶ ἡ ψυχικὴ αὐτῆς κατάστασις ἐξέσπυσε εἰς τοὺς φίλους του. Ἀπὸ τὴν μίαν ἡμέραν ἕως τὴν ἄλλην μετεβάλλετο.

Συχνά εἰς τὸ τέλος μιᾶς τραγωδίας ὑπὸ τῆς Ῥαχὴλ, ὁ Οὐσσάι, διευθυντὴς τότε τοῦ Γαλλικοῦ θεάτρου, ἔδιδε μίαν κωμωδίαν τοῦ Μυσέ, ὅχι διότι ἐπρόσθετε τίποτε εἰς τὴν δόξαν του ἀλλὰ διὰ νὰ εὐρίσκη τρόπον νὰ λαμβάνῃ ὁ ποιητὴς 500 φράγκα. Ὁ ἴδιος ὁ Μυσάς ποτὲ δὲν ἦτο εὐχαριστήμενος οὔτε ἀπὸ τὸν

ἑαυτὸν τοῦ οὔτε ἀπὸ τοὺς ἠθοποιούς. Μετὰ τὴν δευτέραν παράστασιν τῆς κωμωδίας τοῦ «Chandelier» ὁ Σαρίμπ τὸν ἐπλησίασε, τὴν στιγμὴν ποὺ ὁ Μυσάς διηγείτο κατὰ εἰς τὴν Ἀλλάν, ἠθοποιὸν τοῦ «Γαλλικοῦ θεάτρου» καὶ τοῦ εἶπε:

— Εἰμαι καταγοητευμένος μετὰ τὴν κωμωδίαν σας. Ποῖο λοιπὸν εἶναι τὸ μυστικὸν τῆς ἐπιτυχίας σας;
— Καὶ τὸ δικό σας; ἐρωτᾷ ὁ Μυσάς.
— Τὸ μυστικόν μου εἶναι τὸ ὅτι προσπαθῶ νὰ διασκεδάσω τὸ κοινόν.
— Καὶ τὸ δικό μου τὸ ὅτι προσπαθῶ νὰ διασκεδάσω τὸν ἑαυτόν μου.

ΠΡΟΤΟΜΗ ΤΟΥ ΣΟΛΩΜΟΥ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

Τῇ πρωτοβουλίᾳ τῶν «Παναθηναίων»

— ἀδεία τοῦ Ὑπουργείου —

Ἐκ προηγούμενων εἰσφορῶν	Δρ. 2.046.80
Κωνστ. Παροῦδας	5.—
Ι. Χρυσάκης	5.—
	Δρ. 2.056.80

ΟΛΙΓΟΣΤΙΧΑ

Ἀπὸ τῆς Πέμπτης 23 Μαρτίου ἤρχισε δευτέρα σειρά τῶν «Ἀρχαιολογικῶν Μαθημάτων» καταλαμβάνοντα τὰ «Μνημεῖα τῶν Ἀθηνῶν» Περίληψιν αὐτῶν, τὰ ὁποῖα ἀνέλαβε καὶ πάλιν ὁ φίλτατος ἀρχαιολόγος κ. Ἀρβανιτόπουλος, θὰ δώσωμεν εἰς τὰ «Παναθηναία».

Τώρα, μετὰ τὴν εὐκαιρίαν αὐτήν, μία σημείωσις ἔρχεται μόνη τῆς νὰ ζητήσῃ θέσιν εἰς τὴν στήλην αὐτήν, δικαιωματικῶς. Εἶναι ἡ πρόθυμος, ἡ με στοργὴν, ἡμπορεῖ νὰ εἰπῇ κανεὶς, προσέλευσις τῶν κυριῶν οἱ κύριοι ἀποτελοῦν τὴν μειονότητα — εἰς τὰ μαθήματα τῶν «Παναθηναίων»: Ἐνας κύκλος ἐλεγκτός, δι' ὧν ν' ἀκούσῃ τὴν ἱστορίαν τῆς τέχνης του καὶ νὰ αἰσθανθῇ τὸ μεγαλεῖον τῆς βαθυτέρας ἀπ' ὅτι ἡμπορεῖ νὰ διδάξῃ μὴ στιγμιαία ἐπίσκεψις

Ὁ φίλος μας καὶ συνεργάτης τῶν «Παναθηναίων» κ. Θεόδωρος Βελλιανίτης διωρίσθη διευθυντὴς τῶν Ταχυδρομίων καὶ Τηλεγράφων τοῦ Κράτους.

Κατὰ τὰς ἀνασκαφὰς τῶν Θηβῶν τῆς Αἰγύπτου ἀνεκαλύφθη δολόκληρον ἱερὸν μετὰ ἀέρας τὸ εἶδωλον τῆς θεᾶς Θαῶρος. Τὸ εἶδωλον διατηρεῖται τελείως. Ἡ θεὰ θηλάζει μικρὸν παιδίον. Ἐπιγραφή δεικνύει ὅτι παριστάνει τὸν Ἀμένοφιν Β'.

Οἱ Ρῶσοι αἰχμάλωτοι εἶχαν ἐξαίρετον περιποίησιν εἰς τὴν Ἰαπωνίαν. Καὶ αὐτοὶ οἱ ναοὶ εἶχαν μεταβληθῇ εἰς νοσοκομεῖα.

ΝΕΑ ΒΙΒΛΙΑ

Ο ΟΛΗΓΟΣ ΤΩΝ ΓΥΜΝΑΖΟΜΕΝΩΝ ὑπὸ Νικολάου Σαλίνη. Ἀθήναι 1906. Τυπογραφεῖον Δ. Γ. Ἐδ-στρατίου, σ. 16ον σελ. 128 δρ. 3.— Διὰ τοὺς συνδρομητάς τῶν «Παναθηναίων» δρ. 2.

Ἡ ΓΗ ὑπὸ Π. Ε. Πρωτοπαπαδάκη. Σύλλογος πρὸς διάδοσιν ὠφελίμων βιβλίων. Ἀθήναι 1906 σ. 16ον σελ. 88, λεπτὰ 40.

ΑΜΥΝΑ ΚΑΤΑ ΦΙΛΟΝΙΚΟΥΝΤΟΣ ΘΕΣΙΘΗΡΑ ὑπὸ ἀνδρέου Ν. Σκιᾶ. Ἀθήναι 1906. Τυπογρ. Π. Δ. Σακελλαρίου. Εἰς τοὺς ζητοῦντας δίδεται δωρεάν.

ΥΔΩΡ «ΣΑΡΙΖΑ» ΑΝΑΡΟΥ

ΚΑΪΡΗ, ΕΜΠΕΙΡΙΚΟΥ, ΚΑΙ ΤΩΝ ΣΥΝΙΔΙΟΚΤΗΤΩΝ
ΑΔΕΛΦΩΝ ΜΠΙΣΤΗ, Ν. ΚΑΛΙΒΙΝΟΥ ΚΑΙ Α. ΜΕΝΔΡΙΝΟΥ

Δηλοῦν, ὅτι τὸ θαυμάσιον καὶ παγκοσμίον φήμης ἱαματικὸν ὕδωρ «Σάριζα»: Ἀνδρὸν ἡγγυημένον, ὡς δις τῆς εβδομάδος κομιζόμενον, πωλεῖται παρὰ τῶν ἰδιοκτητῶν Ἀδελφῶν Μπίστη, Σταδίου 33, καὶ διασταυρώσεως ὁδοῦ Παρθεναγωγείου, Ν. Καλεδίνου, Ζωοδόχου Πηγῆς 17 καὶ Λεωνίδα Μενδρινού, Ὁφθαλμιατρείου 2. Παράρτημα ἐν Πειραιεὶ ἐδωδιμοπωλεῖον ΣΩΤ. ΒΟΡΡΙΑ—Κεντρικὴ Ἀγορά. Οἱ θέλοντες ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ νὰ προμηθεύωνται ὕδωρ χονδρικῶς δύνανται ν' ἀπευθύνωνται ἀπ' εὐθείας εἰς τοὺς ἐν Ἀθήναις ἰδιοκτῆτας κ. κ. Ἀδελφοὺς Μπίστη καὶ Ν. Καλεδίνου. Αἱ αἰτήσεις τῶν θὰ ἐκτελῶνται ἀπ' εὐθείας ἐκ τῆς ἐν Ἀνδρῶν πηγῆς μετὰ τῆς μεγαλειτέρας ἀκριβείας καὶ ταχύτητος.

— 1831 —

ΓΕΝΙΚΑΙ ΑΣΦΑΛΕΙΑΙ, ΤΕΡΓΕΣΤΗΣ

(ASSICURAZIONI GENERALI)

ἐταιρικὸν κεφάλαιον καὶ ἀποθεματικὰ τῇ 31 Δεκεμβρίου 1904

Κορῶναι 247,497,914.42

ΠΥΡΑΣΦΑΛΕΙΑΙ — ΘΑΛΑΣΣΑΣΦΑΛΕΙΑΙ
ΑΣΦΑΛΕΙΑΙ ΖΩΗΣ

ἐπὶ διαφορῶν συνδυασμῶν.

Ἡ ΕΤΑΙΡΙΑ ΣΥΝΑΠΤΕΙ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ ΖΩΗΣ ΕΙΣ ΔΡΑΧΜΑΣ

Διευθυντὴς τοῦ ἐν Ἀθήναις Γεν. Πρακτορείου
Δ. ΒΡΥΖΑΚΗΣ

Γενικὸς Ἐπιθεωρητὴς διὰ τὴν Ἑλλάδα
καὶ Διευθυντὴς τοῦ Εἰδικοῦ Γραφείου Κλάδου Ζωῆς
Ι. ΚΟΥΖΙΝ

Γενικὸς Ἀντιπρόσωπος καὶ Τραπεζίτης ὁ Οἶκος Γ. Π. ΣΚΟΥΖΕ

Γραφεῖα: Ἀθήναι, Ὀδὸς Σταδίου καὶ Ὁφθαλμιατρείου ἀριθμὸς 10.

ΝΟΣΟΚΟΜΕΙΟΝ ΝΕΥΡΙΚΩΝ ΝΟΣΗΜΑΤΩΝ

ΕΝ ΠΑΤΗΣΙΟΙΣ

MAISON DE SANTE

Σ. Γ. ΒΛΑΒΙΑΝΟΥ Ἱατροῦ Νευρολόγου καὶ Φρενολόγου.

Ἰδρυται εἰς μαγευτικὴν θέσιν τῶν ὁλοδρόμων Πατησίων, τοῦ ὠραιότατου τούτου καὶ ὑγιεινοτάτου προαστείου τῶν Ἀθηνῶν, ἐν τέταρτον μόλις ἀπέχοντος αὐτῶν καὶ συγκοινωνούντος δι' ὅλων τῶν μέσων τῆς συγκοινωνίας, περιβάλλεται δὲ ὑπὸ ἀπείρων μυροβόλων κήπων καὶ ἰδίων κέκτηται κήπον, ὡς καὶ ἄφθονον καὶ διανέστατον ὕδωρ.

Ἐν τῇ Κλινικῇ ταύτῃ νοσηλεύονται δέξαι καὶ χρόνια νοσήματα Νευρικά καὶ Ἐγκεφαλικά. Μολυσματικὰ δὲ καὶ ἐπικίνδυνα ἐγκεφαλικά δὲν εἰσὶ δεκτὰ.

Πρὸς θεραπείαν τῶν ἀσθενῶν ἐφαρμόζονται ὅλαι αἱ θεραπευτικαὶ μέθοδοι μετὰ τῶν ὁποίων ἡ Ψυχοθεραπεία, ἡ Ἡλεκτροθεραπεία, ἡ Ὑδροθεραπεία, ἡ Ανατριπθεραπεία (Massage), ἡ Μονασκοθεραπεία, ἡ Ἱατρικὴ Γυμναστική, ἡ διὰ κατακλίσεως (alitement) καὶ ἀπομονώσεως (isolement) θεραπεία, ἡ δι' Ὑπνωτισμοῦ καὶ ὑποβολῆς ἐν ἐργηδόρσει (suggestion à l'état de vielle), αἱ ἐνέσεις ὁρῶν (ὁρροθεραπεία) καὶ λοιπῶν φαρμάκων κλπ. κλπ.

Πᾶσαι αὗται αἱ θεραπευτικαὶ μέθοδοι ἐφαρμόζονται ἀναλόγως τοῦ νοσήματος καὶ τῶν ἐνδείξεων. Νοσοκομειακὴ ὑπηρεσία πλήρης οἱ νοσοκόμοι ἐκ τῶν εἰδικῶν μόρφωσιν λαβόντων καὶ πεπειραμένοι περὶ τὴν νοσηλείαν τοιούτων ἀρρώστων.

Κλῖναι ἀπὸ δέκα δραχμῶν καὶ ἄνω δι' ἡμέρας, ἀναλόγως τοῦ δωματίου, τοῦ προσωπικοῦ ὅπερ ἀπασχολεῖται, τῆς θεραπείας, τῆς τροφῆς καὶ τῶν ἱατρικῶν ἐπισκέψεων.

Ἡ Κλινικὴ συνδέεται διὰ τηλεφώνου μετὰ τὴν οἰκίαν καὶ τὸ γραφεῖον τοῦ Διευθυντοῦ. Ἀρ. τηλεφ. 314.

Οἱ βουλούμενοι νὰ εἰσέλθωμεν ἢ νὰ εἰσαγάγωσι τοὺς ἀρρώστους τῶν δέον ν' ἀπευθυνθῶσιν εἰς τὸ Γραφεῖον τοῦ Ἱατροῦ ἐν τῇ οἰκίᾳ του 16 — Ὀδὸς Ζήνωνος — 16.

ἐνθα δέχεται τοὺς πάσχοντας ἐκ

ΝΕΥΡΙΚΩΝ ἢ ΦΡΕΝΙΚΩΝ

καθ' ἐκάστην 8-10 π. μ. καὶ 4-6 μ. μ. πλὴν τῆς Κυριακῆς. — Ἀριθ. τηλεφώνου 200

ΙΑΤΡΟΙ ΑΘΗΝΩΝ

Α. Αραβαντινός, δδός 'Ακαδημίας 5α.
 Σπυρ. Δούρος (παιδίατρος), δδός Πανακωτών 15α.
 Ν. Μακκάς, δδός Σόλωνος 10.
 Δ. Μιχαλοπούλου, " 'Αγ. Κωνσταντίνου 4.
 Μιλ. Οικονομάκης, νευρολόγος δδός Πανακωτών 18.
 Μ. Παπαδόπουλος (λαρυγγολόγος - ωτολόγος δδός 'Αγίου Κωνσταντίνου 10 Α.
 Γ. Φερντινός, Ζήνωνος 2.
 Γεράσιμος Φωκάς καθ. Πινδάρου 10.
 Γερ. Φωκάς, " 'Αγ. Κωνσταντίνου 16.
 Σ. Χαράμης (οφθαλμίατρος), δδός Πειραιώς 20.
 Μ. Χατζημικαήλ, Πλ. Βαρβακείου 12.
 Σ. Γ. Βλαβιανός (νευρολόγος) δδός Ζήνωνος 16.

'Αγασίλαος Παπαγεωργιάδης, δδός Θησέως εν Βόλφ
 Σέργιος Ι. Μαλακατές, (Παιδίατρος και Παθολόγος)
 δδός Κωλέτη 15 εν Βόλφ.

ΟΔΟΝΤΟΪΑΤΡΟΙ

J. Walker, δδός 'Ακαδημίας 17.
 Α. Δρακόπουλος, " Πειραιώς 11.

ΔΙΚΗΓΟΡΟΙ ΑΘΗΝΩΝ

Π. Γιασεμολαδάς, " Σοφοκλέους 3.
 Κ. 'Εσολιν, " Πειραιώς 1α.
 Ι. Εύκλειδης, " Πανεπιστημίου 21.
 'Αλκιβ. Ζωϊόπουλος, " Στουρνάρα 39.
 Π. Θηβαίος, " Κωλέτη 1.
 Νικόλ. Μαντζαβίνος, " Καποδιστριαίου —
 Δημ. Τσάτσος, " Βησσαρίωνος 8.
 'Αδ. Χατζουλαρης, " Ζήνωνος 1.
 Εδστ. Χοϊδάς, " Γ' Σβρίου 41.

ΚΑΡΟΛΟΣ ΜΠΕΡΙΓΓΕΡ

ΦΩΤΟΓΡΑΦΟΣ ΤΗΣ ΑΥΛΗΣ

Διασταύρωσις δδών Νίκης και Ερμού.
 Φωτογραφία παντός είδους
 Μεγεθύνσεις χρωματισταί με πιστέλ.

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ «ΕΛΛΑΣ»

(Εφημερίς οικονομολογική και πολιτική)

Εκδίδεται κατά Σάββατον

Δημοσιεύουσα πλουσίαν και επίκαιρον οικονομολο-
 γικήν ύλην και χρηματιστικούς πίνακας.

Ιδιοκτήτης και Διευθυντής: Γ. ΚΑΤΣΕΛΙΔΗΣ

Συνδρομή ετησία: 'Εσωτερικού Δρχ. 20
 'Εξωτερικού Φρ. Χρ. 20

Γραφείον: 'Εν Αθήναις, δδός Σταδίου 54.

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΤΗΣ "ΕΣΤΙΑΣ"

Ι. Δ. ΚΟΛΛΑΡΟΥ

ΑΘΗΝΑΙ — ΟΔΟΣ ΣΤΑΔΙΟΥ 44
 ΟΛΑ ΤΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΒΙΒΛΙΑ

"ΤΟ ΚΡΑΤΟΣ,"

'Εθνικόν ὄργανον τῶν ἀπανταχοῦ Ἑλλήνων.

Ίδρύθη τῷ 1901 διὰ μετοχῶν ὑπὸ Ἀντ. Σπηλιωτο-
 πούλου διευθυντοῦ καὶ Θάνου Τζαβέλλα ἀρχισυντάκτου.
 Παρακολουθεῖ τὰ ἔθνικα πράγματα ἐκ τοῦ συνεγγυς, ἔχει
 συνεργάτας τοὺς πατριωτικωτέρους καλὰ μὲν ἐν οἷς τοὺς
 τῶν κ. Καζάκη, Καρολίδου κλπ. οὐδεμίαν τῶν ἐν Ἑλλάδι
 πολιτικῶν μερίδων ἀνέχει, καὶ ἔχει γενικὴν κυκλοφορίαν ἐν
 ὅλῳ τῷ ἔξῳ Ἑλληνισμῷ.

Τιμὴ συνδρομῆς ετησία: ἐν τῷ Ἐσωτερικῷ Δρχ. 25.
 ἐν τῷ Ἐξωτερικῷ Φρ. 25.

Ἀπευθυντέον διὰ πᾶσαν αἰτησίαν:

Διεύθυνσιν ἐφημερίδος «Τὸ Κράτος» Ἀθήνας

ΨΥΧΙΑΤΡΙΚΗ ΚΑΙ ΝΕΥΡΟΛΟΓΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ

Μηνιαίον Ἐπιστημονικὸν περιοδικὸν

Συντάκτης καὶ Διευθυντής

Σ. Γ. ΒΛΑΒΙΑΝΟΣ

Νευρολόγος καὶ ψυχίατρος

Γραφεῖα: 16 δδός Ζήνωνος 16 ἐν Ἀθήναις

Συνδρομὴ ετησία Δρχ. 6: ἔξωτερικοῦ Φρ. χρ. 6.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ: Ὑπνωτισμός, Πνευματισμός, ψυ-
 χοπαιδαγωγία, Ὑγιεινὴ τοῦ πνεύματος, Ἑγκληματο-
 λογικὴ ἀνθρωπολογία, Ψυχοθεραπεία, Ἠλεκτροθερα-
 πεία, Κοινωνιολογικὴ Φρενολογία, Ἱατροδικαστικὴ,
 Ἱστορία τῆς Ψυχιατρικῆς, Φυσιολογικὴ Ψυχολογία
 κλπ. κλπ.

"ΝΕΟΝ ΑΣΤΥ"

ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ ΑΝΕΞΑΡΤΗΤΟΣ ΕΦΗΜΕΡΙΣ

Διευθυντής: Α. ΚΑΚΛΑΜΑΝΟΣ

Δίκα συντάσσεται καὶ ὁλόκληρον ἐπιτελεῖον συνεργατῶν.

Ἄρθρα ἐπὶ ὅλων τῶν ζητημάτων τῆς ἡμέρας,

εἰδήσεις ἀκριβεστάται,

Τηλεγραφήματα ἐξ Ἑυρώπης

Τὸ ποικιλώτερον Ἀθηναϊκὸν φύλλον.

ΤΙΜΗ ΣΥΝΔΡΟΜΩΝ

'Εσωτερ. Τρίμηνος Δρχ. 8. - Ἑξάμηνος Δρχ. 15. - Ἐτησία Δρχ. 30.

'Εξωτερικοῦ. Ἑξάμηνος Χρ. Φρ. 25. - Ἐτησία Χρ. Φρ. 45.

Αἱ συνδρομαὶ ἀποστέλλονται πρὸς τὴν Διεύθυνσιν
 (δδός Βουλῆς ἀριθ. 6).

ΙΟΝΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ LIMITED

Συσταθεῖσα τῷ 1839

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΑΤΑΒΕΒΑΛΗΜΕΝΟΝ £ 315.510

ΕΔΡΑ ἐν Λονδίῳ ΓΕΝΙΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΙΣ ἐν Ἀθήναις

ΥΠΟΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΑ ἐν Κερκύρῳ, Κεφαλληνίῳ, Ζακύνθῳ, Πάτραις, Πειραιεῖ, Τριπόλει

ΚΑΤΑΘΕΣΕΙΣ. Ἡ Ἴονικὴ Τράπεζα Limited δέχεται μέχρι νεωτέρας εἰδοποιήσεως, κατα-
 θέσεις εἰς ἐπιταγὰς (chèques) ἐπὶ Ἀγγλίας καὶ Γαλλίας, ὑπὸ τοὺς κάτωθι ὅρους:

2% εἰς ἀ' ζήτησιν μέχρι τοῦ ποσοῦ fr. 100.000. — 1% εἰς ἀ' ζήτησιν διὰ τὰ πέραν τῶν fr.
 100.000 ποσά. — 2 1/2% μετὰ 3 μῆνας. — 3% μετὰ 6 μῆνας μέχρι ἐνὸς ἔτους. — 3 1/2%
 μετὰ ἐν ἔτος καὶ ἐπέκεινα.

ΚΑΤΑΘΕΣΕΙΣ Εἰς ΔΡΑΧΜΑΣ: 2% ετησίως ἐπὶ ἀποδόσει εἰς ἀ' ζήτησιν διὰ ποσὰ
 μέχρι Δρχ. 100.000. — 1% εἰς ἀ' ζήτησιν διὰ τὰ πέραν τῶν Δρχ. 100.000 ποσά. — 3%
 μετὰ 3 μῆνας. — 3 1/2% μετὰ 6 μῆνας μέχρι 2 ἐτῶν. — 4% μετὰ 2 μέχρι 4 ἐτῶν καὶ
 4 1/2% ἐπέκεινα τῶν 4 ἐτῶν.

«ΜΑΡΓΑΡΙΤΑ ΣΤΕΦΑ»

ΥΠΕΝΘΥΜΙΖΕΤΑΙ ΟΤΙ

Ἡ «Μαργαρίτα Στέφα» τοῦ κ. Γρηγορίου Ξενο-
 πούλου θὰ ἐκδοθῇ ὁρισμένως τὴν 15 Μαρτίου: ὥστε
 οἱ θέλοντες νάποκτήσουν τὸ βιβλίον μόνον μὲ δραχμ.
 ἡ Φρ. δύο (2) καὶ μὲ συμμετοχὴν εἰς τὸ Λαχεῖον, πρέ-
 πει νὰ ἐγγράφουν πρὸ τῆς ἡμέρας τῆς ἐκδόσεως.
 Ἐπίσης πρὸ τῆς ἡμέρας ἐκείνης παρακαλοῦνται νὰ
 στείλουν τὰς παραγγελίας τῶν καὶ οἱ ἐγγράφοντες ἤδη
 συνδρομηταί.

ΜΕ ΕΞ ΔΡΑΧΜΑΣ (ἐκ τοῦ Ἐξωτερικοῦ Φρ. χρ.
 6) ἀποκτᾷ κανεὶς τρία ὥραϊα καὶ κομψότατα βιβλία,
 ἀρχικῶς τιμώμενα δραχ. ἑννέα: τὴν «Μαργαρίταν
 Στέφα» ἅμα τῇ ἐκδόσει τῆς, καὶ τοὺς δύο τόμους τῶν
 «Διηγημάτων» ἅμα τῇ παραλαβῇ τοῦ ἀντιτίμου.
 Ἄλλ' ἡ ἐκπτώσις αὕτη ἰσχύει μόνον μέχρι τῆς 31
 Μαρτίου.

ΠΑΡΑΓΓΕΛΙΑΙ δεκταὶ καὶ εἰς τὸ Γραφεῖον
 τῶν «Παναθηναίων».

ΕΘΝΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Παρακαλοῦνται οἱ κατὰ τὸ ἀρθρ. 47 τοῦ
 Καταστατικοῦ Μέτοχοι καὶ εἰδικοί τούτων ἀν-
 τιπρόσωποι οἱ συγκροτοῦντες τὴν ἐτησίαν
 τακτικὴν Συνέλευσιν τῆς Ἑθνικῆς Τραπεζῆς
 τῆς Ἑλλάδος νὰ παρευρεθῶσι σήμερον ἡμέ-
 ραν Σάββατον καὶ ὥραν 3ην μ. μ. ἐν τῷ κα-
 ταστήματι τῆς Τραπεζῆς πρὸς συνεδρίασιν.

Ἀθήνησι 25 Φεβρουαρίου 1906.

Ὁ Πρόεδρος τῆς Συνελεύσεως τῶν Μετόχων
 τῆς Ἑθν. Τραπεζῆς τῆς Ἑλλάδος
 Δ. Τσιβανόπουλος

Οἱ Γραμματεῖς
 Σ. Βουρνάζος, Π. Δ. Κοντσαλέξης

ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΘΝΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ

Ὁργάνον τῆς Ἑταιρείας τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Ἐκαστον τεῦχος ἀποτελεῖται ἐκ 5 τυπογρα-
 φικῶν φύλλων 8ου σχήματος.

Διὰ τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἀναλύονται καὶ συζητοῦνται ἐν ἀρθροῖς εἰδικῶν δημοσιολόγων πάντα
 τὰ ἔθνικα ἡμῶν ζητήματα, ὥς καὶ πᾶν δημοσίευμα ἑθνικῆς ὑποθέσεως.

Συνδρομὴ: Ἐσωτερικοῦ Δραχμαὶ 8 Ἐξωτερικοῦ Φράγκα 8.

Τὰ μέλη τῆς Ἑταιρείας, καταβάλλοντα τὴν ἐτησίαν αὐτῶν συνδρομὴν πληρόνουσι τὸ ἡμῖν
 τῆς συνδρομῆς. Πᾶσα αἴτησις ἀπευθυντέον:

Κον Πρόεδρον τῆς Ἑταιρείας τοῦ Ἑλληνισμοῦ Εἰς Ἀθήνας

ΕΥΛΟΓΟΓΡΑΦΕΙΟΝ

ΚΑΙ

ΦΩΤΟΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΝ

ΕΛ. ΚΑΖΑΝΗ

Ι. Ι. ΜΙΝΕΤΤΑΣ — ΑΘΗΝΑΙ — Τηλ. Διεύθ. ΜΙΝΕΤΤΑΣ

Τὸ παρὰ τὴν ὁδὸν Σταδίου καὶ Παρθεναγωγείου τραπεζικὸν γραφεῖον **Ι. Ι. Μινέττα** προμηθεύει οἰονδήποτε ποσὸν ὁμολογιῶν τῶν κάτωθι Ἑλληνικῶν Ἐθνικῶν Δανείων εἰς τὰς τρεχούσας τιμὰς τῶν Χρηματιστηρίων Ἀθηνῶν, Λονδίνου καὶ Παρισίων τὰς ὁποίας θεωρεῖ ὡς τὰς ἀσφαλεστάτας, συμφερωτέρας καὶ εὐκολώτερον διαπραγματευσίμους.

Δάν. τῶν 120 ἑκατομ.	τοῦ 1881 ἀποδίδ.	τόκον	4 1/2 ο/ο
» » 135 »	(Μονοπωλείων)	τοῦ 1887 »	4 1/2 ο/ο
» » 125 »	(Πάγιον)	» 1889 »	4 1/2 ο/ο
» » 76,350,000	(Ἠγοποιημένον)	» 1898 »	5 ο/ο
» » 11,750,000	(Σιδ. Π.Κ. Μελιν.)	» 1900 »	5 ο/ο

Αναλαμβάνει ἐπίσης τὴν προμήθειαν καὶ τῶν ἐξῆς ἀρίστων Ἑλληνικῶν ἀξιῶν:

Ὁμολ. Λαχειοφόροι τῆς Ἐθνικῆς Τραπεζῆς διδουσαι	τόκον	2 3/4 ο/ο
Μετοχ. Ἐθνικῆς Τραπεζῆς	»	4 3/4 ο/ο
» Τραπεζῆς Ἀθηνῶν	»	7 ο/ο
» Τραπεζῆς Κρήτης	»	4 1/2 ο/ο
» Τραπεζῆς Βιομηχανικῆς Πίστεως	»	6 1/2 ο/ο
» Ἐταιρ. Διαχειρίσεως Δημοσ. Προσόδων	»	6 ο/ο
» Σιδηροδρόμου Ἀθηνῶν-Πειραιῶς	»	6 ο/ο
» » Θεσσαλίας	»	5 ο/ο
» Πανελληνίου Ἀτμοπλοίας	»	6 1/2 ο/ο
» Σιδηρ. Πειρ.-Ἀθηνῶν-Πελοποννήσου	»	4 ο/ο

Καὶ προσφέρεται τὴν ἐκτέλεσιν πάσης Τραπεζικῆς καὶ Χρηματιστικῆς ἐργασίας δεχόμενον ἐντολὰς ἐκ τε τῶν ἐπαρχιῶν καὶ τοῦ ἐξωτερικοῦ.

ΣΗΜ. Ὑπολογιζομένων τῶν τόκων πρὸς τὰς τρεχούσας τιμὰς καὶ τὰ μερίσματα τοῦ τελευταίου ἔτους.

ΤΕΤΑ ΚΥΑΝΟΥ ΣΤΑΥΡΟΥ

BLUE CROSS TEA

Εἶναι τὰ ἀρίστα τῶν ΤΕΙΩΝ, συσκευάζονται εἰς πακέτα καὶ κυτία ἐν Λονδίῳ, ὑπὸ τὴν ἀμεσον ἐπίβλεψιν ἀνατολικῶν ὑπαλλήλων τῆς Ἀγγλικῆς Κυβερνήσεως. Ζητᾶται ἐπὶ ἐκάστου πακέτου ἢ κυτίου τὸν ΚΥΑΝΟΥΝ ΣΤΑΥΡΟΝ.

ΠΩΛΟΥΝΤΑΙ εἰς τὰ πρώτης τάξεως Ἐδωδιμοπολεῖα Ἀθηνῶν, Πειραιῶς, Βόλου, Πατρῶν, Σύρου, Ἀργοστολίου Λαμίας καὶ Κρήτης.

Ἀντιπρόσωπος διὰ τὴν Ἑλλάδα καὶ Κρήτην

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Α. ΚΟΛΛΑΣ — ΕΝ ΠΕΙΡΑΙΕΙ — ΣΤΟΑ ΡΙΖΑΡΗ

ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΧΑΤΖΙΔΑΚΗΣ

Καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου,

— Ἀθῆναι, Σκουφᾶ, 19. —

Μαθήματα ἀνωτέρων καὶ κατωτέρων μαθηματικῶν, πλὴν εἰς ὡριμῆς. — Ἀνώτερα μαθήματα γαλλικῆς καὶ γερμανικῆς γλώσσης καὶ εὐρωπαϊκῆς λογοτεχνίας.

Η ΛΑΪΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ

Κάμνει γνωστὸν

ὅτι δέχεται ὡς ἐνέχυρον Λαχειοφόρους ὁμολογίας τῆς Ἐθνικῆς Τραπεζῆς ὡς καὶ παντὸς εἴδους χρεώγραφα.

Γραφεῖα τῆς Λαϊκῆς Τραπεζῆς ἐντὸς τῆς Στοᾶς τοῦ Ἀρσακείου.

Ὁ Διευθυντὴς
Δ. Λοβέρδος

(Ἐκ τοῦ γραφείου τῆς Λαϊκῆς Τραπεζῆς).

Τύποις Π. Δ. Σακελλαρίου ἐν Ἀθῆναις